

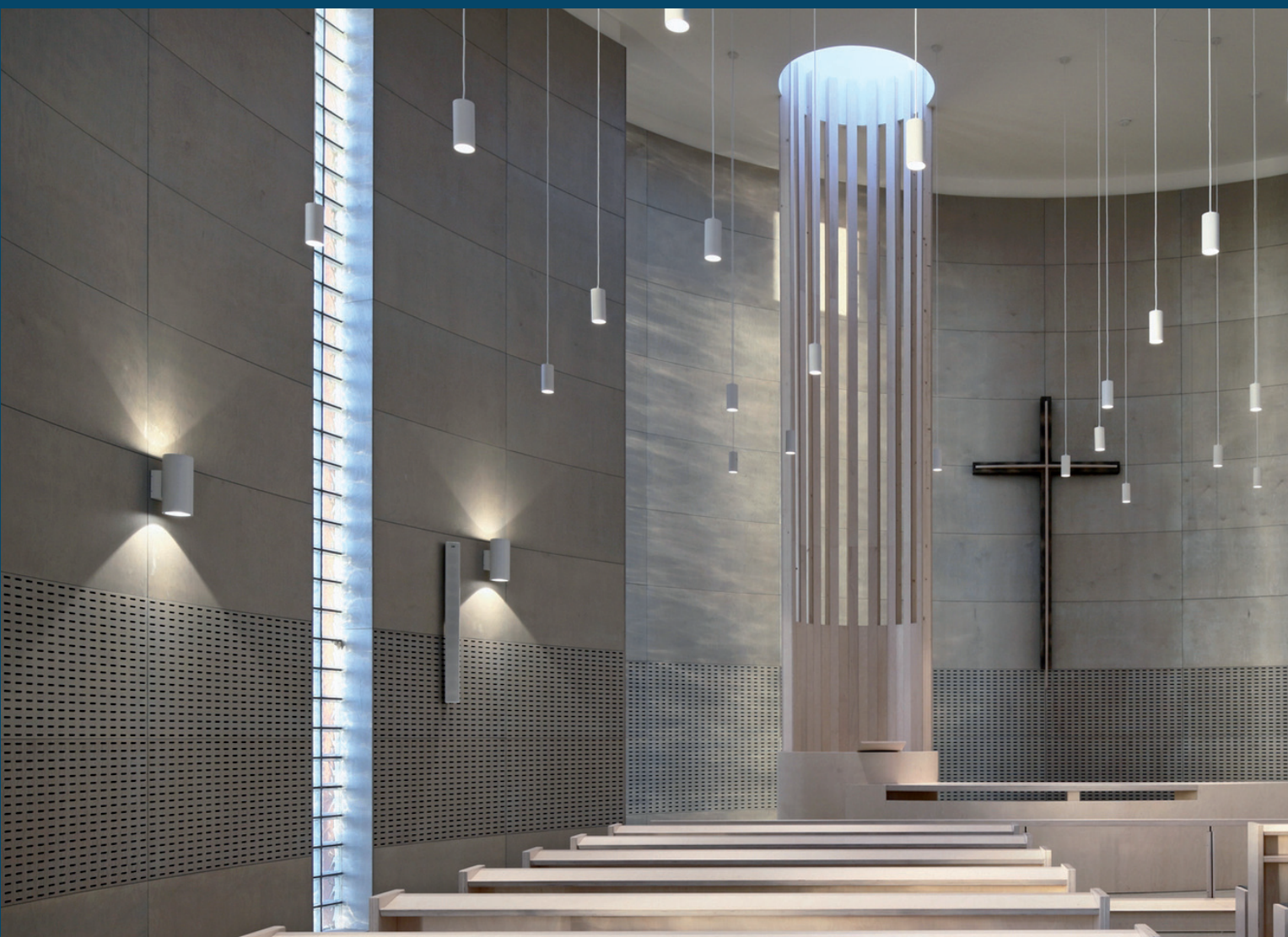
LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Bácskai Károly \ Péter első levele és Luther

L. Susan Bond \ Igehirdetés és közteológia. Az egyházi szolgálat visszakövetelése

Bernd Lohse \ Imádkozás lábbal. A zárándoklat értéktöbblete a kiránduláshoz képest

Kedves Olvasó!

Pétert azért nevezi Jézus sziklának – érvel Mt 21,42–44-re célozva Luther –, mert Péter a sziklával szembesült, nekiütközve összetört, és így maga is sziklává lett. A keresztények azért nevezhetők teljes joggal Pétereknek, vagyis szikláknak, mert találkoztak Krisztussal, és felismerték benne a kősziklát – hangsúlyozza Bácskai Károly tanulmánya elején, majd részletesen elemzi a reformátor Péter első levelével kapcsolatos meglátásait.

Igehirdetés és közteológia – Az egyházi szolgálat visszakövetése című munkájában az „oprahfikáció” folyamatával szembeni – a vallási-egyházi nyelvezet ötvözése egy általánosabb, pszichológizáló, humanista jellegű tartalommal, amelynek tere elsősorban a hagyományos, majd később a közösségi média és az online tér – kritikáját fogalmazza meg. „A közteológia oprahfikációja olyan hitet hirdet, amely elsősorban terápiás jellegű, a »hipertudatos« öngondoskodásnak, egy hamis televíziós vagy kiberközösség létrehozásának, a személyes intuíció és a vallási klisék felemelkedésének, a kritikátlan fatalizmusnak, valamint a megbocsátás iránti igénynek mint egy magasabb hatalomtól vagy az irgalom közösségétől elszakított és egyedül végzett terápiás gyakorlatnak szenteli magát.” – hangsúlyozza a szerző.

A zarándoklás igazán biblikus cselekvés. A Szentírás telis-tele van zarándokélményekkel és olyan emberek történeteivel, akik úton vannak, és útközben találkoznak Istennel – állapítja meg Bernd Lohse *Imádkozás lábbal* című munkájában. A következő kérdéssel fejezi be dolgozatát: Hogyan lehet maga az egyház olyan mozgékony és annyira vendégszerető, hogy közel kerüljön az emberekhez sokféle mozgásukban és „nyugtalan szívükben”, ahogyan Szent Ágoston mondja? A nyugtalan szív a zarándoklás gyökere. Az emberben él a vágy, amely kiűzi a mindennapi élet egyhangúságából, szűkre szabott mindennapjaiból. Mindig vonzza a más, az idegen...

Az igehirdetési előkészítők *húsvét ünnepe utáni ötödik vasárnaptól Szentháromság ünnepéig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Májusi számunk szerzői

B. Pintér Márta lelkész – Budapest
Bácskai Károly lelkész, egyetemi docens – Budapest
Bond, L. Susan egyetemi docens – Nashville, Tennessee (USA)
Farkas Etelka lelkész – Oroszlány
Finta Gergely egyetemi docens, orgonaművész – Budapest
Gáncs Péter nyugalmazott püspök – Budapest
Grendorf Péter lelkész – Budapest
Lohse, Bernd lelkész – Hamburg (Németország)
Pápai Attila lelkész, doktorandusz – Gyula
Rostáné Piri Magda esperes – Boba

Stermeczki András lelkész – Dunaújváros
Szabóné Mátrai Marianna nyugalmazott lelkész – Budapest
Szakos Csaba lelkész – Bakonytamási
Zsarnai Krisztián esperes – Nyíregyháza

Corrigenda

Előző számunkban közöltük Paul Ballard *A Biblia alkalmazása* című tanulmányát. A cikk végéről sajnálatos módon lemaradt a fordító, *Pángyánszky Ágnes* neve. Munkatársunktól és olvasóinktól elnézést kérünk.

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor
Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia	Kőszeghy Miklós
Fabiny Tamás	László Virgil
Johann Gyula	Pángyánszky Ágnes
Kodácsy-Simon Eszter	Percze Sándor
Kondor Péter	Szabó B. András
Korányi András	Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.
Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 14 400 Ft; fél évre: 7200 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 8100 Ft; fél évre: 4050 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 122059

Harci helyzet kontra vendégszeretet

3Jn 1,2

■ ZSARNAI KRISZTIÁN

Elengedhetetlen, hogy elmékedésemet annak kontextusába helyezzem, ami most a világban történik. Nagyon bízom abban, hogy mire az olvasó kezébe veszi a *Lelekipásztor* legújabb számát, a fegyverropogás zaja már lecsendesül, a rakétakilövő állomások „ajtajait” lelakatolják, a harci járműveket a hangárakba beállítják, a lövészárkokat betemetik, a frontról hazatérő, harcoló és védekezni kívánó katonák családjaik körében a frissen sült, gőzölgő pogácsát majszolják ölükből gyermekeikkel, unokáikkal, és mérnökök, közgazdászok, építészek százai azon fáradoznak éjjel-nappal, hogyan lehetne újjáépíteni egy egész országot. De sajnos jelen pillanatban még harcoló katonák feszülnek egymásnak, rajtaütési és védekezési stratégiákon dolgoznak, közben a humanitárius folyosót hol megnyitják, hol lezárják a menekülők előtt. Kisgyermek az út mentén hagyják el menekülés közben játékaikat, a főtéren üres babakocsik szívszorító látványa csal könnyet az emberek szemébe. Ezekben az órákban is emberek tízezrei, százazrei vannak úton, menekülnek golyózáporok és rakétatámadások elől, otthagya otthont, egzisztenciát, munkahelyet, iskolát, óvodát – és ki tudja, állnak-e még ezek az épületek... Nincs ember, aki az ijedt, rémült, zaklatott, békétlen, bizonytalan, fáradt, könnyektől ázott arcok láttán ne érzékenyülne el.

A hazájukat elhagyni kényszerülő menekültek a szomszédos országok vendégszeretét tapasztalhatják meg, és milliók próbálnak – átmenetileg vagy végleg – új életet kezdeni valahol Európában, a nagyvilágban. Sokan nem otthont keresnek, hanem átmeneti hajlékot, ahol meghúzhatják magukat ideig-óráig, mert a legtöbben szeretnék hazatérni, az ország újjáépítésében segídezni, egy jobb, fegyver nélküli világot építeni. De addig mások vendégszeretetére szorulnak. Vendégszeretéből pedig most nincs hiány. Országok, nemzetek, társadalmak egy szívvel, egy lélekkel fogtak össze és fejezték ki együttérzésüket a befogadásban, a segítségnyújtásban, a vigasztalásban, a szolidaritásban, a gyűjtésben, az adakozásban.

Vendégszeretet. Próbálom ízlelgetni ezt a szót. Háromszor szerepel revideált bibliafordításunkban. Nem túl sok, de annál inkább hangsúlyos és nyomatékos: „...gyakoroljátok a

vendégszeretetet...” (Róm 12,13); „*A vendégszeretetről meg ne feledkeztek...*” (Zsid 13,2); „*Gájusz vendégszeretete*” (3Jn 1,2).

János harmadik leveléből, abból a néhány versből kiragadok néhány félmondatot: „...*hűségesen jársz el mindabban, amit a testvéreért teszel, még az idegenekért is...*” (5. vers); „*Nekünk tehát fel kell karolnunk az ilyeneket...*” (8. vers).

Meg nem feledkezni róla és gyakorolni, felkarolni állampolgárságtól, nemtől, vallástól függetlenül azokat, akik idegenek, akik menekülnek, akik féltik az életüket, akik háború nélküli, békés(ebb) életre vágnak.

Közben eszembe jut, Jézus hány alkalommal élvezte emberek vendégszeretétét vagy „vendégmegvetését”. Az utóbbiról most nem elmélkedem, szívesebben elemezgetek olyan történeteket, ahol Jézus valakinek az otthonába lépve a vendégszeretetet élvezte, például amikor meggyógyítja Péter anyósát (Mt 8,14–15), Zákheusnál (Lk 19,1–10), Máriánál és Mártánál (Lk 10,38–42). Ezekben a történetekben Jézus mások vendégszeretétét élvezte, miközben mások Jézust megvendégelve hol gyógyulást, hol új életet, hol tanítást, hol új szívet vagy az újjászületés reményét kaphatták. Azok jártak jól, akik gyakorolták a vendégszeretetet, mert a vendégszeretetükből gyógyulás, békesség, új élet, új szív támadt.

Ezeket látva nem is olyan erőltetett a párhuzam, hogy a háborús helyzetből fakadó vendégszereteten a vendéglátást nyújtó emberek, miközben segítenek, részesedhetnek valami többletben, amit a „vendégek” nyújthatnak számukra.

Harci helyzet van, felbolydult a világ, a hírek megrendítő képsorokat közölnek, „vendégek” milliói érkeznek, nekünk pedig lehetőségünk, kötelességünk gyakorolni a vendégszeretetet (ahogy tette Gájusz), tudva, hogy „*ezáltal egyesek – tudtukon kívül – angyalokat vendégelnek meg*” (Zsid 13,2). Tenni ezt úgy, hogy elmondhassuk: „*Nagyon örültem, amikor testvérek jöttek*” (3Jn 3), mert Isten is erre biztat. „*Szeretett testvérem, hűségesen jársz el mindabban, amit a testvéreért teszel, még az idegenekért is, akik bizonyosságot is tettek szeretetedről*” (3Jn 5–6) – hogy majd a „vendégek” hazatérve jó szívvel emlékezzenek, bizonyosságot tegyenek vendégszeretetünkről.

Péter első levele és Luther^{*}

■ BÁCSKAI KÁROLY

Luther Péter apostolról¹

Luthernek a Péter apostolra vonatkozó véleménye egészen határozottan kiolvasható a Mt 16,18² alapján elmondott ígértetéséből, amely 1522-ben Péter és Pál napján, vagyis a két oszlopapostol vértanúhalálának emléknapiján hangzott el.

Ki Péter és ki a szikla?

„Ebben a fontos prédikációban Luther tisztázza, mit jelent a szikla és mit jelent az építés.” (FABINY 2016, 13. o.) Bibliai alapon, egyebek mellett 1Pt 2,6-ra³ hivatkozva Luther egyértelművé teszi, hogy a Szentírás a sziklára mint sarokkőre utal, és azt Krisztussal azonosítja. Krisztus az alap, amelyre, akire építeni lehet. Más szóval Krisztus a kőszikla, és nem Péter. Nincs két sziklaalap az egyházban, egy „főszikla”, azaz Krisztus, és egy „mellékszikla”, Péter. Amennyiben – bibliai alapon – Krisztus is, Péter is sziklaként azonosítható, „akkor a teljes szikla maga Krisztus, Péter pedig csak a szikla egy darabja” (uo.). Éppen úgy, amiként Jézus a Krisztus, a Krisztust követőket pedig Krisztusra hivatkozva

^{*} Jelen tanulmány a Magyarországi Luther Szövetség és az Evangélikus Országos Gyűjtemény által *A reformáció öröksége 2022* címmel szervezett sorozat keretében 2022. február 26-án Budapesten, az Evangélikus Országos Múzeumban elhangzott előadás írott és bővített változata. <https://eom.lutheran.hu/node/2029>; <https://youtu.be/SEvFFF7ixxY>.

¹ FABINY 2016, 12–13. o.

² „Én pedig ezt mondom neked: Te Péter vagy, és én ezen a kősziklán építem majd fél egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta.”

³ „Járuljatok öhozzá, mint élő kőhöz, amelyet az emberek ugyan megvetettek, azonban Isten előtt »kiválasztott és drága«; ti magatok is mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. Ezért áll ez az Írásban: »Íme, leteszek Sionban egy kiválasztott drága sarokkővet, és aki hisz benne, nem szégyenül meg.«” (1Pt 2,4–6)

nevezik keresztényeknek a vele való közösségük és a hozzá való hasonlóságuk miatt. Pétert azért nevezi Jézus sziklának – érvel Mt 21,42–44-re⁴ célozva Luther –, mert Péter a sziklával szembesült, nekiütközve összetört, és így maga is sziklává lett. A keresztények azért nevezhetők teljes joggal Pétereknek, vagyis szikláknak, mert találkoztak Krisztussal, és felismerték benne a kősziklát.

Péter helyett Krisztus

Luther tehát Péter elsőbbségét (primátusát) az apostoli sorban viszonylagossá teszi azzal, hogy a fő, vagyis Krisztus elsőségét hangsúlyozza. Szikla csak egy van, amiképpen – egészséges esetben – a testnek is csak egy feje létezik, noha a test több, a fejhez hasonló anyagú tagból áll. Péter és a keresztények így lehetnek sziklák, más szóval a sarokkő-Krisztus képviselői. „Anyagukban” hasonlóak Krisztushoz, az ő főségét, sarokkő voltát, pótolhatatlanságát és egyediségét azonban nem helyettesíthetik.

Luther közvetlenül Péter első leveléről

Előszó az Újtestamentumhoz

LUTHER az Újszövetséghez írott általános előszóban (2010, 118–122. o.) kitér arra, hogy nézete szerint „melyek az Újtestamentum valódi és legékesebb könyvei” (uo. 122. o.). Péter első levelét az általa az újszövetségi könyvek magjának es velejének tekintett iratok közé sorolja a páli levelek,

⁴ „A kő, amelyet az építők megvetettek, az lett a sarokkő, az Úrtól lett ez [...]» [...] aki erre a kőre esik, összezúzza magát, akire pedig ez a kő ráesik, azt szétmorzsolja.”

különösen is a Római levél, valamint János evangéliuma mellett. Luther minden kereszténynek azt javasolja, hogy ezeket az iratokat, köztük 1Pt-t, tartsa legegyszerűbben, „legelőször és leggyakrabban ezeket forgassa, hogy a naponkénti olvasással olyan szükségessé váljanak, akár a mindennapi kenyér” (uo.). Luther szerint ezekben az újszövetségi könyvekben kevés szó esik Krisztus cselekedeteiről és csodatételeiről. Annál nagyobb szerepet kap bennük azonban az életet, igazságot és üdvösséget adó, Krisztusban való hit, „amely az evangéliumok igazi természete” (uo.). Ebben a tekintetben Luther Pál és Péter apostol leveleit jóval előbbre valóknak tartja Máté, Márk és Lukács evangéliumánál (uo. 121. o.)! Mindent összevetve Luther szerint nincsen szükség másra, mint arra, hogy a hívő ember „cselekedeteivel mutassa meg hitét”, vagyis „a hit által legyen igaz, eleven és szent az élete. [...] Mert a hitet nem lehet zablára fogni; megmutatkozik, jó cselekedetekben tör ki, tanúságot tesz az evangéliumról, tanítja az embereknek, és rajta próbálja meg életét. [...] Erre gondol Krisztus is, midőn búcsúzóul nem ad más parancsot, egyedül a szeretetét. Erről ismerik meg tanítványait [...]. Mert ahol a cselekedetek és szeretet nem törnek ki, ott a hit sem valóságos, ott nem fogadták még be az evangéliumot, és Krisztust sem ismerik igazán.” (Uo.) Azok az Újszövetség legfontosabb könyvei, amelyek megmutatják az embernek Krisztust – „innét nézve Szent Jakab levele csak szalmával bélelt írás, mivelhogy az evangélium természetéből semmit nem mutat”, vélekedik Luther (uo. 122. o.).

Előszó Szent Péter első leveléhez

Az Újszövetséghez írott átfogó előszó folytatásaként az 1Pt-hez írt rövid bevezetőben (uo. 149–150. o.) Luther a levél szerzőjét Szent Péterként említi, és e név alatt minden biztonnal magát Péter apostolt, Jézus legszűkebb tanítványi körének, a tizenkét apostolnak egyikét érti. A levél címzettjei Luther szerint a kereszténnyé lett pogányok, a levél célja pedig buzdítás a hitben való állhatatosságra és a hitben való gyarapodásra a szenvedések és a jó cselekedetek által. A keresztény ember cselekedetei tehát nem önmagukban véve jók, mintegy a cselekvőjüket érdemesítve, hanem az ember hitének következményei. A hit által megtett cselekedetek visszahatnak a keresztény ember hitére, amennyiben elmélyítik és gyarapítják azt. Így voltaképpen a hitet maga a hit táplálja, nem pedig az ember saját jósága.

A bevezető szavak után Luther röviden, fejezetről fejezetre összefoglalja a levél tartalmát. E tömör kivonatban nem tér ki többé Péter nevére és személyére, egyedül a levél öt fejezetének legszűkebb mondanivalójára összpontosít, mégpedig egészen személyes értékelésben és tolmácsolásban. Az előszó műfaja voltaképpen nem is bírna el bővebb és hosszabb ismertetést.

Péter első levele a Biblia egyik legfontosabb könyve

GERÉB Zsolt professzor (2015), a téma egyik kutatója Peter Stuhlmacher egyik teológiai munkájára utalva⁵ megerősíti, hogy a reformátor Péter első levelét az Újszövetség legfontosabb írásai közé sorolta. Luther véleményét az a körülmény befolyásolhatta, hogy ez az irat más újszövetségi levelekkel, például Jakab levelével ellentétben sokkal hangsúlyosabban beszél Jézus Krisztus halálának megváltó, üdvösségszerző jellegéről. A levél ezért inkább Pál apostol irataihoz hasonlít. Luther szerint Péter első levele az újszövetségi kánon egyik legfontosabb könyve, mivel határozottan kiemeli Jézus Krisztus kereszthalálának megváltó erejét.

„Jer, örvendjünk, keresztyének”⁶

Ezen a címen jelent meg válogatás Luther írásaiból mindennapi olvasásra a tudós német bölcsező, Karl Witte (1800–1883) szerkesztésében és a nagyszerű igehirdető, a későbbi evangélikus püspök, Szabó József (1902–1986) fordításában. Az áhítatgyűjteményben tizennégy olyan szövegrészt találunk, amely közvetlenül Péter első levelén alapul. A sokszínű válogatás a teljes levelet, mind az öt fejezetet felöleli 1Pt 1,3-tól 1Pt 5,9-ig. A műfajon belül az arányosan megszerkesztett íráskör tárgyköre nemkülönben sokrétű. Az áhítatoknak adott címek nagyszerűen tükrözik ezt a változatosságot. A következő gyűjteményben a bal oldali oszlopban a címeket – voltaképpen az áhítatok tartalmi útmutatóit – olvashatjuk, jobboldalt pedig az igehelyek szerepelnek.

Újjászületés; Újjá kell születnünk; Élő reménység	„Áldott a mi Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki nagy irgalmából újjászült minket Jézus Krisztusnak a halottak közül való feltámadása által élő reménységre, arra az el nem múló, szeplőtelen és hervadhatatlan örökségre, amely a mennyben van fenntartva számotokra.” (1Pt 1,3–4) „Tisztítsátok meg lelketeket az igazság iránti engedelmességgel képmutatás nélküli testvérszeretetre, egymást kirtartóan, tiszta szívből szeressétek, mint akik nem romlandó, hanem romolhatatlan magból születettek újjá, Isten élő és maradandó ígéje által.” (1Pt 1,22–23)
A szentek öröksége, megszenteltetés, szentek; Szenteljétek meg Istent szívetekben!	1Pt 1,4 (lásd fent) „Mivel ő, a Szent hívott el titeket – ti is szentek legyetek egész magatartásotokban, mert meg van írva: »Szentek legyetek, mert én szent vagyok.«” (1Pt 1,15–16) „Az Urat, Krisztust tartsátok szentnek szívetekben, és legyetek készen mindenkor számot adni mindenkinek, aki számon kéri tőletek a bennetek élő reménységet.” (1Pt 3,15)

⁵ GERÉB 2013, 87. o.; vö. STUHLMACHER 1999, 71. o.

⁶ WITTE 1938; 2011. A további hivatkozásokban a legfrissebb kiadás oldalszámait közöljük praktikus okokból.

Mit nékem a világ!	„Ezen örvendeztek, noha most, mivel így kellett lennie, egy kissé megszorodtatok különféle kísértések között. . .” (1Pt 1,6)
Királyi papság	„Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe, hogy hirdessétek nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket. . .” (1Pt 2,9)
Példát adott!	„Hiszen erre hívatatok el, mivel Krisztus is szenvedett értetek, és példát adott nektek, hogy az ő nyomdokait kövessétek. . .” (1Pt 2,21)
Szánakozik rajtunk	„Olyanok voltatok, mint a tévelygő juhok, de most megtértetek lelketek pásztorához és gondviselőjéhez.” (1Pt 2,25)
Elfedező szeretet	„Mindenekelőtt legyetek kirtatók az egymás iránti szeretetben, mert a szeretet sok bűnt elfedez.” (1Pt 4,8)
A keresztt	„Amennyire részesültök Krisztus szenvedésében, annyira örüljétek, hogy az ő dicsőségének megjelenésekor is ujjongva örülhessetek.” (1Pt 4,13)
A szenvedő egyház	„Vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el: álljatok neki ellen a hitben szilárdan, tudva, hogy ugyanazok a szenvedések telnek be testvéreiteken e világban.” (1Pt 5,8–9)

Péter első levele alapján Luther megállapítja,⁷ hogy teológiai értelemben az ember újonnan születése Jézus Krisztus feltámadásából ered. „Új embert mi nem tudunk csinálni, úgy kell annak teremni – születni. Az ács sem tud fát csinálni, hanem maga nő az a földből.” (WITTE 2011, 194. o.) Az ember „egyedül Krisztus szenvedéséért és feltámadásából igazul meg s üdvözülni. Íme, ez az igazi apostoli igehirdetés!” (Uo. 190. o.) Noha az újonnan születés, valamint Isten minden ajándéka a hitünkkel a miénk lett, „mindez most még reménységben van félretéve és szemmel nem látható. Ezt nevezi Péter élő reménységnek.” (Uo. 301. o.) Aki ezt megérti, „az nem sokat törődik e világ ideig való javaival és gyönyörűségeivel” (uo. 412. o.).

Luther szerint Péter apostol azt is „megmutatja, hogy mi a sorsa a keresztyéneknek e világban” (uo. 413. o.). Mivel szolgálnak rá a keresztyének a sok szenvedésre, a szomorúságra, az elhagyatottságra és a kísértésekre? „Fő bűnük az, hogy Krisztusban hisznek” – írja Luther, a világ pedig „nem tűrheti, hogy szép elgondolásait, kegyességét, értékes cselekedeteit valaki bírálja, kárhóztatja és Isten előtt semminek állítja. Elkezd hát üldözni s tüzelt-vassal irtani azokat, akik ilyet mondanak. [...] A hit tehát nem valami álmos gondolata, hanem hitvalló bátorsága a szívnek, amely nem hallgat, hanem vallást tesz, még ha baj éri is érte. A hit és a keresztt összetartoznak!” (Uo.)

Krisztus szenvedését tekintsd példaképnek is, javasolja Luther. „Ha fájdalom vagy betegség nehezedik rád, gon-

dolj arra, hogy milyen elenyésző semmiség ez Krisztus töviskoronájához és szegeihez képest.” (Uo. 150. o.) Luther úgy tartja, hogy a betegség, a szegénység és a fájdalom voltaképpen nem nevezhető keresztnak. „Az a keresztt, mikor valaki a hitéért szenved. De hol lehet ezt megtalálni? Nem zárdák boltívei alatt, hanem az evangéliumban és az önismeretben. [...] A keresztt dicsőségét a szívemben kell érezned. Hogy hála tudj adni Istennek a szenvedésért, mint aki örvendezve kész keresztre, halálra.” (Uo. 128. o.) „Péter apostol a szenvedő keresztyéneket azzal vigasztalja, hogy nem ők az elsők vagy egyetlenek, akiknek megpróbáltatás jutott osztályrészüln.” (Uo. 396. o.) Az egyes keresztyének szenvedése nem olyan „rendkívüli, ritka és hallatlan keresztt, amelyet csakis ők hordoznak” (uo.). Minden keresztyén, „míg e földön él, ugyanazt szenved az ördögtől. [...] Mert ahol Isten igéjével és a hittel egyházat gyűjt, ott az ördög sem nyughatik.” (Uo.)

Mivel Krisztus szent, a keresztyének is szentnek kell lennie, elmélkedik Luther, majd Péter első levele alapján az apostol tanácsát idézi: „Aki Isten tulajdonául adtátok magatokat, azon legyetek, hogy ne sodródjatok megint világi kívánságokba; hanem az Isten uralkodjék, éljen s hasson bennetek. Akkor szentek vagytok, mint ahogy ő szent.” (Uo. 279. o.) Nemcsak szentek vagyunk azonban, hanem a levél szerint papok is, ami még a királyságnál, vagyis a lelki uraságnál is sokkalta több. „A papság arra méltat, hogy hogy Isten elé járulva másokért könyörödjünk.” (Uo. 56. o.) Mindeközben ugyanakkor „Krisztus pásztora szavára kell figyelmeznünk” (uo. 201. o.), jóllehet ő olykor csendesen hallgat, ámde elfedezi bűneinket. „Pedig de megbélyegezhetne! Lábával tapodhatna! De nem teszi. Ti se tegyétek. A tiszta leány tegye koszorúját a céda homlokára. A kegyes asszony tűzze fátyolát a házasságtörőre. Mindenünk arra szolgáljon, hogy vele bűnünket fedezzünk el. Mert minden férfinak megvan a maga báránya, és minden asszonynak a maga drachmája. Mindenünk legyen a másé!” (Uo. 274. o.)

Luther közvetten Péter első leveléről

Luther igehirdetéseinek legfrissebben, 2015-ben megjelent magyar nyelvű gyűjteményében (LVM 6) az első Péter-levéltre tizenhét utalást találunk. Az első fejezetet kivéve ezek az utalások átívelnek a teljes levélen. Azt tükrözik, hogy Luther nemcsak átfogóan ismerte ezt az iratot, hanem igei mondandójának alapját és támogatását is megtalálta abban. Jószerével fejezetről fejezetre idéz a levélből, vagy hasonlóképpen utal annak egyes szakaszaira 2,2-től 5,8-ig. Ezeknek az igehirdetéseknél mind az egyházi esztendő szerinti ideje, mind a tematikája igen változatos. Luther számára mintha összefoglaló értelemben, teljeskörűen jutott volna igei üzenet és mondanivaló Péter első leveléből. A hivatkozott versek sorrendjét követve, említést tesz a levélről a Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnapon,

⁷ Ehhez általában lásd az áhítatok vonatkozó szövegrészeit az igegyékben található oldalszámok szerint: WITTE 2011, 448 o.

a torgauai fejedelmi kastélyban felépített új ház avatóbeszédében, egy Péter és Pál napján elmondott szónoklatban, a Hegyi beszédről tartott hétközi intelmekben, az igazságról, a Krisztus szenvedésének szemléléséről, az átokról szóló igehirdetéseken. Utal a levélre advent második és negyedik vasárnapi igehirdetésében, az arany szabályról és Lázár feltámasztásáról mondott beszédekben, alkalmi prédikációban Lipcsében, pünkösdhétfő délutáni igehirdetésben és Szent Mihály-napi prédikációban az angyalokról. A legélelkebb színeket Luthernek a levéllel kapcsolatos utalásaiban azonban a tematika képviseli. A teljesség igényét nélkülöző felsorolásban, igei mondanivalót talál a levélben az alábbi területeken:

Teológia, krisztológia	Keresztény hit és élet
A gonosz hatalma	A lelki ember
Bűn	Aggodalom
Bűnbocsánat	Alázat
Evangélium	Egyház
Gondviselés	Engedelmesség
Isten igazsága	Éberség
Isten igéje	Félelem
Kegyelem	Felfuvalkodottság
Kereszthalál	Földi, világi javak
Krisztus ereje és győzelme	Hit
Krisztus példája	Igehirdetés
Krisztus sebei	Kötelesség
Megváltás	Kísértés
Szeretet	Kishitűség
	Könyörgés, imádság
	Papság
	Szenvedés
	Szeretet
	Szolgalat
	Tanítás
	Talentumok
	Üldöztetés
	Vándorlás
	Világ

Utalások Péter első levelére Luther igehirdetéseiben

Martinus Luther doktor [...] prédikációja [...] a Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap

Hit, evangélium

„Mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre.” (1Pt 2,2)

„Hit nélkül nem fogsz üdvözülni. Ezért akarja Péter apostol, hogy úgy vágyjunk az evangéliumra és a hitre, mint a csecsemő a tejre (1Pt 2,2).” (LVM 6: 261. o.)

A torgauai fejedelmi kastélyban felépített [...] új ház avatóbeszède

Isten igéje, igehirdetés, tanítás, papság, szolgalat

„Ti magatok is mint élő kövek épüljete fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által. Ti választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet vagytok, Isten tulajdonba vett népe, hogy hirdesséte nagy tetteit annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket...” (1Pt 2,5.9)

„...mindnyájan papok vagyunk – ahogy az meg van írva 1Pt 2,5.9-ben. Ez azt jelenti, hogy mindenkor és mindenhol hirdetniünk kell Isten igéjét és tetteit, sőt Isten bármilyen személyek közül, nemzetiségekből és hivatásokból elhívhatja az igehirdetői szolgálatra azokat, akikben megvan a kegyelem és az Írás helyes értelése mások okítására.” (LVM 6: 467. o.)

A keresztény közösség alapja. Prédikáció Péter és Pál napján

Alapok, szegletkő, sarokkő, Krisztus, evangélium

„Íme, leteszek Sionban egy kiválasztott drága sarokkövet, és aki hisz benne, nem szégyenül meg.” (1Pt 2,6)

„1Kor 3,11: »Más alapot senki sem vethet a meglevőn kívül, amely a Jézus Krisztus.« Ezt az ígét roppant erőteljesen hangsúlyozzák az apostolok, hiszen megtaláljuk még 1Pt 2,6-ban és Róm 10,11-ben is. Ebből egyértelműen kiderül, hogy Isten egyetlen alap- és próbakövet kíván lefektetni, vagyis egyetlen hiteles sarokkövet, mely nem más, mint maga Krisztus és az evangélium.” (LVM 6: 244. o.)

Kivonat Martinus Luther doktornak a Hegyi beszédről tartott hétközi prédikációból (részlet)

Vándorlás, átmeneti állapot, földi, világi javak, állandóság
„Szeretteim, kérlek titeket, mint jövevényeket és idegeneket: tartózkodjatok a testi vágyaktól, amelyek a lélek ellen harcolnak.” (1Pt 2,11)

„Lásd, hogy a király, aki ilyen javak birtokosa, úr ország és emberek fölött, nem nevezheti magát másnak, mint jövevénynek vagy zarándoknak, aki folyvást úton van, mert nincs számára hely, ahol maradhatna (vö. Mt 8,20; Zsid 11,13; 1Pt 2,11).” (LVM 6: 387. o.)

Sermo a kétszeres igazságosságról

Lelki ember, Krisztus példája

„Erre hívatatok el, mivel Krisztus is szenvedett értetek, és példát adott nektek, hogy az ő nyomdokait kövesséte.” (1Pt 2,21)

„A lelki ember [...] Krisztus példáját követi, az ő képméhez lesz hasonlatos (1Pt 2,21; Jn 13,15).” (LVM 6: 94. o.)

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről

Krisztus szenvedése, kereszthalála, sebei, Isten igazsága, bűnbocsánat, megváltás

„Bűneinket maga vitte fel testében a fára, hogy miután meghaltunk a bűnöknek, az igazságnak éljünk: az ő sebei által gyógyultatok meg.” (1Pt 2,24)

„Te azonban vesd most már bűneidet magadról Krisztusra úgy, hogy erősen hidd: az ő sebei és szenvedései a te bűneid, és ő azokat hordozva megfizet értük, miként Ézsaiás 53,6 mondja: »Az Úr mindnyájunk vétékét öreá vete« (KG), és Szent Péter: »Bűneinket maga vitte fel testében a fára« (1Pt 2,24), és Szent Pál: Isten »bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk öbenne« (2Kor 5,21).” (LVM 6: 89. o.)

Sermo az átokról

Az embert érő sérelmek és bántalmazás viszonylagossága, annak (teológiai) erőtlensége

„Ki az, aki bántalmaz titeket, ha buzgón igyekeztek a jóra?” (1Pt 3,13)

„...az embert egyedül saját hitelensége vagy bűne átkozhatja el és választhatja el a közösségtől, kegyelemtől, élettől és üdvösségtől. [...] ahogy Péter mondja: „De ki az, aki bántalmaz titeket, ha buzgón igyekeztek a jóra?” (1Pt 3,13)” (LVM 6: 161. o.)

Sermo Krisztus szent szenvedésének szemléléséről

Krisztus és az ember szenvedése, keresztény készenlét

„Mivel tehát Krisztus testben szenvedett, vértézzétek fel magatokat azzal a felismeréssel, hogy aki testileg szenved, az elszakad a büntől...” (1Pt 4,1)

„Krisztus szenvedését nem szavakkal és nem jelképesen, hanem valóságosan kell átélni. Így figyelmeztet minket [...] Szent Péter: »Amint Krisztus testben szenvedett, úgy kell nektek ennek megfontolásával magatokat felkészítenetek és megerősítenetek.« (1Pt 4,1) Krisztus szenvedésének ez a szemlélete ma már nem divatos, sőt igen ritka, pedig Szent Péter és Pál levelei tele vannak vele.” (LVM 6: 91. o.)

Prédikáció advent második vasárnapján az idők jeleiről

Félelem, bűn, keresztény készenlét, kitartás, szeretet

„Mindenekelőtt legyetek kitartóak az egymás iránti szeretetben, mert a szeretet sok bünt elfedez.” (1Pt 4,8)

„...a félelmet ki kell üzni (1Jn 4,18), és a szeretetnek kell megmaradnia (1Kor 13,13), amely minden bünt elfedez, amint Péter is írja (1Pt 4,8).” (LVM 6: 199. o.)

Sermo az arany szabályról

Tálatumok, szolgálat, szeretet, keresztény élet

„Amilyen lelki ajándékot kaptatok, úgy szolgáljatok azzal egymásnak, mint Isten sokféle kegyelmének jó sáfárai...” (1Pt 4,10)

„...kötelességünk, hogy azt tegyük a másikkal, amire képesek vagyunk. Ha nem ezt tesszük, akkor elássuk az Úr talentumát, és azzal a szolgálattal együtt minket is elítél. Ezért mondja az apostol: »Egymásnak szolgáljatok ezekkel, amit egyenként kiosztott nektek Isten.« (1Pt 4,10; 1Kor 7,17) Ez pedig szeretet mindenki iránt és igazi keresztény élet.” (LVM 6: 41. o.)

Prédikáció a lipcsei Pleißenburgban

Keresztény egyház, engedelmesség, keresztény kötelesség, igehirdetés, Krisztus, ragaszkodás, Isten igéje

„Ha valaki prédikál, úgy mondja szavait, mint Isten igéit, ha valaki szolgál, úgy szolgáljon, mint aki azt Istentől kapott erővel végzi, hogy mindenkor Isten dicsőíttessék Jézus Krisztus által, akié a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké. Ámen.” (1Pt 4,11)

„Hol van tehát ellentét a pópisták és miközöttünk? Válasz: a valódi keresztény egyház kérdésében. Nem kell tehát engedelmeskednünk a keresztény egyháznak? De bizony, minden hívőnek kötelessége. Szent Péter első levelében így rendelkezik: »Ha valaki prédikál, úgy mondja szavait, mint Isten igéit.« (1Pt 4,11) Vagyis aki prédikál, hallgassa el saját szavait, hagyja meg őket a világi ügyek igazgatására. Itt, a templomban ne szóljon mást, mint a ház hatalmas Urának szavait; ahol nem így tesznek, az nem a valódi egyház. [...] a keresztény ember így beszél: »Krisztussal akarok lenni. Maradjon minden, amit nem tudok magammal vinni, még ha így mindenről le is kell mondanom! Krisztus önmagában elegendő nekem.« Ez okból kell minden kereszténynek állhatatosan ragaszkodnia a tiszta ígéhez, ahogy Szent Péter mondja: »az Istentől kapott erővel« (1Pt 4,11).” (LVM 6: 459–460. o.)

Kivonat Martinus Luther doktornak a Hegyi beszédről tartott hétközi prédikációiból (részlet)

Üldöztetés, Isten igazsága, szenvedés

„Közületek tehát senki se szenvedjen mint gyilkos, mint tolvaj, mint gonosztevő vagy mint más dolgába avatkozó.” (1Pt 4,15)

„Jézus határozottan hozzáfűzi kijelentéséhez ezt a szót: az igazságért, hogy megmutassa: nem elég csupán üldözöttnek lenni. Hiszen az ördögnek és a gonoszoknak is üldözést kell szenvedniük, mivel egy gazfickó gyakran neki esik a másikkal, tekintve, hogy nem kebelbarátok, és egyik gyilkos is üldözi a másikat, vagy a törökök is háborúznak a tatárok ellen anélkül, hogy üdvözüljenek. Ez az ígéret tehát csak azoknak szól, akiket az igazság miatt üldöznek. Erről beszél Péter apostol is 1Pt 4,15-ben: »Közületek tehát senki se szenvedjen, mint gyilkos, mint tolvaj, mint gonosztevő.« Ezért nem számít az sem, ha valaki nem az igazságért szenved ugyan, de dicsekszik vele, vagy kínjában kiabál.” (LVM 6: 417. o.)

Prédikáció Lázár feltámasztásáról

Alázat, kegyelem, felfuvalkodottság, kishitűség

„Ti, ifjabbak, engedelmeskedjétek az idősebbeknek, egymás iránt pedig valamennyien legyetek alázatosak, mert Isten a gőgösöknek ellenáll, az alázatosoknak pedig kegyelmet ad.” (1Pt 5,5)

„A kegyelem soha nem hagyja el azt, aki kétségbeesik önmaga miatt. Mert sok helyen kijelentetik: »Az alázatosnak kegyelmet ad, de megtagadja attól, aki gőgös.« (Vö. Péld

3,34; Jak 4,6; 1Pt 5,5) Senki sem tehet többet annál, mint hogy szabadon átadja magát Istennek, történnék bármi, és önmagában kételkedik.” (LVM 6: 73. o.)

Prédikáció advent negyedik vasárnapjára

Aggodalom, gond, könyörgés, imádság, kérés, gondviselés „Minden gondotokat őreá vessétek, mert neki gondja van rátok.” (1Pt 5,7)

„Semmiért ne aggódjatok, ha valami mégis aggodalommal tölt el titeket, akkor se gondjaitokkal terheljétek magatokat, hanem tegyétek le minden gondotokat, és könyörögjétek Istenhez, imádkozzatok, és kérjétek azt, ami-re szükségetek van, aztán hagyjátok, hogy ő gondoskadjon rólatok. Ezt tanítja Szent Péter is: »Minden gondotokat őreá vessétek, mert neki gondja van rátok.« (1Pt 5,7)” (LVM 6: 211. o.)

Ki vigasztal minket Krisztus távozása után? Prédikáció

pünkösdhétfő délutánjára

Ellenállás a világnak, a gonosz közelsége, hatalma, Krisztus ereje és győzelme

„Legyetek józanok, vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el: álljatok neki ellen a hitben szilárdan, tudva, hogy ugyanazok a szenvedések telnek be testvéreiteken e világban.” (1Pt 5,8–9)

„»Eljön e világ fejedelme. Meg fog ölni engem, hogy el kelljen válnom tőletek.« Ám Krisztus az ördög mellé kerül, és oldalba böki: »Bár felettem nincs hatalma. (Jn 14,30) Ellenállok neki! Jóllehet az ajtó előtt áll (vö. 1Móz 4,7; 1Pt 5,8), de ha látná a dolgok végét, békén hagyna engem!«” (LVM 6: 348. o.)

Sermo az angyalokról Szent Mihály napján

Ördög, gonosz, éberség, ártalom, figyelem, készenlét

„Az első, amiről szilárdan meg vagyunk győződve, az, hogy igenis létezik az ördög, és közelebb van hozzánk, mint a saját ingünk, amit a testünkön viselünk. Így beszél róla Szent Péter is, aki bizony nem tódít: »Legyetek józanok, vigyázzatok, mert ellenségeitek, az ördög mint ordító oroszlán jár szerte, keresve, kit nyeljen el.« (1Pt 5,8) Ezeket a szavakat pedig nem holmi iszákos fráter mondta vicc gyanánt, hanem teljes komolysággal hangzottak el. Azt mondja: gondolkodjunk, és legyünk éberek, ne higgyük, hogy az ördög messze van tőlünk. Ő nem csupán az ellenségeitek, hanem annyira gonosz is, hogy minden rosszindulatát arra használja, hogy nekünk ártson vele. Hol van hát? »Teljesen körülvesz titeket«, feleli Szent Péter. Mégis mit akar? »Keresi, hogy kit nyeljen el.« Jól megragadtátok és megértettétek hát az ördög lényegét, hiszen az imént hallottátok, hogy létezik, és azt is láthatjátok, hogy milyen: egy gonosz, ártó szellemi lény, aki olyannyira körülvesz

titeket mindennapi munkátok és ügyes-bajos dolgaitok végzésekor, hogy elnyelhetne titeket kimondhatatlan haragjában. Péter apostol így írja le: »mint ordító oroszlán«, mely körülvesz téged; vagyis teljesen belepik az ördögök mindazt, amit gondolsz, beszélsz, teszel, elkezdesz vagy éppen befejezel.” (LVM 6: 361. o.)

A keresztény ember állandó harca önmaga ellen. Utolsó wittenbergi prédikációja. . . (Nagy szükség van arra, hogy harcoljunk az értelem bálványozása ellen)

Kísértés, hit, bűnbocsánat

„Ha a hívő nem követi Isten intését, és nem áll ellen az ördögnek, aki kísérti őt (vö. 1Pt 5,8–9; Jak 4,7), akkor bűnei nem bocsáttatnak meg.” (LVM 6: 488. o.)

Zárszó

Mindenképpen figyelemre érdemes, hogy Luther utolsó wittenbergi ígéhirdetésében is utalt Péter első levelére, és bizonyosan nem véletlenül. Ennél meglepőbb azonban, hogy ebben az utolsó wittenbergi szentbeszédben az egyéb bibliai helyeken túl, szorosán az első Péter-levele szomszédságában éppen Jakab „szalmával bélelt” levelének egy szakaszára hivatkozott. Elképzelhető, hogy a „széna” mellett végül Luthernek a „szalma” is megtette?

Felhasznált irodalom

- FABINY Tibor 2016. Luther ígéhirdetései. *Keresztyén Igazság*, új folyam, 111. szám. 5–17. o.
- GERÉB Zsolt 2013. Péter első levelének irodalomtörténeti és teológiai kérdései. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 4. évf. 1. sz. 77–88. o.
- GERÉB Zsolt 2015. *Péter első levelének magyarázata*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár.
- GERÉB Zsolt 2016. A keresztyén gyülekezet mint Isten népe. Az egyházzól szóló tanítás Péter első levelében. *Studia Doctorum Theologiae Protestantis*, 7. évf. 1. sz. 29–44. o.
- LUTHER Márton 2010. *Előszók a Szentírás könyveihez*. Ford. Szita Szilvia. Magyarországi Luther Szövetség – Luther Kiadó, Budapest.
- LUTHER, Martin 2015. *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 6.)
- STUHLMACHER, Peter 1999. *Biblische Theologie des Neuen Testaments*. 2. köt. *Von der Paulusschule bis zur Johannesoffenbarung*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- WITTE, Karl (szerk.) 1938. *Jer, örvendjünk, keresztyének! Luther írásából mindennapi áhítatra*. Ford. Szabó József. Győri Evangélikus Egyházmegye Belmissziói Szövetsége, Győr. 4. kiadás: Luther Kiadó, Budapest, 2011. (Magyar Luther Könyvek 11.)

Igehirdetés és közteológia

Az egyházi szolgálat visszakövetelése*

■ L. SUSAN BOND

Milyen kihívást jelent az „oprahfikáció”¹ az amerikai egyházak, az amerikai igehirdetés és a közteológia számára? Megállapítottuk, hogy az oprahfikáció a hagyományos kereszténységből, a pszichológiából, valamint a New Age-ből, illetve keleti vallási hatásokból szemezget. Tudjuk, hogy Oprah nem explicit, hanem inkább implicit válogatási módszere az egyéni emberi kiteljesedésre irányul. „Éld a legjobb életed” – szól a hangzatos mondat, és mind tisztában vagyunk azzal, hogy nem a szegénységben és önfeláldozásban töltött életet érti ez alatt.

Természetesen üdvözölhetjük mindazt a jót, amit Oprah tesz, de nem kell kesztyűs kézzel bánnunk vele. Ha kritikusan kezdünk gondolkodni róla, akkor fel kell tenni magunknak a kérdést, hogy ez az egész vajon hogyan támogatja és erősíti meg a közbeszédben ezt a mindent átható kulturális ethoszt vagy mentalitást, a radikális önérdék teológiáját. Robert BELLAH szociológus *A szív szokásai (Habits of the Heart)* című művében arra vállalkozik, hogy meghatározza, „milyen erőforrásokkal rendelkeznek az amerikaiak ahhoz, hogy értelmet adjanak az életüknek, hogy hogyan gondolkodnak önmagukról és a társadalmukról, és hogy milyen módon kapcsolódnak elképzeléseik tetteikhez” (1985, x. o.). Bellah megállapítja, hogy az amerikai individualizmus története az önfejlesztés és a személyes kiteljesedés keresésében egyfajta nyers önmegszállottságot (self-ob-

session) eredményezett. Azt állítja, hogy azok, akik az individualizmusnak ebben a szélsőséges válfajában találnak értelmet az én (self) megalapozásához, megkerülnek más, érdemi amerikai hagyományokat, mint például az igazságos és könyörületes társadalom bibliai szemléletét és a republikánus polgárság erkölcsfilozófiáját.

Ez a radikális önmegszállottság hatással volt az amerikai keresztény szolgálatra és igehirdetésre. Valójában kimondhatjuk azt, hogy az amerikai kereszténység nagy része jobban vevő a radikális önzés Oprah által propagált formájára, mint azt beismernénk. Az oprahfikáció többek között azért olyan sikeres Oprah számára, mert az ő élet- és hitértelmezését már országszerte népszerűsítik a keresztény egyházak.

Mit prédikálunk? David Buttrick arra emlékeztet minket, hogy Jézus ígét hirdetve jött el, és – ennek mentén – azt állítja, hogy a mi igehirdetésünk (és ezáltal a közteológiánk is) részt vesz Jézus igehirdetésben. Tehát ha a 21. századi igehirdetés Jézus igehirdetéséhez kapcsolódik, akkor ez azt jelenti, hogy az egyház missziójához és a közteológia céljának általános értelmezéséhez kapcsolódik. Jézus prédikálni jött, és valami olyasmit hirdetett, amit Isten országának neveznek. Amikor pedig megpróbáljuk definiálni Isten országát, akkor az egyház missziójának, igehirdetésének és a közteológiának a különböző modelljei is kirajolódnak számunkra.

A középkorból származó, leginkább szó szerinti értelmezések szerint Isten országa a keresztény hit jövőbeli és túlvilági jutalma. Az egyének spirituális státuszuk alapján léphetnek be Isten országába, vagyis a mennyországba, attól függően, hogy meggyónták-e bűneiket, megkeresztelkedtek-e, és meg vannak-e váltva. Ebben a verzióban a bibliai kép egy tökéletes, idealizált jövőre utal, ahol a túlvilágon a hívők jutalmat kapnak. Bizonyos mértékig Isten országának nyelvezete és képe utalhat egyfajta lelki haszonra is, amelyet itt és most felkínál a hívőknek; ilyen például az üdvösség bizonyossága és az áldás e világi megtapasztalása. Ebben a modellben Jézus Isten országáról szóló történetei és példázatai elsősorban azt a fajta erkölcsi életet hivatottak előmozdítani, amely a mennyei jutalomra való törekvésben segíti a hívőket. E modell szerint az egyház missziója elsősorban a lelkek üdvözülését és az egyes hívők erkölcsi tökéletesedését szolgálja. A dörgedelmes prédikálás gyakorlata is ebbe a kategóriába tartozik. Bizonyos mértékben a pokol kínjaival fenyegetőző közteológia a maga erkölcsileg ítélkező módján együtt jár ezzel a modellel.

* Eredetileg megjelent: Preaching and Public Theology. Reclaiming the Church's Ministry. *Encounter*, 71. évf. 2010/1. 63–80. o. Ez a cikk egy kétrészes sorozat második része. Az első címe: What is Public Theology? America's Most Public Theologian: Oprah. *Encounter*, 70. évf. 2009/4. 33–52. o.

¹ A szerző – a cikksorozat első részében megalkotott – saját műszava egy vallási jellegű folyamatra. A kifejezés Oprah Gail Winfrey (1954–) Oscar-, Emmy- és Cecil B. DeMille-életműdíjas televíziós műsorvezetőre utal, aki 1986–2011-ig futó beszélgetős műsorának köszönhetően az USA egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb médiaszemélyisége lett. LaTonya TAYLOR cikke (2002) nyomán a szerző Oprah-t posztmodern papnőnek, egy egyház nélküli spiritualitás ikonjának tartja. Az „oprahfikáció” tulajdonképpen a vallási-egyházi nyelvezet ötvözése egy általánosabb, pszichologizáló, humanista jellegű tartalommal, amelynek tere elsősorban a hagyományos, majd később a közösségi média és az online tér. „A közteológia oprahfikációja olyan hitet hirdet, amely elsősorban terápiás jellegű, a »hipertudatos« öngondoskodásnak, egy hamis televíziós vagy kiberközösség létrehozásának, a személyes intuíció és a vallási klisék felemelkedésének, a kritikátlan fatalizmusnak, valamint a megbocsátás iránti igénynek mint egy magasabb hatalomtól vagy az irgalom közösségétől elszakított és egyedül végzett terápiás gyakorlatnak szenteli magát.” (BOND 2009, 51. o.) – A ford.

Isten országának egy másik, némileg frissített változata a 19. századi liberalizmusból származik, amelyet Adolf Harnack teológiája így jellemez: az ország „valami természetfeletti, felülről jövő ajándék”, amely „belső kapcsolódást biztosít az élő Istennel”, és az ember „legfontosabb tapasztalata”, amely áthatja és uralja „egész létezését”. Jézus Isten országáról szóló tanításai és példázatai elsősorban annak belső felfedezésére irányulnak, és egy „parabolikus hitbeli ugrás” szükséges a hiteles önismerethez (self-knowlegde). A Jézusnak tulajdonított, utolsó időkre vonatkozó jövendölések nem a szó szerinti mennyországra, hanem az egyes hívő személy egyfajta belső megtapasztalására utalnak. Isten országa benned van. E modell szerint az egyház küldetése és az igehirdetés célja elsősorban a hívő közvetlen spirituális önmegértésére (self-understanding) vonatkozik. A közteológia ebben a modellben ha nem is értelmetlen, de igen csekély jelentőséggel bír.

Az újabb modellek, amelyek az elmúlt néhány évtized tudományos munkásságán alapulnak, egészen másképp látják Isten országát, valamint azt, hogy mekkora a tét prédikáció és nyilvános teológia tekintetében. John Dominic Crossan egyike azoknak az újszövetséges tudósoknak, akik az Isten országáról alkotott képet nagyon eltérő módon látják. Az ország egyszerre jelen és jövő, de nem a két előző modell erősen spiritualizált vagy éppen individualizált értelmében. Crossan Jézus szolgálatára és prédikációjára úgy hivatkozik, mint a „mennyei ország projektje”, amely nem korlátozódott a spiritualitásra, hanem az embereket érintő társadalmi víziókra is kiterjed. Crossan és munkatársai felfogásában a mennyei országáról szóló tanítások és példabeszédek, valamint ezek nyelvezete utal az Isten által elképzelt jövőbeli világra, valamint a jelen társadalmára vonatkozó reményekre is. Crossan szerint a mennyei országa a történelemben és a földön valósul meg mint új közösségi (azaz nem individuális) valóság. Azt írja: „Jézus víziója és közösségi programja alulról kívánta újjáépíteni a társadalmat a vallási és gazdasági egalitarizmus elvei alapján, ahol az ingyenes gyógyítást közvetlenül a paraszti házakba vitték, és cserébe ingyen osztottak mindenen, amijük csak volt. A csodatétel és az étkezés, a szabad együttérzés és a nyitott asztalközösség szándékos összekapcsolása kihívás volt, amelyet nem csupán a judaizmus legszigorúbb tisztasági előírásai vagy akár a becsület és a szégyen, a pártfogás és a klientúra Mediterráneumban jellemző, patriarchális kombinációja ellen indított Jézus, hanem a civilizáció azon örök hajlamával szemben, hogy vonalakat húzzon, határokat szabjon, hierarchiákat állítson fel és diszkriminációkat tartson fenn. Nem politikai, hanem társadalmi értelemben vett forradalmat vizionált a képzelet legveszélyesebb mélységeiben.” (CROSSAN 1991, xii. o.) Az egyház küldetése és igehirdetése ebben a modellben egy olyan társadalmi rendelőmozdítása, amely ellentétes azzal, amelyben élünk. Ez a hang egyszerre látnoki és kritikai, és a közteológia aktí-

van részt vesz a társadalmi átforgatásban e hang részeként. A mennyei ország közöttetek van.

A közteológia szempontjából tehát mit látunk a mai amerikai kultúrában? Az Isten országáról, az egyházzal és az igehirdetői szolgálatról alkotott első két modell abban hasonlít egymásra, hogy mindkettő erősen individualizált. Az egyik túlvilági, jövőbeli, spirituális, és az egyénnek szól; a másik e világi, jelenbeli, spirituális, és az egyénnek szól. Különbözőségeik ellenére mindkettő erősen spiritualizált és individualista. És – nem meglepő módon – az egyházi hivatásnak, az igehirdetésnek és a nyilvános tanúságtételnek ezt a két modellje él és virul a jelen amerikai közteológia perspektíváiban. Ezek képviselik a közelmúlt amerikai közéletében azt, amit keresztény jobb- és baloldalként fogok karikírozni.

Hagyományosan a konzervatív evangélikál modellre a közéletből való kimaradás volt jellemző általában, és szigorú határt húztak az egyházi élet és a világi-politikai nyilvánosság között. Richard Mouw, a Fuller Teológiai Szeminárium konzervatív evangélikál elnöke és a keresztény filozófia professzora úgy jellemezte a konzervatív evangélikalizmus történelmi változásait, hogy emlékeztetett arra, az 1960-as évek vége előtt nem létezett olyan politikai erő, hogy keresztény jobboldal.

„Még három évtizeddel ezelőtt is olyan idők jártak, amikor az evangélikál keresztényeket rendszeresen azért kritizálták, mert »politikamentesek« voltak. [...] Ahogyan a [20.] század elkezdődött, a teológiailag konzervatív protestánsok már nem érezték magukat otthon abban a kultúrában, amelyet egykor »Amerika, a szép« néven dicsértek.² Egy időre harcias stratégiát alkalmaztak, és támadólag léptek fel szekularizálódó ellenfeleikkel mind a keresztény közösségen belül, mind a társadalomban. Az 1925-ös Scopes-per³ során elszenvedett nyilvános megaláztatásuk azonban arra készítette őket, hogy egyre pesszimistábban tekintsenek a társadalmi reformok lehetőségeire.” (MOUW 2005, 475. o.)

Az amerikai evangélikálok közel ötven éven át elsősorban arra koncentráltak, hogy segítsék az egyén lelkét felkészíteni a túlvilágra. Egyik kedvenc énekük a következő volt:

² Az *America the Beautiful* című ének dallamát Samuel A. Ward episzkopális kántor és karnagy szerezte 1892-ben, szövegét pedig Katharine Lee Bates 1895-ben írt költeménye adja. Dallam és szöveg találkozásából 1910-ben jött létre az *America the Beautiful* névre keresztelt dal, amely a mai napig az egyik legnépszerűbb amerikai hazafias ének. – A ford.

³ A Scopes-per nagy figyelmet kapott jogi ügy volt az 1920-as évek Amerikájában (1925. július 10–21.). John Thomas Scopes középiskolai tanár szándékosan gyanúba keverte magát azzal, hogy az akkoriban Tennessee állam által tiltott evolúciós elméletet tanította. Dayton kisvárosa – ahol a per zajlott – szándékosan rendezte meg a tárgyalást úgy, hogy minél nagyobb nyilvánosságot kapjon. Scopeset száz dollár büntetés megfizetésére kötelezték, de egy formai hiba miatt az ítélet hatályon kívül helyezték. A „Scopes-majompernek” gúnyolt eljárás egyszerre volt médiaesemény, teológiai vita és annak a kérdésnek a vitafóruma, hogy modern tudományt kell-e tanítani az iskolákban. – A ford.

„Ez a világ nem az otthonom, / Csak átutazóban vagyok. / Kincseim várnak rám / Valahol a másvilágon.”⁴

Az utóbbi időben az evanglikál keresztény jobboldal egyre inkább nyilvános és politikailag aktív diskurzust folytat, amelyre E. Harold Breitenberg szerint a következők jellemzők: „1. *Kizárólag hitvallásos teológia*, amely szándékosan és explicit módon nem törekszik arra, hogy magyarázatot és iránymutatást nyújtson a közszférát, a közintézményeket és a társadalmi viszonyokat illetően, és ezt nem tekinti az egyház elsődleges céljai egyikének; 2. valamint olyan teológusok, akik a megismerés keresztény hagyományon kívüli forrásait idegennek vagy megbízhatatlannak tartják, és ezért elutasítják azt az elképzelést, hogy a keresztény hit nyilvánossága és fontossága valamiféle egyetemes vagy közösségek közötti nyelven keresztül közvetíthető a szélesebb társadalom felé.” (BREITENBERG 2003, 86. o.)

Ha a konzervatív evanglikálok ilyen közteológiát folytatnak, akkor ezt olyan keresztény beszédmódban teszik, amely elutasítja a „köznyelvet” vagy más információforrásokat és szemszögeket. Ezekben a közösségekben az igehirdetés nyelvezete szinte kizárólag vallásos, keresztény és „kánaáni”, anélkül, hogy a nem vallásos vagy éppen a világi megismerésből és beszédmódból származó szempontokat megpróbálná bármilyen szinten is integrálni. Ez az oka annak, hogy az ebből az egyházi modellből származó átlagkeresztények szinte kizárólag a Szentírásra hivatkoznak, amikor az abortuszról, a homoszexualitásról, az iskolai tantervekről stb. vitáznak.

Richard Mouw, egy evanglikál konzervatív ezt írja: „Tekintettel arra, ahogyan az evanglikálok az elmúlt évtizedekben olyan agresszív módon »nyilvánossá« váltak társadalmi tanúságtételükben, vannak pillanatok, amikor azt kívánom, bár csak olyan pozícióban lehetnék, hogy lefújhatnám az egészet, és arra buzdíthatnám az evanglikál közösséget, hogy térjen vissza korábbi, politikailag passzív magatartásához.” (MOUW 2005, 476. o.) Azt mondja, kísértésbe esett, hogy kései muggletoniánus legyen belőle. Ez az angol polgári forradalom után kialakult vallási szekta, amelynek tagjait olykor radikális puritánoknak is nevezték, ismeretlenségbe burkolózva egészen a 20. századig létezett.⁵ A muggletoniánusok nem folytattak aktív térítő tevékenységet, csak várták, hogy a hívek eljőjenek hozzájuk, amikor annak ideje lesz. Mindazokat, akik kérték a ki nyilatkozottat igét, bátorították, hogy csatlakozzanak; de

⁴ *This World is Not My Home.*

⁵ 1651-ben indult vallási mozgalom, amely Lodowicke Muggletonról, az egyik alapítóról kapta a nevét. A mozgalom a Jelenések könyvére hivatkozva hirdette meg az utolsó időket. Tanításukban keveredett a deizmus, a filozófiaellenesség és az egalitarizmus. Elutasították az istentisztelet, a prédikáció és a misszió minden formáját, és beszélgetős közösségi együttlétekre gyűltek össze. Azzal szereztek hírnevet maguknak, hogy kárhoztattak mindenkit, aki tanításukat ellenezte, támadta vagy becsmérelte. – *A ford.*

kárhoztatták azokat, akik visszautasították az igét. Nevetésesnek tartották Jézus második eljövételének gondolatát, hiszen épész ember nem akar uralkodni egy olyan helyen, mint a Föld. Muggletoniánus nézőpontból a közteológia és a társadalmi tanúságtétel az abszurditás kategóriájába tartozik. Ez a nézőpont járult hozzá ahhoz, hogy a tagság létszáma folyamatos csökkenést mutatott.

Bármennyire is csábító lehet a muggletonizmus a teológiai törésvonal mindkét oldalán, Mouw ragaszkodik saját evangéliumi meggyőződéséhez, amely megakadályozza ezt a fajta cinikus visszavonulást. „Mint a közéleti szerepvállalást fontosnak tartó evanglikál hívő, a látásmódom változását éltem meg. Nemcsak arra buzdítom az evanglikálokat, hogy egyszerűen csak vegyenek részt a közéletben, hanem arra bátorítom őket, hogy dolgozzanak azon, hogy ezt a részvételt helyes szellemben tegyék.” (Uo. 477. o.) Mouw kifejezetten Martin Marty munkásságára támaszkodik, aki megfigyelte, hogy manapság sok ember udvarias ugyan, de nem rendelkezik túl erős meggyőződéssel; viszont sokan, akik erős meggyőződéssel rendelkeznek, nem túlságosan udvariasak. A világnak – MARTY szerint – „meggyőződéses udvariassággal” rendelkező emberekre van szüksége (1981, 81. o.). Mouw olyan evanglikál udvariasságot szorgalmaz, amely legmélyebb meggyőződéseiben nem köt kompromisszumot, hanem ezekből a meggyőződésekből merít, hogy nagylelkűséget és tiszteletet mutasson minden emberi lény iránt.

Mouw idézi Stanley FISH posztmodern hadviselésről szóló gondolatait (2002). FISH-t azért kritizálják, mert nem hisz az egyetemes igazságokban, azaz „relativista”. „A probléma nem az, hogy nincs olyan, hogy univerzális – írja –; az univerzális, az abszolút igazság létezik, és én tudom is, mi az. A probléma az, hogy ti is tudjátok, csakhogy különböző dolgokat tudunk.” Szorult helyzetben vagyunk: „... olyan egyetemes ítéletekkel vagyunk felfegyverkezve, amelyek összeegyeztethetetlenek, és nincs hová fordulnunk mérvado ítélethozatalért.” „Két dolog tudatával kell tudnunk együtt élnünk: azzal, hogy abszolút módon igazunk van, és azzal, hogy nincs olyan általánosan elfogadott módszer, amelynek segítségével az igazunk mindentől függetlenül igazolható lenne.” (FISH 2002, 37–38. o.)

Egyszóval a konzervatív evanglikál Mouw azt állítja, hogy az evanglikáloknak elég komolyan kell venniük a biblikus hitet ahhoz, hogy egyszerre lehessenek meggyőződésesek és udvariasak. „A kihívás az – írja Mouw –, hogy folyamatosan emlékeztessük magunkat: a keresztény üzenet középpontjában ott rejlik a bizonyosság, hogy mindannyian olyan bűnösök vagyunk, akiket rendszeresen megkísért az arrogancia és az énközpontúság, amelyek a valóság valódi megismerésén túli előfeltételezésekhez vezetnek.” (MOUW 2005, 478. o.)

A keresztény erények szigorú tanításán és gyakorlásán felül Mouw a keresztény hagyomány keretein kívülről

is behoz egy jellegzetességet, amelyet szükségesnek tart a közélet civilizáltságának előmozdításához. A képzőművészet világában talált egy olyan tulajdonságot és attitűdöt, amely az evangéliumi keresztények közéleti magatartását gazdagíthatja. Meghív „egy folyamatra, amely olyasmira, mint a művészet mélyebb értékelésének gyakorlása” (uo. 480. o.). Azt mondja, hogy sok evangélikál számára a polgári gondolkodás kialakításához olyan érzékenységre van szükség, mint amilyen a művészet értékeléséhez szükséges, még ha elsőre nem is értünk meg egy Picassót vagy egy Warholt. „Még nem tanulmányoztuk elég mélyen ezt a témát” – fogalmaz őszintén (uo.), és arra hív, hogy úgy tiszteljük a másik embert, mint aki ugyanúgy a Nagy Művész teremtménye. Mouw elmeséli egy élményét, amikor kilépett saját „világából”, hogy részt vegyen az AIDS áldozataiért tartott istentiszteleten egy olyan gyülekezetben, amely arról volt ismert, hogy támogatja a meleg közösséget. Úgy tervezte, hogy korán megy, és hátul ül le, de nem ért oda elég korán. A templom főhajójának középtáján található padosorban foglalt helyet. Így ír: „Nagyon is tudatában voltam annak, hogy olyan emberek vesznek körül, akiknek szexuális életmódja ellentétben áll a Biblia által előírt erkölcsről alkotott saját felfogással. De amikor a liturgia az egyik kedvenc himnuszommal kezdődött, gyorsan magával ragadott az istentisztelet. Azonban nem voltam felkészülve annak a két eseménynek az érzelmi és lelki hatására, amely a liturgia közben ért. Az egyik a 139. zsoltár 12–15. versének közös felolvasása volt: »*Te alkottad ve-séimet, anyám méhében te szőtted a testem. Áldalak, amiért csodálatosan megalkottál, és amiért csodálatos minden műved.*«” (Uo. 479. o.)⁶

Mouw elmeséli, hogy a másik nagy hatású esemény a gyülekezet imája volt. Arra kérték az istentiszteleten részt vevőket, hogy mondják ki az AIDS-ben elhunyt barátaik és szeretteik nevét. „Név név után hangzott – írja –, zokogás kíséretében.” Bár ez az élmény nem változtatta meg a homoszexuális gyakorlatról alkotott nézeteit, de a találkozás mélyen tudatosította benne, hogy Isten képmására teremtett embertársakkal van körülveve.

Mouw ezt az élményét a Lisieux-i Szent Teréz lelki naplójában foglaltakhoz hasonlítja, aki maga is igyekezett gyakorolni „a művészet mélyebb értékelését” vallásos közössége egyik különösen is kellemetlen tagjával szemben. Szent Teréz azt írja: „Egy szerzetesnővérnek sikerült elérnie azt, hogy bármit tett vagy mondott, az irritált engem. Az ördög is benne volt a dologban, mert biztos, hogy ő volt az, aki miatt annyi visszataszító jellemvonást találtam az illetőben. Mivel nem akartam engedni a vele szembeni alap-

vető ellenszenvemnek, azt mondtam magamnak: a szeretetnek nem csupán érzésből kell fakadnia, hanem tettekben is meg kell mutatkoznia. Így hát elhatároztam, hogy megteszem ezért a nővéért azt, amit egy olyan emberért kellene tennem, akit a legjobban szeretek. Valahányszor csak találkoztam vele, imádkoztam érte, és felajánlottam Istennek minden erényét és érdemét. Biztos voltam benne, hogy ez nagy örömet fog okozni Jézusnak, mert minden művész szereti, ha dicsérik a műveit, és a lelkek Nagy Művésze örül, ha nem állunk meg a szentélyen kívül, amelyet Ő lakhelyül választott, hanem bemegyünk, és megcsodáljuk annak szépségét.” (Uo. 480. o.)

Mouw egy olyan megközelítést javasol (Ronald Thiemanntól kölcsönözve), amelyet „spirituális nevelésnek” nevez, ahol „a helyi gyülekezetek »a közösségi erény iskoláiként« működnek, olyan közösségekként, amelyek a közlélethez szükséges jellem kialakítására törekuszenek” (uo. 481. o.). Így ír: „A szentírási parancs egyértelmű. Törekednünk kell arra, hogy békében éljünk minden emberrel; szelídséggel és tisztelettel kell közelednünk azokhoz is, akikkel nem értünk egyet; tiszteletet kell mutatnunk Isten minden emberi teremtménye iránt [...]. A keresztények elkerülhetik [...] a polgári nárcizmust, ha azon munkálkodnak, hogy másokat ne csupán az isteni képmás hordozóinak lássák, ahogyan saját magukat is, hanem saját, egyedi adottságokkal és jellemekkel rendelkező, Isten által megformált egyéniségeknek is.” (Uo.)

Mouw álláspontja azért erőteljes, mert egyesíti a határozott keresztény identitást és meggyőződést, amely szükséges a közteológiához és a közlélethez, és amelyet a keresztény baloldal nem mindig domborít ki egyértelműen. De egyúttal teret ad a nyilvános diskurzus számára olyan fogalmak által, mint a spirituális erény és a művészet értékelése.

Az amerikai egyház liberálisabb oldalán az önérdek egy kissé eltérő változata uralkodik az egyházi élet, az igehirdetés és a közteológia minden szintjén. A gyülekezetet gyógyulásra szoruló egyének összegyülekezésének tekintik. Amióta Henri NOUWEN a hetvenes évek végén megjelentette *A sebzett gyógyító* (*The Wounded Healer*, magyarul 2006) című könyvét, ez a modell uralja a kortárs prédikációt, az egyházi identitást és a közteológia nagy részét. Nouwen a pszichológia, a terápia világából és az egzisztencialista filozófiából származó feltételezéseket és nyelvezetet ötvözte, hogy segítse a hétköznapi hívőket az önismeretben, az önfejlesztésben és a személyes értelemkeresésben. E fenti modell szerinti igehirdetés általában egy másfajta probléma-megoldás struktúrát foglal magában. A probléma az, hogy boldogtalan, beteljesületlen vagy, úgy érzed, hogy az életednek nincs mély értelme. A megoldás pedig egy olyan Istenhez és egyházhoz való tartozás, ahol feltétel nélkül szeretnek téged, egyszerűen fogalmazva: ahol boldogabbá tesznek. Ebben a kontextusban az igehirdetést úgy képzeljük el, mint amely az egyén szívéhez szól (valójában

⁶ Itt a Szent István Társulat bibliafordításában idézzük a zsoltárverset, mert ez közelebb van az idézett angol fordításhoz („*I am fearfully and wonderfully made*”), mint a RÚF megoldása („*félelmetes vagy és csodálatos*”). – *A ford.*

a „szív nyelve” igazán népszerű⁷). E modellben a gyászolók padjának⁸ és az oltárnak a képét metaforikusan a terápiás kanapé váltotta fel.

A közteológia vagy az átlagkeresztények nyilvános tanúságtétele problémássá válik a sebzett gyógyító modelljében, hiszen az egyház egyfajta reményt adó menedékként jelenik meg, amely véd a modern világ ostorcsapásai és nyilai ellen. Persze a közteológia feladatai közé tartozik az emberek meghívása egy biztonságos helyre, vagyis az egyház családjába. Jó állampolgárnak lenni és segíteni mindig egy létező orientáció, amely egy olyan világ felé vezet, ahol komolyabban veszik a társadalmi igazságosságot, de arra bátorítják a tagokat, hogy mint egyének cselekedjenek a jó cél érdekében. E modell képviselői hajlamosak arra, hogy ösztönözzék az együttműködést egyéb szervezetekkel és más vallásúakkal a rászorulókat felé való szolgálat előmozdítása érdekében. Hajlamosak bízni a meglévő struktúrákban, és haboznak megkérdőjelezni azokat. A miszsió polgári modelljei az egyéni állampolgárság modellje alapján működnek, felkészítve az egyéneket arra, hogy Isten szeretetének ügynökeiként tekintsenek saját magukra. Az ilyen gyülekezetek fórumot biztosíthatnak a társadalmi kérdések megvitatására és a felelős stratégiák feltérképezésére, de általában nem állnak ki egy konkrét etikai álláspont mellett. Az ilyen típusú, liberálisabb egyháztípus ellenáll annak, hogy intézményes közösségként lépjen fel a nyilvánosság előtt, inkább arra bátorítja tagjait, hogy hozzák meg saját hitbeli döntéseiket, és egyénileg cselekedjenek azok alapján.

A keresztény baloldal számára a kihívás éppen a jobboldalának az ellenkezője. Míg a keresztény jobboldal bibliai igékkel és biblikus teológiával, valamint teológiájuk helyességéről való abszolút meggyőződéssel felvértezve lép fel a közéletben és a közteológiában, addig a keresztény baloldal egy csomó társadalmi elkötelezettséggel és egy maréknyi zavaros terápiás teológiával felvértezve teszi ugyanezt, amely teológiát megpróbálják elég szélesre tárni ahhoz, hogy lefedje a közéletben felmerülő valódi gondokat. A keresztény baloldal általában kevésbé jártas a hagyományos hitvallások nyelvezetében vagy a David Buttrick által bennfentes nyelvnek vagy zsargonnak nevezett fogalmak használatában, mint például bűn és üdvösség, de gond nélkül használ olyan kifejezéseket, mint például a megtöretettség és a gyógyulás.

⁷ *Heart language*: soknyelvű környezetben az anyanyelv szinonimájaként használt kifejezés, amely az amerikai egyházi szakzsargonban nem csupán nyelvészeti fogalom, hanem a kulturális beágyazottságra is utal. – *A ford.*

⁸ *Mourners bench*: a metodista és az evangélikál tradícióban egy olyan pad a templomban vagy más istentisztelethez használt térben, amely az oltártér előtt található, és az újjászületés vagy – ennek birtokában – a teljes megszentelődés fogadásának, megtapasztalásának helye. Illetve itt tartottak bűnbánatot azok, akik hitehagyottak lettek, vagy valamilyen formában eltávolodtak a hittől, és vissza akarnak térni a közösségbe. – *A ford.*

Charles Mathewes (a Virginiai Egyetem vallástudományi professzora) szerint e belső közösség homályos terápiás nyelvezete, párosulva más tekintélyforrások (mint a tudomány, a politika, a pszichológia) iránti tisztelettel, azt eredményezi, hogy ezek a gyülekezetek „nem értik világosan a vasárnap délelőttönként történtek és a hét többi napján történtek közötti összefüggéseket”. Mathewes azzal folytatja, hogy az ilyen hívők még teológiai magyarázatot sem tudnak igazán adni arra, hogy miért fektetnek be a közjónak, túl egyfajta félszívű hivatkozáson, hogy „törődnek a másik emberrel”. Más szóval a progresszív keresztények számára az a kihívás, hogy kifejlesszenek valamit, ami túlmutat az önmegvalósítás spiritualizált terápiás nyelvezetén. Mathewes azt írja: „Abból kéne kiindulnunk, hogy a polgári életben való részvételünkkel a mindennapi életünk pusztán materializmusánál többre reagálunk – mégpedig Istenre. A vasárnap délelőtti istentisztelet kimondottan »teológiai« pillanatát az egyháznak úgy kellene felfognia, mint amely szervesen összefügg »hétköznapi« tevékenységeikkel és fordítva.” (MATHEWES 2002).

A keresztény baloldal valószínűleg sokkal „oprahfikáltabb”, mint a keresztény jobboldal. A pasztorálteológia megjelenése és a terápiás modellek használata a hatvanas és hetvenes években egybeesett a szekuláris emberipotenciál-mozgalommal⁹ és azzal a liberális keresztény törekvéssel, hogy a nyilvánosság számára közérthetőbb nyelvet kell használni. Az eredmény egy olyan új teológiai nyelvezet létrejötte, amelyben a keresztény üdvösség individualista elképzelései összeolvadtak az emberi potenciál és a pszichológiai gyógyítás terápiás nyelvezetével. Míg a keresztény jobboldal individualizmusa abban nyilvánult meg, hogy a hitet a személyes bűn és a személyes megváltás spirituális területére szorította be, addig a keresztény baloldal egyszerűen áthelyezte ezt az individualista megközelítést, és a személyes kétségbeesés (bűn) és a személyes önmegegyezés (megváltás) kategóriáiban találta meg annak spirituális kifejezését.

A terápiás kategóriák felé való elmozdulás természetesen már korábban elkezdődött. Philip Rieff rámutatott, hogy az egyéni terápia fejlődése egybeesett az iparosodás és az urbanizáció előretörésével – valamint az amerikai közélet személytelenebbé válásával. Miközben a konzervatívok a Scopes-per miatti sebeiket nyalogatták, a liberálisok megpróbálták valahogy összeegyeztetni az ipari forradalom fogaskerekei között felőrölt érdemi közélet hiányát a teológiai liberalizmus felemelkedésével, amely „leleplezte” a bibliai szövegeket mint babonás premodern közösségek termékeit. A vallási tekintély bástyája összeomlott, és az iparosodás,

⁹ Human Potential Movement: a hatvanas évek ellenkultúrájából kinőtt mozgalom, amely azt hirdette, hogy minden emberben ott van egy rendkívüli, de kihasználatlan potenciál. A mozgalom tagjai arra törekedtek, hogy ezt a belső potenciált fejleszve ériék el a boldog, kreatív és beteljesedett életet. – *A ford.*

az urbanizáció és az elvándorlás – Rieff szavaival – „korrozív hatással volt a közösség kötelékeire, az egymáshoz tartozás érzésére” (idézi PALMER 1981, 75. o.). Parker Palmer, a keresztény hit és a közélet régi kutatója írja:

„Ahogy az élet mindenki számára érvényes keretei szét hullottak, és az emberek elvesztették a cél és a hely megnyugtató érzését, amelyet ez a bizonyos keret biztosított, a terápia úgy jelent meg, mint olyan módszer, amely segít az embereknek, hogy a közös élettől független identitást nyerjenek. A terápiás motívum üzenete, tágan értelmezve, a következő: tanuljunk meg a saját lábunkra állni. Legyünk autonómok, függetlenek másoktól. Nincs már többé olyan nagy közösség, amely támogatna és irányítana.” (Uo.)

Christopher Lasch amerikai történész és az amerikai közélet kritikus, *A nárcizmus kultúrája (The Culture of Narcissism, 1979)* című könyv szerzője a modern kori kapitalizmus felemelkedését a „terápiás” gondolkodásmód társadalmi és családi életbe való betörésével próbálta összekapcsolni. Lasch azt állítja, hogy a 20. század társadalmi fejleményei (például a II. világháború és a fogyasztói kultúra azt követő felemelkedése) olyan nárcisztikus személyiség szerkezetet eredményeztek, amelyben az egyének törekény önképzeete többek között az elköteleződéstől és a tartós kapcsolatoktól (beleértve a vallást is) való félelemhez, az öregedéstől való rettegéshez (azaz az 1960-as és 1970-es évek ifjúsági kultúrájához) és a hírnév és a híresség határtalan csodálatához vezetett, amelyet alapvetően a filmipar táplált és elsősorban a televízió közvetített.

Egy nárcizmusról szóló cikkében Lasch azt írta: „Amikor a terapeuták az élet értelme és a szeretet szükségéről beszélnek, akkor ezt egyszerűen csak a páciens érzelmi szükségleteinek betöltéseként határozzák meg. Aligha merül fel bennük – és a terápiás tevékenység természetéből adódóan nincs is okuk rá –, hogy arra ösztönözzék az alanyt, hogy szükségleteit és érdekeit másokéinak rendelje alá, vagy valamilyen önmagán kívüli ügynek vagy hagyománynak. A szeretet mint önfeláldozás vagy az önkéntes alázat gyakorlása, az értelemkeresés egy magasabb rendű hűségnek való alárendelésben – ezek az alárendeltségek a terápiás érzékenységre elviselhetetlenül elnyomóan hatnak.” (LASCH 1976, 15. o.)

Lasch több mint harminc évvel ezelőtt írta ezeket a sorokat, amelyek mégis megdöbbentően pontos kommentárjai jelenlegi közéletünknek. Valójában megjósolta az oprahfikációt.

De Lasch természetesen nem teológus volt, hanem történész. Van azonban egy teológus, aki átvette Rieff és Lasch kritikáját az amerikai kultúráról, és elgondolkodott annak az egyházra gyakorolt hatásáról. Patrick KEIFERT¹⁰ *Az idegen befogadása (Welcoming the Stranger, 1992)* című, a keresztény istentiszteletről és evangelizációról szóló könyvében a Rieff és Lasch által felvetett problémákkal foglalkozott.

Keifert négy olyan – az amerikai kultúrához tartozó – tendenciát ír le (nevezhetnénk őket értékeknek is), amelyeket egy ilyen projektnél figyelembe kell venni. Kettő a négyből Keifert számára pozitív: 1. a jelen spirituális ébredése, amelyet a nem keresztény spiritualitás iránti nagy érdeklődés mutat, valamint 2. a kulturális és vallási diverzitás tiszteletben tartásának erkölcsi igénye. A másik két tendencia pedig olyan ideológia, amely a közteológia ellen hat: 3. az individualizmus és 4. az intimitás ideológiája. Úgy véli, hogy a befogadás bibliai metaforája különösen alkalmas arra, hogy az amerikai kultúra kialakulóban lévő spiritualitásával és hallgatóságos pluralizmusával foglalkozzon. Keifert szerint a rituálé mint a beilleszkedés/befogadás szimbolikus tevékenységének stratégiája alkalmas a két ideológia buktatóinak leküzdésére.

A probléma nagyjából az, hogy az amerikai kereszténység, amely a felvilágosodás racionalizmusának kontextusában fejlődött ki, a világot nyilvános tényekre és privát értékekre osztja. (Keifert erősen támaszkodik Parker Palmerre és Robert Bellahra.) Azt írja, hogy a vallás szintjén (amely a privát, individualizált értékek vagy személyes döntések szférája) a vendégszeretetről alkotott felfogásunk metaforikus formát öltött, amikor idegeneket hívunk meg egy privát, meghitt, intim világba, az „egyházi családjunkba” vagy „egyházi otthonunkba”. Így a vendégszeretet végső célja az idegenek baráttá tételének, a bensőséges kapcsolatok kialakításának szentimentalizált fogalmává válik. Tehát szétválik a nyilvános közösségi életünk, amelyet a biztonságos, szerepeink által meghatározott kapcsolatok jellemeznek, és a magánéletünk, amelyben pedig bizalmas kapcsolatokban élünk, melyekben sebezhetőek vagyunk.

A nyilvános istentisztelet szintjén a probléma kritikus, hiszen a bizalmas, privát vallási világba való meghívás szinte mindig fenyegető az idegen számára. Keifert az *idegen* szót három értelemben használja: 1. azokra, akik kulturálisan kívülállók, státuszuk, etnikumuk, koruk szerint, akik nem illeszkednek az általános demográfiai profilunkba; 2. a „belső” idegenekre, akik ugyan a kulturális profil részei, de nem tartoznak a gyülekezet bizalmas és elit csoportjába; és 3. az idegenség olyan minőségére, amely a személyiségből fakadó emberi különbségekből fakad, és amely akár családtagok és barátok között is létezhet. Az elmúlt évtizedeket jellemző liturgikus és evangelizációs stratégiák (Keifert szerint tévesen) azt feltételezték, hogy 1. a keresztény közösség megfelelő karakterét a bizalmas, személyes és privát kapcsolatok adják, és 2. a hatékony evangelizációs stratégiák magukban foglalják az intimitás ethoszát. Mindkét feltételezés eltorzítja a keresztény identitás nyilvános jellegét, és valójában az evangelizációs és közteológiai erőfeszítéseket ássa alá. (Az evangelizációs bizottságok tudják, hogy hány „idegent” bántott meg a hívők kedélyeskedő, tolatkodó vendégszeretete.) Ezért a jelenlegi liturgia és evangelizáció csevegő, spontán és túlságosan barátságos kötetlen-

¹⁰ A Luther Szeminárium rendszeres teológiai professzora a minnesotai St. Paulban.

sége teológiailag helytelen, és a gyakorlatban katasztrófa-
lis eredményekkel jár.

A félreértések elkerülése végett, Keifert azt állítja, hogy *a vendégszeretet bibliai fogalmának ereje abban rejlik, hogy hívőként nem azért jövünk össze, mert kedveljük egymást, hanem éppen annak ellenére, hogy nem kedveljük egymást, nem értünk egyet egymással, és alapvetően idegenek vagyunk egymás számára.* A vendégszeretet forrása nem az, hogy kedveljük egymást, hanem az, hogy Isten radikálisan elfogad minket. Ha a keresztény közösséget érzelmi kapcsolatokra redukáljuk, elveszítjük a kegyelem radikalitását, amely összehozza a különböző népeket. Jó esetben az istentisztelet nem a személyes élmény magáneseménye, hanem *a társas kapcsolatok új rendjének nyilvános demonstrációja, amelyet nem a barátságosság jellemez, hanem az, hogy a tagok egymás iránt tisztelettel vannak, és számítanak a különbözőségekre.* Talán a közteológia is használhatná ezeket a képeket és felvetéseket.

Keifert abban különbözik a keresztény baloldal nagy részétől, hogy 1. jól ismert bibliai témákat használ úgy, hogy 2. teológiai interpretációhoz kapcsolja őket, és 3. ezeket nem vallási, hanem mindenki számára érthető nyelven fogalmazza meg. Ugyanolyan manővert hajtott végre, mint amilyenbe keresztény jobboldali barátunk, Richard Mouw is belevágott. Ők ugyanis megtalálták a közös teológiai kiindulópontot: mindannyian bűnösök vagyunk. Richard Mouw arra használja ezt a teológiai állítást, hogy a keresztény jobboldalon belül az alázatosságot és a nyitottságot, valamint egy bizonyos „művészi esztétikát” népszerűsítsen. Keifert ugyanezt a teológiai állítást használja a nárcizmus ellen, és hogy a keresztény baloldalt az alázat gyakorlására tanítsa. Azzal, hogy képesek a hagyományos keresztény témákat és állításokat egy nagyobb közösségi élethez kapcsolni, mind Keifert, mind Mouw olyan közös alapot hozott létre, amely által nemcsak egymást tudják meghallgatni, hanem az egyházi nyelvezetet nem értőket is meghallgatják és meg tudják szólítani.

E. Harold Breitenberg felsorolja a keresztény közteológiában való részvétel három kritériumát. *Először is képeseknek kell lenniünk a jövőben felhasználni olyan nézőpontokat, amelyek nem kifejezetten vagy felismerhetően keresztények, de különböző mértékben keverednek specifikusan keresztény meglátásokkal.* Ez mind a két oldal számára kihívás. A keresztény jobboldalnak szekuláris partnereket és beszédmódokat kell találnia, amelyek kapcsolódnak a bibliai állításokhoz. Ezenkívül el kell fogadnia és tiszteletben kell tartania azt a tényt, hogy saját tekintélyei nem tekintélyesek az egyházon kívül. A keresztény baloldalnak a másik irányba kell majd haladnia, azaz a bibliai képekhez és a keresztény hagyományhoz kapcsolódó, artikulált teológiai álláspontokat kell kialakítania. Mi a kifejezetten keresztény abban az elköteleződésben, hogy a melegek és leszbikusok az egyház tagjai legyenek?

Másodszor: a keresztény közösségek azért kell, hogy artikulálják nyilvános teológiájukat, hogy magyarázatot és iránymutatást nyújtsanak a közszférát, a közintézményeket és a társadalmi viszonyokat illetően, hogy értékeljék a vallási meggyőződések és gyakorlatok közötti összefüggéseket a közérdekű kérdésekre vonatkozóan. Ha a keresztények a törés mindkét oldalán képesek megfogalmazni egyfajta közjót, amely specifikusan a kereszténységre jellemző, az lehetővé fogja tenni a szélesebb körű párbeszédet az amúgy versengő vallási vagy ideológiai nézetek között. Miben különbözik például a teremtésvédelem iránti keresztény elkötelezettség a buddhista környezetfelfogástól? A keresztény jobboldal számára az a kihívás, hogy megismerje a buddhista nézeteket és tudományos megállapításokat. A keresztény baloldal számára az a kihívás, hogy tudja, hogyan kell a tudás más hiteles forrásait keresztény fogalmakkal leírni, és képes legyen megkülönböztetni, hogy a buddhista és a keresztény nézetek miben különböznek egymástól, vagy éppen miben azonosak. A baloldalnak tudnia kell, hogy mi a megkülönböztető jegye a környezeti etika keresztény szemléletének.

Harmadszor pedig olyan keresztény értelmezési lehetőségeket kell adnunk, amelyek a keresztény közösségen kívül is érthetőek és meggyőzőek. A keresztény megosztottság mindkét oldalának tudnia kell lefordítani a specifikusan keresztény látásmódokat egy olyan nyelvre és elköteleződésre, amelyet az egyházi nyelvet nem beszélők is megértenek. Bármennyire is vágyunk rá, nem egy keresztény nemzetben vagy egy keresztény világban élünk. Az 1900-as évek elejének remélt keresztény évszázada soha nem jött el. A keresztény amerikaiak olyan világban élnek, amely tele van máshitű emberekkel, és meg kell találnunk a módját annak, hogyan fogalmazzuk meg az Isten által oly nagyon szeretett világ keresztény jövőképét anélkül, hogy a többi embert rávennénk a keresztény hit és a keresztény nyelvezet elfogadására.

Mit jelent ez az egyház igehirdetési szolgálatára nézve? Legyünk őszinték; a legtöbb hétköznapi keresztény a prédikációk hallgatása által tanulja meg, hogyan gondolkodjon önmagáról, a keresztény hitről és a keresztény szolgálatról és másokról. Ha nem kínálunk nekik mást, mint jellegzetes bibliai prédikációkat, akkor kiterjedt bibliaismeretük lesz, sok görögöt és hébert, sok exegézist és bibliai antropológiát fognak tudni, de nem lesznek felkészülve arra, hogy olyan közeggel érintkezzenek, amely számára a Biblia nem autoritás.

Fred Craddock évekkal ezelőtt azt mondta: Vajon mennyi prédikációt lehet meghallgatni a jebúsiakról, edomitákról, midjanitákról és elámitákról anélkül, hogy megkérdeznénk magunktól: „És?” Craddock jelenleg előadásokat tart és ír is arról, amit ő úgy nevez, hogy „hordozható” prédikáció. Ez olyan prédikáció, amelyben a hallgatók valóban felfedezhetik, hogy hogyan értelmezhetik az életet kereszt-

tény hitükhöz kapcsolódóan, és megtanulhatják magukkal vinni a nyilvánosságba. David Buttrick szintén az „emlékezetes” prédikációt hirdeti, amely teológiai stratégiákat kínál a szövegek és az elköteleződések értelmének megismeréséhez. A prédikáció több, mint egy szöveg nyilvános exegézise; a prédikáció egy teológiai tárgyalás példája, amelyet ki lehet vinni a templom kapuján túli világba. *A prédikációnak kétnyelvűnek kell lennie, egyszerre kell beszélnie az egyház és a nyilvánosság nyelvén.*

A prédikáció valójában közteológia, amely a keresztény hagyomány állításait egyeztetni a közélet és az értelemkeresés állításaival, és mindezt oly módon teszi, hogy a hétköznapi keresztények megtanulják, hogyan kell nyilvános tanúságot tenni. A prédikáció mint közteológia a teológiai tárgyalás módszere, amelynek során a prédikátor „átbeszéli” a keresztény hit lehetőségeit az adott közösség számára az adott korban. Lucy Atkinson Rose szerint ez egy teológiai fogadás az igazságról. Az igehirdetők adott gyülekezetek előtt teologizálnak, és erősen kontextuális és személyre szabott teológiai fogadásokat kötnek. Ezt a teologizálást hangosan, emberek egy csoportja előtt végzik.

Az igehirdetés a módszerénél fogva teológiai, mivel az emberek egy adott csoportján belül, az igazság egy bizonyos víziója mellett érvel, hogy e csoport identitását és tevékenységét e köré a konkrét vízió köré formálja. Az igehirdetés feltalálja azt, amit Walter BRUEGGEMANN „alternatív tudatosságnak” nevez, egy olyan értelmezői pozíciót, amelyen keresztül a világot szemlélhetjük (1978, 13. o.).

Az igehirdetés a rendszeres teológiához hasonlóan arra törekszik, hogy a hit koherens szemléletét adja elénk. Az igehirdetés hasonlít a konstruktív teológiához is,¹¹ mivel olyan teológiai alapot épít, amely által a közösségek működni tudnak. De az igehirdetés különbözik mind a rendszeres, mind a konstruktív teológiától kontextuális zavarosságában és retorikai beállítódásában. A prédikációnak mint közteológiának mindig figyelembe kell vennie a hallgatóság „közös alapját”. A prédikáció mint közteológia nem hagyhatja figyelmen kívül a népi vallásosságot, a teleevangelizációt, Oprah, a konkurens vallási meggyő-

zödések vagy a New Age spirituális örületét. Az igehirdetés folyamatosan újratárgyalja az igazságra tett fogadásait a népszerű hiedelmek, szimbólumok, elbeszélések és mítoszok fényében. Az igehirdetők megteszik teológiai tétjeiket távol az akadémiai környezettől, olyan emberek között, akik elvesztették munkájukat, verik a feleségüket, elvesztették gyermekeiket, elnökjelölteket támogatnak, és a mindennapi élet nagy részét vallási kérdések nélkül élik. A prédikáció mint közteológia a keresztény hallgatóság felé fordul, és azt kérdezi: „Mi a tét?” Nemcsak ezért a bizonyos csoportért vagy akár az egész egyházért, hanem a jobb világért, azért a világért, amelyet az Isten annyira szeret.

Hivatkozott művek

- BELLAH, Robert 1985. *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. University of California Press, Berkeley.
- BOND, L. Susan 2009. What is Public Theology? America's Most Public Theologian: Oprah. *Encounter*, 70. évf. 4. sz. 33–52. o.
- BREITENBERG, E. Harold, Jr. 2003. To Tell the Truth. Will the Real Public Theology Please Stand Up? *Journal of The Society of Christian Ethics*, 23. évf. 2. sz. 55–96. o.
- BRUEGGEMANN, Walter 1978. *The Prophetic Imagination*. Fortress Press, Minneapolis.
- CROSSAN, John Dominic 1991. *The Historical Jesus. The Life of a Mediterranean Peasant*. HarperSanFrancisco, San Francisco.
- FISH, Stanley 2002. Postmodern Warfare. The Ignorance of our Warrior Intellectuals. *Harper's Magazine*, July. 33–40. o.
- KEIFERT, Patrick 1992. *Welcoming the Stranger*. Fortress Press, Minneapolis.
- LASCH, Christopher 1976. The Narcissist Society. *The New York Review of Books*, 23. évf. szeptember 30. 5–13. o.
- MARTY, Martin E. 1981. *By Way of Response*. Abingdon, Nashville.
- MATHEWES, Charles T. 2002. Reconsidering the Role of Mainline Churches in Public Life. *Theology Today*, 58. évf. 4. sz. 554–566. o.
- MOUW, Richard J. 2005. A Spirituality For Public Life. *Theology Today*, 61. évf. 4. sz. 471–484. o.
- NOUWEN, Henri J. M. 2006. *A sebzett gyógyító. Lelkiszolgálat korunk társadalmában*. Ford. Balázs Katalin. Ursus Libris, Budapest.
- PALMER, Parker 1981. *Company of Strangers. Christians and the Renewal of America's Public Life*. Crossroad, New York.
- TAYLOR, LaTonya 2002. The Church of O. *Christianity Today*, 46. évf. 4. sz. 38–40. o.

Fordította: Kovács Viktor

¹¹ A konstruktív teológia alapvetése, hogy minden teológiai artikuláció konstrukció. Képviselői számára a „rendszeres” (szisztematikus) kifejezés, illetve mint teológiai diszciplína már fogalmilag sem alkalmas referenciapont a teológia tudományában. A konstruktív teológia nem törekszik a valóság koherens, átfogó leírására a teológiai diszciplínák segítségével, mert nem is feltételezi ennek lehetőségét. Az irányzat számára nem az agnoszticizmus az ok és hajtóerő, hanem sokkal inkább egyfajta episztemológiai alázat. – A ford.

Imádkozás lábbal

*A zarándoklat értéktöbblete a kiránduláshoz képest**

■ BERND LOHSE

„Sohase veszítsd el a kedved a gyalogláshoz. Mindennap anynyit gyalogolok, hogy jól érezzem magam, és minden betegségtől elgyalogolok. Gyalogolva születnek a legjobb gondolataim, és egyetlen gondolatot sem találok olyan súlyosnak, hogy ne lehetne kigyalogolni belőle.” (Søren Kierkegaard)¹

Søren Kierkegaard gyalogló ember volt, és filozófiáját is gyaloglás közben fejtette ki. Ki kellett jutnia a szűkre szabott városból, hogy gondolkodni és imádkozni tudjon. Így tapasztalta meg azt, amit a gyalogló ember, például a zarándok ma is megél: A táj, a mozgás és a találkozás megváltoztatja a belső tájakat, a hangulatot, az önérzetet. A kinti összhangba kerül a bentivel. „Zarándoklaskor a hit a fejből a lábba, sőt az egész testbe áramlik” – mondja a dán zarándok lelkész, Elisabeth Lidell.² A hit messze több, mint gondolkodás. A hit átélés, elszenvedés, érzékelés, megértés és tapasztalat. A zarándoklatot „lábbal való imádkozásként” is lehet értelmezni, tehát „a gyaloglás többleteként”. Van egy lelki értéktöbblet, amely megkülönbözteti a zarándoklatot a kirándulástól. Aki zarándokol, az tudatosan az Isten felé irányuló kérdésekkel, a saját identitásával, töréseivel és sikeres pillanataival foglalkozik, és felteszi a kérdést: mi az én életem értelme, és van-e még valami, amit eddig nem tapasztalhattam meg úgy, mintha az lenne az értelme? Detlef Lienau evangélikus lelkész és tapasztalt zarándok³ ezt a következőképpen fogalmazza meg: a zarándokok idegenek lesznek önmagukhoz, hogy teljesen újból ismerhessék meg önmagukat.

Külső és belső útként a zarándoklat gyakran valamilyen

életrajzi és egyéni döntés következménye. Bár vannak szervezett és lelki kísérést is kínáló zarándokutak, a zarándokok túlnyomó része saját szakállára indul el. A liturgikus jellegű búcsújárások mindenféle formája mellett az idegenbe való egyéni útra kelés mindig is a zarándoklat lényege volt.

Út az ismeretlenbe

A *peregrinus* (zarándok) azt jelenti, 'idegen', és minden út vándorlás az ismeretlenbe és a kiszámíthatatlanba. A zarándok kiszolgáltató az időjárásnak, a vendéglátóknak, azoknak az embereknek, akikkel találkozik, teste korlátainak és a lelki gyötrelmeknek, az örömöknek és a kitérőknek, a boldog perceknek és pillanatoknak, amelyekkel igazán megajándékozhatja magát valaki.

A zarándoklás igazán biblikus cselekvés. A Szentírás telis-tele van zarándokélményekkel és olyan emberek történeteivel, akik úton vannak, és útközben találkoznak Istennel. Ádám és Éva a biztonságos Paradicsomból űzetett ki az élet kiszámíthatatlanságába. Isten elhívja Ábrahámot (1Móz 12) az ismerős „atyai házból”, és elküldi őt és Sárát „*arra a földre, amelyet mutatok neked*”. A jövő nyitott, az ígéret földje pedig ígéret. Isten munka közben hívja el Mózeset az útra: Mózes a csipkebokorból hallja meg az elhívást Egyiptomban. Erre azután csoportos zarándoklat indul el a szolgaságból az ígéret földjének szabadságába. Útközben Mózesnek és az izraelieknek sok fontos pillanatot kell végigszenvedniük és átélniük: így történik meg az átalakulás, átformálódás Isten jelenlétében. Ugyanígy van ma is a zarándokokkal.

Isten népét, amint túlságosan kényelmesen és önkényesen berendezkedett, idegen fogságba viszik, majd a próféták hívják ki újra a megalázott népet az idegen földről az út után rájuk váró jövőbe. A zsoldárok harmada hordoz zarándokmotívumokat, sok közülük kifejezetten zarándokzsol-tár, és eredeti élethelyzetük Izrael zarándokhagyományában gyökerezik, mint például a 84. és a 122. zsoldáré.

* Eredetileg megjelent: LOHSE, Bernd 2021. Beten mit den Füßen. Über den Mehrwert, der das Pilgern vom Wandern unterscheidet. *Zeitzeichen*, 22. évf. 8. sz. Web: <https://www.zeitzeichen.net/node/9178>. (Megtekintés: 2022. március 24.) A fordítást lektorálta és jegyzetekkel kiegészítette Szentpétery Péter.

¹ Levél sógornőjéhez, Henriette Kierkegaardhoz 1847-ben. Az angol fordítás figyelembevételével, pl. GARFF 2005, 313. o.

² Nyugalmozott lelkész, dán egyházi zarándokmegbízott (Aarhus).

³ A Badeni Egyház zarándok lelkésze (Freiburg).

Végül galileai zsidóként Jézus is egy jeruzsálemi zarándoklat alkalmával (Lk 2,41kk) éli át elhívását. Kétkezi építőmunkásként élt élete után indul vándoréltre, és olyan embereket gyűjt maga köré, akik ugyancsak Isten Lelkével akarnak úton lenni. Az Újszövetség-tudós Gerd Theissen szerint a „Jézus-mozgalom” a kezdete egy új, rendkívül mobilizált világvallásnak, amely a Jézus halála és Krisztus feltámadása utáni néhány évtizedben Hispániától Indiáig és Rómától Etiópiáig elterjedt. Maga a feltámadás is úttapasztatlat, ahogyan az emmausi tanítványok története mutatja (Lk 24).

Határhelyzetek

Az Ó- és Újszövetség tele van olyan úton lévő emberek tapasztalataival, akik ott, az úton találkoztak Istennel. Arra kaptak indítást, hogy új földre lépjenek, hogy felemelkedjenek a depresszióból és a kétségbeesésből, és a megszokott helyett egy másik valóság vonzotta őket. Úgy látszik, Istennek alapelve, hogy megmozgassa a megmerevedett vallások embereit, és így az élet és a rezonancia visszatérhessen hitéletükbe. A zarándok első lépése az elindulás.

A zarándokok tapasztalatokat szereznek. De a tapasztalatok igen csekély és alárendelt szerepet játszanak a túl gyakran okoskodó protestáns teológiában. A szubjektivitás területéhez tartoznak, amely nehezen ragadható meg szisztematikusan. Az élmények, amelyeket az ember egy zarándoklat közben szerez, életet változtató jelentőséggel bírhatnak. A kinyilatkoztatás, a mély tudás és a spirituális tapasztalatok területére is elérnek. A zarándokok olykor csodákról számolnak be. Személyiségüket átformáló tapasztalatokat szereznek, és más emberként térnek haza, mint ahogyan elindultak. Az ember gyakran csak az útközben tapasztalt révén válik zarándokká. A zarándokok körében gyakori a vallási identitás felfedezése vagy az életpályával kapcsolatos kérdések tisztázása, beleértve a hit kérdéseit is, amelyeket talán addig még fel sem tettek maguknak. Erről tanúskodik a zarándokéletrajzok azóta áttekinthetlenné vált irodalma.

A zarándokok határhelyzeteket élnek át: eléri fizikai és érzelmi határait, túlterhelik magukat, csak vánszorognak hólyagokkal a lábukon, túl kevés víz van a hátizsájjukban, vagy vihar lepi meg őket. Útközben hosszú csöndben megszólalnak bennük a megoldatlan kérdések, bánat vagy egy megoldatlan konfliktus tör elő. „Egyszer csak olyan messzire vitt az utad, hogy már csak bógni tudsz” – idéz Hape Kerkeling német humorista egy zarándoknőt, akivel 2001-ben a Szent Jakab-úton találkozott.

A zarándokok igazi úti és asztalközösséget élnek meg: útközben vadidegenekkel beszélgetnek a legbizalmasabb témákról, a szálláson megtapasztalják, hogy milyen értékes az asztalközösség, amikor mindenki megosztja „kincseit”, és valaki egyszer csak megtör egy darab kenyeret, valaki más pedig körbead egy üveg bort. Ezek a tapasztalatok mélyrehatóak, különösen egy erősen individualizált társa-

dalomban, ahol az evés gyakran csupán táplálékfelvétellel vagy luxuskultusszá fajult.

A zarándokok mindemellét átélnek, hogy mennyire hat rájuk a táj, az időjárás és a szabad természet. Még a nem hívők számára is örömteli élmény, ha a teremtés részének tekinthetik magukat. A természet adta kihívásnak, vagyis annak, hogy mennyire lenyűgöző a szépség, a fények játéka, és hogy „milyen kicsi az ember”, tartós hatása van.

Kudarcok is előfordulnak az úton: vannak, akiknek abba kell hagyniuk a zarándoklatot, és vissza kell fordulniuk. A szomorúság és a fájdalom is ugyanúgy a zarándoklat része, mint a hólyagok a lábukon. De a zarándokok még a kudarcokban is átélhetik, hogy vannak, akik hordozzák őket. Jó példa erre az úton lévő közösségének szolidaritása. Valaki kikeresi a menetrendből a következő buszt, másvalaki néhány kilométeren át cipeli a hátizsákot, vagy csak órákon keresztül meghallgat.

A zarándoklat során az ember mértéket kap létehez, rácsodálkozás és kudarc közben megtapasztalja önmagát, és mindezek ellenére rendkívül tartalmasnak éli meg ezt az időt. Sok első zarándok éppen ezért marad meg az úton. Azt mondják: „Még ha piszok nehéz is volt, akkor is igazi volt és jó volt. És nem gondoltam volna, hogy Isten is ott van.”

Az, hogy jó volt, az öntevékenység élményével és az egyéni változással függ össze. Az ember rácsodálkozik, hogy mi mindenre volt képes annak ellenére, hogy milyen hatalmas volt benne az út iránti tisztelet. Teljesen új tapasztalatokat szerzett önmagáról, és a legegyszerűbb szálláshelyen is „otthon” érezte magát. Megtanulta, hogy nem a luxus teszi gazdaggá az életet, hanem az, hogy a boldogság néha az egyszerűségben rejlik. Az ilyen élmények nyomot hagynak és megváltoztatják az embert.

Tatjana Schnell innsbrucki pszichológiai professzor azt is megállapította, hogy a zarándoklás tartósabb pozitív változásokat tesz lehetővé az emberben, mint a pszichoterápia. A zarándokok hatékonyak és védettnek érzik magukat egy úton lévő közösség részeként, és le tudják tenni az életről alkotott régi elképzeléseiket. Az, hogy milyen kevésre van szüksége az embernek a jó élethez, és mely elemek elengedhetetlenek, megváltoztatja az életszemléletet: a találkozások, a mozgás, az ég és föld között feszülés, a hitelesség és a vendégszeretet. Ezek az elemek ma is lényegesek az ember életében, akárcsak a bibliai időkben.

De egy zarándoklat még ennél is többet nyújt: útközben a lelki válságok is megoldódhatnak, mert a zarándokok megnyílnak más, idegen emberek előtt. Valaki éppen azt a kérdést teszi fel, amelyet mi egyébként nem tudunk feltenni magunknak, vagy éppen olyan válasza van, amelyet mi nem tudunk megadni magunknak. Valakitől elhangzik egy szó, amelyről kiderül, hogy átformáló hatású: egy zarándokahítat során elhangzó igevers a Bibliából, felirat egy ház falán, mint például Hape Kerkeling esetében, egy dal, amelyet valaki útközben énekelt, vagy egy ima egy gyűrt papírdarabon.

A zarándokok más milyenként térnek vissza, mint ami-

kor elindultak. Valami olyat tapasztalnak meg útközben, ami megváltoztatja az életüket. Súlyos átalakulási folyamatokt élnek át: az ember rátalál a jövő felé vezető útra, újra megtapasztalja önmagát, és az élet súlypontjai és értékei a hitelesség, a lelassulás, a birtoklástól való eltávolodás és a létezés felé való közeledés irányában változnak. Sok zarándoknak vannak vallási tapasztalatai, és olyan emberekre van szüksége, akikkel megoszthatja ezt a bizalmas témát.

Kifejező és nagyon világos az a zarándoktipológia, amelyet Christian Kurrat szociológus dolgozott ki. Empirikus kutatások alapján a zarándoklat hét életrajzi indítékát írta le. A következőképpen nevezi meg ezt a hét életrajzi jellegű zarándoklattípust: mérlegelés, válság, kikapcsolt állapot, átmenet, újrakezdés, helyettesítés és elhívás. Rámutat, hogy a zarándoklat okai a hagyományos vallási okok mellett az élettörténeti jelentőségű pillanatokban, sokszor az átmenetekben keresendők. Ez nagyon világosan tükrözi a társadalom individualizálódását. Ahhoz, hogy az ember eljusson a vallásig, gyakran először az egyéni tapasztalat tűfokán kell átjutnia. Az, hogy a spiritualitás, illetve a vallás meghatározónak bizonyul-e, az élet során szerzett tapasztalatoktól függ. Ezeknek igen jelentős a hatásuk, és keresőként az egyházzal is kapcsolatba hozhatják az embert. Az, hogy az egyház meghatározó helyé válhat-e, a gyülekezetet képviselő emberek nyitottságán és az egyéni tapasztalatok tiszteletben tartásának képességén múlik.

A hamburgi zarándokközpont tapasztalatai szerint is sok fiatal zarándokol azért, hogy az érettségi vagy a felsőfokú tanulmányok után egy orientációs térbe lépjen: hova szeretnék eljutni az életben? Különösen férfi zarándokok teszik fel nyugdíjba vonuláskor a kérdést: Ki vagyok én a hivatásbeli szerepem nélkül? Mit akarok most az életemmel? Sok nő számára a zarándoklat lehetőség arra, hogy a gyermekek felnevelése után új iránymutatást találjanak.

Tudatos mozgás

Sokan súlyos betegség vagy megrázkódtatás idején, illetve azután válnak zarándokká. Freerk Baumann, a Kölni Egyetem sporttudósa és csapata kimutatta, hogy a zarándoklatok milyen pozitív hatással vannak rákos megbetegedés után az emberre. Kutatásaik során azonban inkább a fiziológiai tényezőkre helyezték a hangsúlyt. Ha a pszichológiai tényezőket is figyelembe vennénk, még jobban megmutatkozna a pozitív, gyógyító hatás.

A zarándoklat – ahogyan a tudatos mozgás minden formája – jót tesz az embernek, és ez tekinthető a fő motivációnak. A zarándokok átélnek, hogy milyen megajándékozottnak és áldottnak lenni. Szintén jellemző a zarándoklatra annak a tapasztalatnak a megélése, hogy nem rajtunk múlik, a lényegeset nem tudjuk megtervezni. A zarándoklat sejteti az élet megfoghatatlanságát.

Gyalog átszelni Európát – egy évtizeddel ezelőtt ez még örült ötletnek tűnt. Most évente emberek százezrei járják Európát zarándokútjait, miközben felfedezik a lassúság és a

gyaloglás áldásait. Megtapasztalják, hogy valójában milyen kevésre van szükség a békéhez és a boldogsághoz: csupán a hátizsák bepakolása, a másokkal, a természettel és a tervezhetetlennel való találkozás az, ami szükséges.

A zarándokok kapcsolatba kerülnek a teremtéssel, és megtanulják, hogy az élet lelki mélyrétegének példázataként fogják fel. A természet és a táj „Istenre nyitott”, és benne értetetővé válik a teremtés fogalma, hiszen a zarándokok gyakran önmagukra is teremtményként tekintenek, egy minden élővel kapcsolatban lévő élőlényként. Így a zarándokúton egyfajta gyakorlati tapasztalatteológia tör elő a *friluftsliv* jegyében (ez a norvég szó szabadban töltött életet jelent), ami a szabad természetben élés koncepcióját követi, és önmagában hordozza egy ökofilozófia szilárd elemeit. Nagy segítség lehet ennek megértésében, ha megismerkedünk Arne Naess norvég filozófus skandináv ökofilozófiájával.

Útközben különféle rezdülések hatnak ránk találkozásainkban a többi zarándokkal, a természettel és a teremtéssel, a „láthatatlan hátizsákban” hordozott saját kérdéseinkkel, a testtel, a szellemmel és a lélekkel. A vallás mindig jelen van ebben a rezonanciatérben, még ha finoman is, és sok zarándok azzal az igénnyel tér vissza, hogy lelki otthont találjon magának, úgy, ahogyan azt útközben töredékesen átélte, a legszívesebben vendéglátóként egy szálláshelyen.

Zarándok-előfutárok

Ki van ott, amikor a zarándokok visszatérnek? Megvan-e az evangélikus gyülekezetekben a befogadáshoz szükséges nyitott ajtó és szív, a teológia, az érzékeny fogékonyság a témára és az egyházi személyek nélkülözhetetlen szeretete az emberek iránt, akik olyanok, amilyenek? A zarándokok az életközeli spiritualitás egy teljesen más formájának előfutárai, és nem akarják, hogy valami mozdulatlan egyháziasság kebelezze be őket.

Ezért megmarad a kérdés: Hogyan lehet maga az egyház olyan mozgékony és annyira vendégszerető, hogy közel kerüljön az emberekhez sokféle mozgásukban és „nyugtalan szívükben”, ahogyan Szent Ágoston mondja? A nyugtalan szív a zarándoklás gyökere. Az emberben él a vágy, amely kiűzi a mindennapi élet egyhangúságából, szűkre szabott mindennapjaiból. Mindig vonzza a más, az idegen... Alapvetően nyugtalanul keresi a teljesen mást, és minden út, amelyen az ember elindul, azt mutatja meg neki, hogy egész élete is út, zarándoklat Istenhez (Augustinus).⁴

Hivatkozott mű

GARFF, Joakim 2005. *Søren Kierkegaard: A Biography*. Ford. Bruce H. Kirmse. Princeton University Press, Princeton–Oxford.

Fordította: Pápai Attila

⁴ A nyugtalan szívről a *Vallomások* I.1.1-ben ír Augustinus. A gondolat folytatását is neki tulajdonítják, de nem valószínű, hogy tőle származik.

In memoriam Trajtler Gábor

1929–2022

■ FINTA GERGELY

Trajtler Gábor lelkész, orgonaművész, egyházzenesz távozásával egy rendkívül gazdag pálya zárult le. Hálával gondolunk lelkészi, egyházzeneszi, énekeskönyv-szerkesztői, orgonaművészi és -tervezői, valamint pedagógusi tevékenységére.

Trajtler Gábor (Budapest, 1929. május 12. – Budapest, 2022. február 1.) a zene szeretetét a szülői házból hozta, és a szülői háttérnek köszönhető az első meghatározó kapcsolatai kiváló zenészekkel, például Szelényi Istvánnal is, aki zongorára, majd a szakközépiskolában zeneszerzésre tanította. Az orgonához való, életre szóló elköteleződésében fontos szerepet játszott Peskó Zoltán fasori kántori és tanári tevékenysége. Tőle kapta első orgonaóráit, és ő bízta meg az első orgonás kántori szolgálattal 1945 márciusában. Nővérei megélt hite és többek mellett Pásztor Pál fasori segédlelkész bizonyágtétele nyomán indult a Krisztus-hit útján, majd a teológiai tanulmányok felé. Többször hálával emlegette meghatározó teológiai professzorait, Wiczian Dezsőt, Sólyom Jenőt, Deák Jánost és Budaker Oszkárt, a teológusotthon nagy hatású igazgatóját. Jánossy Lajos gyakorlati professzor munkatársaként részt vett a liturgikus istentiszteletek soproni bevezetésében. Karner Károly Újszövetség-előadásainak maradó emléket állít Jézus „én vagyok”-mondásainak énekbe foglalt változata Dóka Zoltán szövegével és Trajtler Gábor dallamával (ÉÉ 401).

Máig szeretettel gondolnak rá a cinkotai evangélikus gyülekezetben, ahol tanulmányai befejeztével hat éven keresztül szolgált segédlelkészként. A vasárnapi igehirdetések mellett az énekkar, az ifjúsági csoport és a bibliaórák vezetése volt a feladata. Ezekben az években végezte el a Zeneakadémia orgona tanszakát. Felülről kapott hivatástudat és mély belső elköteleződés vezette őt a kitüntetéses orgonaművész-diplomáig. Ma talán fel sem tudjuk fogni, mennyi és milyen kihívást, buktatót jelentett az ötvenes években lelkészként tanulni a Zeneakadémián. Visszaemlékezéseiből kiderül, milyen erőt adott ezekben a megpróbáltatásokban felesége, Koppányi Ágnes odaadó szeretete és professzora, Gergely Ferenc szelíd, de határozott szakmai és emberi támogatása.

Zeneakadémiai tanulmányai befejezésének évében Zalánfy Aladár halálával megürült a Deák téri orgonapad. Ekkor, 1959-ben kezdte friss diplomával itteni orgonistaszol-

gálatát, amelyet öt évtizeden keresztül végzett példamutató hűséggel és szakmai igényességgel. 1976-ig lelkészként is tevékenykedett szeretett templomában. Rendkívüli alapos-sággal készítette elő igehirdetéseit – legtöbbször a 9 órákor kezdődő istentiszteleteken prédikált – és bibliaórai bevezető előadásait. Nem múlhatott el olyan hétközi alkalom, amely ne énekléssel vagy énektanítással kezdődött volna. Ugyanezzel a gondossággal készült egy-egy prelúdiumra, korárelőjátékra vagy épp a Lutheránia ének- és zenekar kíséretére. Weltler Jenő, majd Kamp Salamon munkatársaként alázatosan vállalta a kórossal kapcsolatos háttérmunkákat is (plakátok, szóróanyagok készítését, utazások szervezését), de tevékenységének fókusza és gyökere mindvégig az istentiszteleti orgonazene volt.

Vezetésével jelentősen gazdagodott a Deák téri zenei élet. 1985-ben indította el a Deák téri orgonazenés áhítatok sorozatát, amely azóta a főváros kulturális életének fontos részévé vált. A harangjáték megépültével, a kétezres évek eleje óta koráljaink a templomfalakon kívül is messze hangzón szólalhatnak meg.

1976-ban kapott országos egyházzenei igazgatói megbízást, ekkor fejezte be aktív lelkészi szolgálatát. Megbízatásával megsokasodtak feladatai a kántorképzés szakmai vezetésével, a teológián folyó zenei munkával és egyházunk orgonaállományának kataszterbe vételével és gondozásával kapcsolatban. Zeneigazgatói munkájának részeként indult el ma használatos énekeskönyvünk szerkesztése is. Ennek a munkának nemcsak kezdeményezője, de mindvégig motorja is volt. A szerteágazó feladatkörök nála nem szét-szórtságot eredményeztek, hanem sokkal inkább egymást erősítették, hiszen az *Evangélikus énekeskönyv* új és megújított tételeit kántorképző tanfolyamokon, teológiai énekórákon és istentiszteleteken volt mód kipróbálni és végleges formába önteni. Akkori tanítványaiként örömmel és lelkesen vettünk részt ebben a műhelymunkában. Az így született énekeskönyv és a ritmikus éneklés megismertetése megelevenítette a gyülekezetek éneklését. Trajtler Gábor többször emlegette, milyen öröm volt számára az országos találkozók, ünnepélyeken kísérni a többféle háttérből érkező gyülekezeti tagok egységes, lendületes énekét. Az énekeskönyv jelentősége ökumenikus szempontból is kiemelkedő. Ezt a nemrég megjelent új *Református énekeskönyv* is alátámasztja.

Énekeskönyvünk mellett szerkesztői munkáját dicséri az *Evangélikus korálkönyv* és a *Koráliskola* második kötet, és részt vett a karénekeskönyvek és a lelkészi *Liturgikus könyv* szerkesztésében is. Gyűjteményekben megjelent és kéziratban elérhető korálelőjátékai, intonációi gazdagítják az istentiszteleti orgonás repertoárt és kompozíciós, improvizációs mintát adnak az utódok számára. Kodály kilenc epigrammájából készített orgonaátirata egyaránt része az orgonaoktatásnak és a koncertrepertoárnak.

Oktatói, vezetői munkája máig meghatározó jelentőségű a főtí kántorképzőben (Evangélikus Kántorképző Intézet) és hittudományi egyetemünkön. Októbertől áprilisig szombatjait szánta a kántorképző téli tanfolyamain folyó orgonatanításra. Az intézet igazgatójaként vezető szerepet vállalt a kántorképzés megújításában és tananyagának kidolgozásában. 1967-ben vette át Sulyok Imrétől az énektanítást a teológiai akadémián. Az időközben egyetemi rangot kapott intézményben, az Evangélikus Hittudományi Egyetemen irányítása alatt jelentősen bővült az egyházzenei munka és munkatársi közösség. Neki köszönhetően alakult meg az önálló egyházzenei tanszék.

Tanítványainak lelkesítően tudott beszélni a zenei szolgálattal járó áldozatvállalás szépségéről, de az egyházvezetés felé folyamatosan és következetesen képviselte azt az álláspontot, hogy a színvonalas egyházzene nem távlatos hathatós anyagi támogatás nélkül.

Egyházunkban végzett munkája mellett széles körben ismert és megbecsült orgonaművészi és orgonatervezői tevékenysége. Koncertjein leggyakrabban Bach zenéjét és a koráljainkhoz kötődő repertoárt adta elő, de folyamatosan törekedett a kortárs kompozíciók bemutatására is, legyen szó a pályatársak, Szokolay Sándor, Sulyok Imre vagy Gárdonyi Zoltán zenéjének külföldi megismertetéséről vagy épp a külföldi tanulmányútján megismert új irányzatok hazai bemutatásáról. Közönségét újra és újra meglepte egészen más stílusú műsorokkal is. Emlékeztet zeneakadémiai koncertet adott például francia szerzők műveiből az ugyancsak nemrég elhunyt Pröhle Henrik fuvolaművésszel közösen.

Negyvenöt orgona tervezésénél működött közre szakértőként, olykor kollégákkal együtt. Egyénileg diszponált hangszerei közül kiemelkedik a Deák téri templom 1971-

ben felszentelt orgonája, amely máig a német barokk mintákat felelevenítő orgonareform-mozgalom legnagyobb és legjelentősebb hazai képviselője. A hittudományi egyetem 1984-ben készült orgonája az igényes anyaghasználat szempontjából jelent fordulópontot a magyarországi orgonaépítészetben, a zalaegerszegi egykori zsinagóga hangszere pedig hazánk egyik kiemelkedő jelentőségű, magyar cég által épített hangversenytermi orgonája. Orgonaismeret témakörben írt jegyzete az Evangélikus Hittudományi Egyetem mellett a Zeneakadémián és annak hangszerész képző iskolájában is tananyag. Orgonaszakértői tevékenységét doktori értekezés is tárgyalja.

Sokoldalú tevékenységét jellemzi az a legjobb értelemben vett európai attitűd, amellyel folyamatosan követte szakterületeinek mértékadó külföldi folyamatait, legyen szó orgonaépítészetéről, ritmikus éneklésről vagy kortárs zeneszerzésről. Meghatározó tagja volt az Európai Protestáns Egyházzenei Konferenciájának (European Conference for Protestant Church Music). Egykori közreműködése nélkül talán nem is készülhetnének ennek a nemzetközi munkacsoportnak az idén szeptemberben Budapestre tervezett konferenciájára.

Amilyen nyitottan fordult szakterületeinek külföldi eredményei felé, olyan nyitott volt a testvérfelekezetek kollégái irányában is. Az énekeskönyv-szerkesztés vagy az orgonatervezés kapcsán egymást támogató légkörben munkálkodott együtt többek között Tardy Lászlóval, Máté Jánossal, Sepsy Károllyal és Beharka Pállal. A Magyar Egyházzenei Társaság alelnöki tisztségét is betöltötte.

Szerteágazó munkájának köszönhetően utódlásáról csak többes számban beszélhetünk. Ahogyan ő mondta, részszerepet kapott: az elődeitől itt hagyott örökséget meg kellett őrizni és tovább kellett adni. Ma úgy látjuk, hogy nemcsak megőrizte, de talán korábban elképzelhetetlen módon gazdagította is ezt az örökséget, és ezáltal bizony igen magasra tette számunkra a mércét.

Tevékenységét Károli Gáspár-, Kölcsey Ferenc- és Ordass Lajos-díjjal, illetve a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével ismerték el.

Isten iránti hálaadással állunk meg e gazdag életút földi lezárultánál, és az ő szeretetében ajánljuk Trajtler Gábort, családját és szellemi-lelki örökségét.

Igehirdetés Trajtler Gábor temetésén*

Jn 10,28; Róm 8,28

■ GÁNCS PÉTER

„*Én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből.*” (Jn 10,28)
 „...*akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál.*” (Róm 8,28)¹

Temetésen vagyunk együtt, de egyre inkább hálaadó istentiszteleten érezzük magunkat. Egy mindvégig Istenre hangolt szolgáló élet gyümölcsseit köszönhetjük meg Urunknak. Ez a hála fogalmazódott meg az elhangzott megemlékezésekben, ez a hála szólal meg az énekekben, a kórus- és orgonaművekben. És ez a hála határozza meg az igehirdetés alaphangját is.

Hálát adok Istennek, hogy Trajtler Gábor tanítványa lehettem. Tanárom volt a teológián. Ez alatt az öt év alatt a Deák téri ifibe jártam, ahol rendszeresen megajándékozott minket a kánonéneklés közösségteremtő örömeivel. Tanítványa lehettem a fóti kántorképzőben. Emlékezetes élményem, amikor a záróvizsgán, ahol a kántori oklevél volt a tét, mivel nem volt énekkar, karvezetésből úgy kellett vizsgáznom, hogy alázatosan ő ült fel az orgonapadra, és én pedig megkíséreltem vezényelni neki. Máig is előttem van kissé kétségbeesett arca, ahogyan próbálta követni kusza modulataimat... Hálás vagyok, hogy orgonaórákat vehettem tőle itt, ebben a templomban, eleinte még a régi orgonán, azután pedig az általa tervezett csodálatos új hangszerezen is.

Hálát adok Istennek, hogy már ifjú lelkészként munkatársra lehettem az énekeskönyv-szerkesztő bizottságban, majd 2003-tól szolgatársa a Deák téri gyülekezetben. Ő vallotta és meg is élte, hogy Istennek mindig, mindenhol, mindenben a tőlünk telhető legjobbat kell adni. Egy szürke esti istentiszteletre ugyanolyan lelkiismeretes alapossággal készült fel, mint egy zeneakadémiai koncertre. Szolgálatában az orgonapad szószékké vált, ahonnan minden hang az ige befogadását készítette elő. Őt hallgatva gyakran jutott eszembe Luther Márton vallomása, aki szerint a szent muzsika, a *musica sacra* az örök élet prelúdiuma, előjátéka. Hálás vagyok, hogy orgonajátékát még akkor is hallhattam, amikor a rá jellemző szerénységgel itt, a templomban már nem vállalt szolgálatot. De otthoni kis orgonáján minden nap 11-től délig gyakorolt. S mivel apósoméka a szomszédos lakásban éltek, és hála Istennek a fal sem volt túl

vastag, szinte már vártuk, hogy mikor szólal meg a hangszer a keze alatt.

Hálát adok Istennek, hogy előrelátó igeválasztásával még most is szolgál nekünk. A jézusi biztatás: „*Én örök életet adok nekik, és nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből*” – a halálhírét közlő gyászjelentést vigasztaló evangéliummá, örömhirdetésé változtatja. Hiszen ha csak az urnára néznénk, megkísérhetne minket a reményvesztettség: egy sokakat gazdagító élet végleg elveszett? Csupán ennyi maradt belőle, amit itt láthatunk? De Jézus szava elűzi sötét gondolatainkat: „...*nem vesznek el soha, mert senki sem ragadhatja ki őket az én kezemből.*” Vajon kikről beszél a Mester? A választ megtaláljuk az előző igeversben: akik az „*én juhaim*[, azok] *hallgatnak a hangomra, és én ismerem őket, ők pedig követnek engem*”.

Trajtler Gábor életének, szolgálatának is az volt a titka, az erőforrása, hogy naponta Istenre hangolta az életét. Hűséges hitvesével együtt énekeltek, imádkozták az általa szerkesztett zoltárválogatást és olvasták a napi igéket. Ezért szól most róla is, szól neki is Jézus ígérete: „*Én örök életet adok...*” Erre szinte visszhang életének vezérigéje, Pál apostoli hitvallása: „...*akik Istent szeretik, azoknak minden javukra szolgál.*”

S mivel Trajtler Gábor egész életében, szolgálatában minden apró részletre gondosan odafigyelt, végül fedezük még föl azt a kincset, amely Jézus ígéjében, az evangélium eredeti görög szövegében ott rejlik. Az „*én örök életet adok, ajándékozok*” kifejezés nem a távoli jövő homályába vesző ígéret, hanem folyamatos jelen időben hangzik.

A zene nyelvén talán így is megfogalmazhatjuk: *legato* hangzik. Az olasz kifejezés jelentése: összekötve, összekapcsolva. Emlékszem, mennyit küszködött velem Gábor bácsi, hogy megtanítsa arra, milyen fontos *legato* játszani a korálokat. Úgy, hogy ne törjem szét a dallamot, hogy az egyik hang szinte átfolyjon a másikba. Hitünk és reményiségünk, hogy Urunk is, utolsó szívdobbanásunk pillanatában, ilyen *legato* módon, törés nélkül, folyamatosan veszi át életünket egyik kezéből a másikba.

Gábor bácsi vallotta, hogy a korál Isten szeretetére indít, és közel viszi a lelket az Úrhoz. Így mivel is zárhatnám más-sal igehirdetésemet, hálaadásomat, mint két korálunk hitvalló soraival. Mit jelent az isteni *legato*? 504. énekünk válasza:

„Az élet nékem Krisztus,
A halál nyereség.

* Elhangzott a Deák téri evangélikus templomban 2022. március 4-én.

¹ A jánosi textust a gyászjelentésre és a levélbeli textust a temetési igehirdetéshez Trajtler Gábor választotta ki még életében.

Ez az én reménységem:
Kezdeté lesz a vég.”

A másik pedig Luther Márton fenséges dallama és remény-
teli szövege (EÉ 500), amelyet az igehirdetés folytatásaként
együtt is énekelhetünk:

„Már megyek békén, örömmel,
Hív az Isten.
Órá nagy bízva nézhet fel
Csendes szívem.
Az Úr megígérte rég,
Nem halál vár, csak álom.”

Szubjektív nekrológ Pintér Károlyné Nagy Erzsébetről

1931–2022

■ B. PINTÉR MÁRTA

Amikor múlt év őszén az állapota rosszabbodott, egyik unokája létrehozott egy mobiltelefonon is követhető csoportot „Zsimama help center” elnevezéssel. Családunk tagjai itt oszthatták meg egymással a friss információkat, és egyeztethették, hogy ki mikor tud édesanya/nagymama mellett lenni... December 10-től ritkultak az üzenetek, hiszen a Sarepta Budai Evangélikus Szeretetotthonba kerülésével szerettünk biztonságban tudtuk. Január 22-én azonban kórházba kellett szállítani, és negyednap délutánján, 25-én békességben hazatért...

Ki volt Pintér Károlyné Nagy Erzsébet (született 1931. május 12-én), akinek az Úristen próbatételeket sem nélkülöző, áldásokban mégis gazdag kilencven esztendőt adott? Miként maradhat meg emlékezetünkben „Zsi”, sokak Erzsike nénije, mások nagytiszteletű asszonya – és nekünk, a családnak: az édesanya, nagymama?

Döbbenetes, hogy személyiségének lényege épp ebben az összetett szóban foglalható össze: segélyközpont. Ő maga volt a „help center”. Már gyermekkorában rábízták, hogy apai nagyanyjának támasza legyen, unokatestvéreire felvigyázó nagylány. Felnőttként tüdőbeteg édesapjára viselt gondot a fancsali parókián. Otthonainkban „menedékre” talált számos rokon, gyülekezeti tag, bárki, aki meghallgatásra vágyott. Sokan fordultak hozzá tanácsért, és ő senkit sem utasított el: mindenkinek a gondját igyekezett magára venni. Segített; olykor kíméletlen őszinteséggel és ellentmondást nem tűrő határozottsággal... (Bizonyára ezért is esett nehezebbé életének utolsó hónapjaiban elfogadni a tényt, hogy a történeteket már nem irányíthatja: ő maga is segítségre szorul.)

Pintér Károlyné Nagy Erzsébet lelkijére abból a Jézus Krisztusból táplálkozott, akit tizenéves korában fogadott a szívébe és követett töretlen hűséggel földi életének utolsó leheletéig. A kórházi ágyon, roppant fájdalmi közt is őt hívta: „Megváltóm, segíts!”

Ragaszkodott Megváltójához, ahogyan az igazsághoz is. Saját felismert hibái miatt is mélyen tudott bánkódni. A gö-

göt, a despotizmust, a hamisságot nem bírta elviselni. És olykor szó nélkül hagyni is képtelen volt. Emiatt nemegyszer került konfliktusba a kommunista éra egyházi vezetőivel. Szinte nem is érti az ember, hogyan kaphatott később engedélyt arra, hogy – a teológiát végzett nők közül másodikként – teljes jogú lelkészé szenteljék. Tanulmányai befejeztével püspöke még azt tanácsolta, hogy iratkozzon be gyors- és gépíró tanfolyamra. Bár valóban elvégezte ezt is, semmi sem tántorította el attól, hogy – gyerekek közt szolgáló lelkészi munkatársként – Istentől kapott hivatásának éljen: 1954 júliusától felejthetetlen évet töltött a Deák téri templom falai között.

Házasságkötésük után, 1955. augusztus 1-jén költözött az abauji településre, Fancsalra. A fővárosból, polgári családból származó fiatalasszonyként nem volt könnyű megszoknia a falusi körülményeket, hogy petróleumlámpákkal világítottak, kútról hordták a vizet. Örömmel vállalta mégis, mert – hatvanhárom éven át szeretett férje mellett – hivatalos státusz nélkül is végezhetett papi szolgálatokat. Gyermekük – Károly és e sorok írója – ugyan Budapesten születtek, de a család szerette a vidéki létet, mintegy negyedszázadon át vállalva az ingázást „ittthon és otthon között”.

Ózdra, az akkor pezsgő iparvárosba 1966. július 3-án kerültek. Édesanyánk először a szórványgyülekezetekben szolgált. Szerény jövedelmét idegen nyelvek oktatásával egészítette ki. 1975 októberétől Putnokon helyettesített, egy évvel később ugyanitt iktatta be Ottlyk Ernő püspök a parókusi tisztségbe.

Amikor a Deák téri gyülekezet 1982-ben férjét választotta meg lelkészenek, és így ő is Budapestre került, Káldy Zoltán püspök a zuglói gyülekezetbe küldte. Itt végzett helyettes lelkészi szolgálatot 1982. január 1. és 1983. december 1. között. A legtöbben vélhetően mégis úgy emlékeznek rá, mint Budapest első női parókus lelkészére: Pesterzsébeten 1983. december 2-től szolgált nyugdíjba vonulásáig.

Nagy ajándék (elsősorban a család számára), hogy nyugodalomba vonulása után Pintér Károlyné Nagy Erzsébet még

közel három évtizeden át lehetett közöttünk, mintegy három év múltán követve férjét a mennyei honba. Továbbra is sokakért imádkozott. Ismerősökért és olyanokért is, akiket személyesen nem is ismert. Mindenekelőtt pedig azért, hogy keresztyermekai és unokái (Klára, Péter, Eszter, Dorottya és Kristóf) szintén élő hitre jussanak.

Arra tanított, hogy Istennél nem illendő snassz imádásokkal kopogtatni: „Királyi trón az, amelyhez folyamodhatunk!” Most, amikor búcsúzunk tőle, e királyi székhez járulunk bizalommal, mert tudjuk, ott „irgalmat nyerünk és kegyelmet találunk, amikor segítségre van szükségünk” (Zsid 4,16).

„Aranyszájú Erzsike” egyháztörténete Krisztus világosságában

Igehirdetés Pintér Károlyné Nagy Erzsébet temetésén (Zsolt 139,11–12)

■ GRENDORF PÉTER

„Ha azt gondolnám, hogy elnyel a sötétség, és éjszakává leszek körülöttem a világosság: a sötétség nem lenne elég sötét nekem, az éjszaka világos lenne, mint a nappal, a sötétség pedig olyan, mint a világosság.” (Zsolt 139,11–12)

Annak az embernek, aki imádkozik ebben a zsoltárban, hatalmas Istene van, és ezzel a hatalmas Istennel személyes kapcsolatban van. A zsoltáros Istene olyan hatalmas, hogy az ember felfogni sem képes. A képek, hasonlatok és a gondolatritmus is csak megközelíteni tudja azt, ami számunkra befogadhatatlan. Bármennyire szeretnénk megragadni, csak falakba ütközünk, emberi életünk világos határai válnak láthatóvá. Ezt éljük át mindnyájan, amikor a halál ténye az élet végességével szembesít minket. Pontosan azt érezzük, hogy „elnyel a sötétség, és éjszakává leszek [...] a világosság”. De a zsoltáros nem itt fejezi be, mert ez a hatalmas Isten nem hagyott bennünket ebben a sötétségben. Mert az a sötétség, amely minket beborít, csak nekünk sötét, számára olyan, mint a világosság. És ez éppen a legsötétebb határhelyzetekben jelenthet mindent új összefüggésbe helyező vizsgálatást akkor, ha személyes közösségbe kerülünk a hatalmas Istennel.

Akitől búcsúzunk most, Pintér Károlyné Nagy Erzsébet, Erzsi néni életét ez a kettős tapasztalat határozta meg: a hatalmas Istennel volt személyes közösségben, és ennek világosságában élt.

A második világháború utáni ébredés idején jutott élő hitre, amikor a hatalmas Isten Jézus Krisztus által személyessé vált a számára is, ami két részre osztotta az életét, és attól fogva minden továbbit az akkor kapott világosság határozott meg. Az a világosság, amely minden sötétsé-

get legyőz, és képes utat mutatni a legsötétebb élethelyzetekben és történelmi időszakokban egyaránt. A Deák Téri Evangélikus Leánygimnáziumban érettségizett 1949-ben, ezután a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karán folytatta tanulmányait Sopronban, majd Budapesten. Ez azonban amilyen egyszerűen hangzik, éppen annyira nem volt magától értetődő. Abban az időben a női teológiai hallgatók ugyanabban az egyetemi képzésben részesültek, mint a férfiak, de felszentelt – Luther-kabátos – lelkészként nem szolgálhattak tanulmányaik végeztével. Ennek ellenére abban az évben huszonhatból hét női hallgató kezdte meg a tanulmányait. Ma már érthetetlen, hogyan lehet ilyen feltételekkel vállalni a szolgálatot. Egyedül úgy, ha a hatalmas Isten személyesen hív erre az útra.

Erzsi néninek hatalmas Istene volt, ez adta a szabadságát, és függetlenítette minden emberi tekintélytől és elvárástól. Nem érdekelték a címek, titulusok, mert tudta, Istennek kell inkább engedelmeskedni, mint az embereknek (vö. ApCsel 5,29). Ez nem lázadás volt a részéről, hanem Krisztusban nyert szabadság. Ezért tudta helyén kezelni, hogy akaratán kívül, de Isten akaratából a magyar evangélikus egyháztörténet úttörő alakjává vált. Első szolgálati helye 1954-ben itt volt a Deák téri gyülekezetben, ahol ő volt az első lelkészi diplomával szolgáló nő. Ez azért is jelentős, mert ezt követően állandósult, sőt meghatározóvá vált a női szolgálat az ország templomában. Így írt erről az időszakról id. Hafenscher Károly: „1954 júniusában tartott gyermek-bibliaórákon összesen három gyerek jelent meg, ebből ketten az egyházfiék lányai voltak. Nagy Erzsébet (később Pintér Károlyné) szorgalmas és érdekfeszítő munkájával, rendszeres látogatásával ezt a számot 1955 júniusára száz fölé emel-

* Elhangzott a Deák téri evangélikus templomban 2022. február 19-én.

te. A gyermek-bibliaórákat szülők is szívesen látogatták, »aranszajú Erzsikének« hívták, és nem csak a gyermekek hallgatták tátott szájjal.”

1955-ben férjhez ment Pintér Károly lelkészhez, és ettől fogva kettejük élete és szolgálata csak együtt volt értelmezhető. Amennyire különbözött személyiségük, éppen annyira volt egységes hitük és szeretetük. Mélységesen szerették és támogatták egymást. De Erzszi néni csipkelődő, már-már szarkasztikus humora is éppen Karcsi bácsival szemben volt a leginkább elemében. Egyszer ennek egészen közlelről lehettem tanúja, amikor négyütemű Trabantjukban útítársuk voltam a pesti dugóban. Ennél sokkal meghatározóbb volt, hogy együtt álltak a hatalmas Isten előtt, imaközösségben voltak, és segítettek egymást a szolgálatra való készülében is. Közös szolgálatukat Fancsalon kezdték. „Én nem láttam még ilyen falut, az itt élők nem láttak még lelkésznőt. Megszerettük egymást nagyon” – írta erről az időszakról.

Házasságukat Isten két gyermekkel áldotta meg, akik mindketten – bár eltérő időben és módon – hitre jutottak és egyházi szolgálatba álltak. Öt unokájuk született, akiknek életében jelentős szerepet töltött be a nagymama. Két dédunokája születését is megérhette.

Fancsal után Ózdra kerültek, ahol folytatta férje mellett a szolgálatot, és itt újabb egyháztörténeti eseménynek lehetett részese. 1976. október 24-én a második nőként és az első családos asszonyként lelkésszé szentelte Ottlyk Ernő püspök. Még aznap délután be is iktatták Putnokon, ahol 1982-ig szolgált. Amikor férjét meghívták a Deák térre, Budapestre költöztek. Rövid ideig Zuglóban végzett kiségitő szolgálatot, majd Pesterzsébeten az első önálló parókus lelkész nő lett Budapesten. Amikor egy jubileum kapcsán, ötven év távlatából visszaemlékezett pályájára, megvallotta, talán jobban kellett volna örülnie ezeknek az eseményeknek, de ő csak szolgálni akart, a hatalmas Istent személyesé tenni, Jézus Krisztust hirdetni mindenkinek. Azt a Jézus Krisztust, aki által személyessé, megtapasztalhatóvá vált az Isten szeretete.

Talán most úgy érezzük ravatala mellett, hogy mindaz, amit hirdetett, érvényét veszítette, hogy vereséget szenvedtünk. Ebben az esetben halljuk meg Erzszi néni bizonyosságtételét, melyet egy 1987-ben tartott rádiós igehirdetésben mondott el, amelyben alapigénket is megidézi: „De még halálunk sem lehet cáfolata ennek a mennyei szeretetnek. Azért halt meg Jézus, hogy tudjuk: ő maga járta be értünk, előttünk ezt az utat is, hogy tudjuk, ott sem hagy magunkra. Nincs olyan hely égen-földön, ahová ne kísérne szeretete. Ez a szeretet pontosan olyan nagy, mint kinek-kinek a maga világa. Ahova már csak gondolatunk vagy képzeletünk jut el, oda is követ. Egy gyönyörű zoltár, a 139. zoltár írója szól erről ilyen bátran és merészen: »Szemmel tartod járást és pihenésemet, gondod van minden utamra. Tudod, ha leülök vagy ha felállok, messziről érted gondol-

taimat, még a nyelvemen sincs a szó, te már egészen érted azt, Uram. Minden oldalról körülfogtál, kezdet rajtam tartod. Ha azt mondom, a sötétség elborít, a világosság éjszakába borul – fénylik az éjszaka, mint a nappal, s a sötétség olyan, mint a fény...«”

Erzszi néninek hatalmas Istene volt, ezért volt képes viszszavonulni is. Nyugdíjas éveiben – tehát mondhatjuk, az utóbbi három évtizedben – nem nagyon mozdult ki otthonról, csak a nyári időszakban, amikor leköltözött a Balatonra. Sokakkal tartotta a kapcsolatot, ha kellett, segítséget is nyújtott, sokakért imádkozott, képbén volt az egyházi ügyekben, véleményét sem rejtette véka alá, amit nem is puhított sziruposra, de szolgálatot már nem vállalt. Élete utolsó időszakában kifejezetten zavarta a napfény. Aki volt kispesti lakásukban, tudja, hogy ott szinte mindig félhomály volt. Mert a nap világossága vakíthat is, eltakarhatja a valódi világosságot. Erre utal Erzszi néni énekeskönyvünkben található énekének egy, az énekeskönyvből végül kimaradt versszak, amely a gyászértesítőn is olvasható: „Mit nem látunk jól a naptól, győzd meg szívünk éjjel arról! Győzz meg minden igazadról!” Mert mindig a hatalmas Isten a cselekvő. Ő tud elvezetni az igazságra.

„Ha azt gondolnám, hogy elnyel a sötétség” – mert bizony sokszor gondoljuk, mondjuk, tapasztaljuk ezt. Miniket körül fog és magába zár a sötétség és az ebből fakadó tünetegyüttes: az erőtlenség, a félelem, a biztonságérzet hiánya, a szorongás és a kilátástalanság. Ebben a helyzetben halljuk meg a zoltár evangéliumát: „...a sötétség nem lenne elég sötét neked, az éjszaka világos lenne, mint a nappal, a sötétség pedig olyan, mint a világosság.” A sötétség csak nekünk sötét, a halál csak számunkra legyőzhetetlen ellenség, a hatalmas Istennek nem az!

A mi Urunk Jézus azt mondta lombsátor ünnepén Jeruzsálemben: „Én vagyok a világ világossága: aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága.” (Jn 8,12) Hogyan lehet a miénk a világosság? „Aki engem követ” – mondja Jézus. Aki vele jár, aki az ő jelenlétében, a vele való élő kapcsolatban, személyes életközösségben éli az életét, az az ember nem jár sötétségben, az az ember biztosan célhoz ér: *övé lesz az élet világossága.*

Pintér Károlyné Erzszi néni egész életét Jézus Krisztus világosságában élte, ezt hitte, élte és hirdette férjével együtt, egy nagy nemzedék tagjaként. 2022-ben „Aranszajú Erzszi” igehirdetése is elhallgatott itt a földön, de folytatódhat azok életében, akiket szeretett és akik szerették, akiket imádságban hordozott, és akik vele együtt a hatalmas Istennel személyes közösségben vannak. Amit egykor prédikált, ma is érvényes: „Azért halt meg Jézus, hogy tudjuk: ő maga járta be értünk, előttünk ezt az utat is, hogy tudjuk, ott sem hagy magunkra. Nincs olyan hely égen-földön, ahová ne kísérne szeretete.” Mert Jézus Krisztus feltámadt és él, az ő szeretetétől senki és semmi nem választhat el minket. Még a halál sem!

Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate)

► Zsolt 130,1–8

Igehirdetési előkészítő

Hallótávolságon belül

A vasárnap jellege

A húsvét utáni vasárnapok mondanivalóját az adott vasárnapok zsoltárai mondhatni meghatározzák. Elég csak arra gondolnunk, hogy mind a hat húsvét utáni vasárnap nevet kapott az introituszsoltár kezdőszavainak megfelelően. Nem szükséges tehát ezen kívül újabb „jellet” keresnünk, mert egyik súlypont kioltaná a másikat. A húsvét utáni ötödik vasárnap az imádkozás vasárnapja, Rogate.

Annyit érdemes megfigyelnünk, hogy a különféle perikópa-
rendekben ezen a vasárnapon az imádkozás különféle fókuszaira esik a hangsúly: a kitartó imádkozásra, az ima meghallgatásának ígéretére, a „hogyan imádkozzunk?” kérdésre, az imádság témáira stb. Idén a bűnvalló ima kerül a vasárnap fókuszába, mivel a 130. zsoltár a vasárnap igehirdetési alapigéje. Mondanivalója olyan erős, hogy nem volna bölcs árnyalatokat vagy egyéb színeket keresni a vasárnaphoz. Ez az előkészítő mindenestre úgy tekint a mai vasárnapra, mint amit a bűnvalló imádság témája határoz meg.

Amit a textusról tudni kell

Textusunk individuális bűnbánati zsoltár, amelyben a szerző alázatosan lép Isten elé, segítségért kiált hozzá (1–4. vers), de megvallja hitét és Isten iránti bizalmát is (5–6. vers), végül a gyülekezetet is megszólítja a 7–8. versben. Ennek a kitáguló perspektívának jelentősége lehet a prédikációra vonatkoztatva.

A mélység a Bibliában azoknak a kaotikus erőknek a neve, amelyek pusztítással, tönkretétellel és halállal fenyegetik az ember életét (McCANN 1996, 1205. o.). A Zsoltárok könyve egyébként is gyakran beszél megragadó képekben, a mélység is ezek közé a szinte kézzel fogható képek közé tartozik. De ugyanezzel a jelentéssel olvashatunk „vizekről” is, amelyek elborítanak, nem tudunk szabadulni tőlük, bele-
ragad lábunk az iszapba, csak külső segítséggel tudunk innen kijutni (vö. pl. Zsolt 69). Nehezen lehetne ennél talál-
lóbb képpel kifejezni, mit jelent az ember bűnös volta. Kiváló a zsoltár énekeskönyvünkben található változatának (EÉ 402) kezdősora: *Mélységes mélyből kiáltunk*.

A mélyből kiált Istenhez a zsoltáros. Kiáltás: milyen magával ragadó kifejezése az imádkozásnak! Benne van a küzdelem, a kétségbeesés, de a reménység is. Arról a hitről tanúskodik, hogy Isten jelen van a mélységben, de legalábbis hallótávolságon belül van. Érdemes kiáltani hozzá.

Csak az kiált Istenhez, aki meg van győződve arról, hogy Isten figyel a szavára, meghallja a kiáltását. Ilyen kiáltás sokszor elhangzik a Bibliában. Egyik legmegdöbbentőbb példája 2Móz 3,7.9 – amely úgy írja le Izrael exodusát Egyiptomból, hogy annak kiindulópontja az Istenhez kiáltás volt. Erre válaszolt Isten, és indította el Mózeset, hogy kivezesse a népet a rabságból a szabadságba.

A zsoltár középső két verse (5–6) rendkívül érzelme-
gazdag, költői mélységű. A bizalom és a remény sorai ezek. A zsoltárra támaszkodva kérdezzük meg: mit tehet a keresz-
tény ember, aki szembesül a bűn lehúzó és fogva tartó hatal-
mával? Kiálthat, majd várhat a szabadításra. *A várja a lel-
kem* kifejezés ismétlése költői eszköz, amely szinte a „körön
belülre” emeli az olvasót, eszünkbe juttatja azokat a helyze-
teket, amikor semmit sem tudtunk tenni, csak bízni abban,
hogy Isten megkönyörül rajtunk, és vártuk ennek a könyö-
rületnek a látható, érzékelhető jeleit. Úgy vártuk, mint az,
akit kerül az álom, forgolódik az ágyában: mikor lesz már
reggel? Úgy vártuk, mint „*az örök a reggelt*” – mondja a zsol-

tár, és meg is ismétli: mint az örök a reggelt. Hogyan várják az örök a reggelt? A legbiztosabb reménységgel, mert az éjszaka után egészen biztos, hogy felkel a nap, csak azt kell várni, mikor pirkad. Ez tehát egy sóvárgó, de nagyon optimista várakozás, mert az a meggyőződés táplálja, hogy Isten mindenképp elhozza a szabadulás hajnalát (vö. EÉ 331,4).

Végül a gyülekezet felé fordul a szerző, mert a hívó ember erőt merít a közösség erejéből, ha bajban van és szenved, de megosztja örömét, ha átélte Isten szabadítását, hogy erősítse ezzel a hitvallással a többieket. Végletekig elzárkózó, elszigetelődésre hajlamos, individualista világunkban felvidítő és erőt adó tény olyan közösség vérkeringésébe tartozni, amely születésétől kezdve feladatának érzi egymás vigasztalását. Pál apostol még a legnehezebb témákkal kapcsolatban is ösztökél: „Vigasztaljátok egymást ezekkel az igékkel!” (1Thessz 4,18) Luther pedig a *Schmalkaldeni cikkekben* az egyház legfontosabb feladatai közé sorolja a testvérek vigasztalását (mutuum colloquium et consolatio fratrum).

A perikópa megértése – teológiai összefüggések feltárása

A zsoltár a bűn mélységéből kiált Istenhez. A kezdő sorokból azt lehet gyanítani, hogy a zsoltárost saját bűne sodorta ebbe a szorongató helyzetbe. Ám ebben nem lehetünk biztosak. Pont úgy, mint a saját életünkben, ahol egyáltalán nem egyszerű ok-okozati összefüggéseket találni, megmondani, mi miért szakadt ránk (legyen az bánat vagy öröm). Sokkal bonyolultabb az életünk annál, hogysen valaki túlzott magabiztossággal feltérképezze, mit miért mért ránk Isten.

Nem véletlen, hogy ez meghaladja képességeinket, ezért jobb óvakodnunk az ilyesfajta anamnézis felállításától. Ha mással kapcsolatban tennénk, a nevetséges nagyképűség szerepébe sodródnánk, joggal gúnyolódhatna rajtunk bárki. Ha önmagunkkal kapcsolatban morfondíroznánk okokról és okozatokról, fölösleges önmarcangolás lenne az osztályrészünk. Jobb alázatosan tudomásul vennünk, hogy a bűn egyszerre morális és spirituális valóság. Olyan bonyolult módon, sok szálból összefonódva vesz körül bennünket, hogy nincs esélyünk kibogozni. Ebben a zsoltárban is jelen van „a bűn”, amely hatalomként telepedik ránk, irányít, beleszól a döntéseinkbe, megbénít, és szolgává tesz. De jelen van olyan körülmények bonyolult fonata is, amely más emberek konkrét, elkövetett bűneiből szövődik, és szinte a sorsunkat határozza meg. Mindemellett saját tévedéseink, mulasztásaink és gonosz indulataink is szerepet játszanak abban, hogy „mélységes mélyre” kerültünk. Azt gondolom, nem szabad leegyszerűsítve bűnről prédikálni, hanem csak úgy, hogy mind az igehirdető, mind a gyülekezet előtt világos legyen, mennyire sokrétű, kibogozhatatlan az az erő, amely elválaszt engem Istentől és mindattól a jótól, amit a vele való kapcsolat tartogatna számomra (HUBER 2021, 92–101. o.).

Igehirdetési vázlat

Egy töről

Bűnbánó és segítségért kiáltó imádságaink egy töről fakadnak. Amikor egy istentiszteleten a liturgia bűnbánati részéhez jutunk, nem az a dolgunk, hogy kutassunk az emlékezetünkben: mit tudnánk még bűnünknek nevezni az elmúlt hét eseményeiből. Sokkal inkább lehajtott fejjel, alázatosan állunk meg Isten előtt, mint akik átérzik, mennyire kevés dolog fölött rendelkezhetnek életükben, mennyire nem szabadok, mennyire megbénítja őket saját kicsiségük, erőtlenségük, sebezhetőségük. Úgy állunk meg Isten előtt, mint akik szenvednek bántásoktól, kirekesztettségtől, tönkrement kapcsolatoktól, és kiszolgáltatottak a feljükk áradó vagy lopakodó mindenféle rossznak. És úgy állunk meg, mint akiknek reflexévé váltak rossz megoldások, gonosz indulatok, hibás reakciók. A mélységből kiáltunk segítségért.

Siránkozás vagy kiáltás?

Önsajnálathoz és siránkozáshoz tán nincs is elterjedtebb beszédmód a környezetünkben. Micsoda különbség, hogy a keresztény ember Istenhez kiált a bajban és a szenvedésben! Milyen meddő az első, és milyen gyümölcsöző a második! A szívből jövő, őszinte kiáltás a keresztény ember egyik leghatékonyabb és legcélravezetőbb fegyvere. Érdemes világosan megkülönböztetni a siránkozást és az Istennek elmondott panaszt (HUBER 2021, 95–96. o.).

Várakozás

A legmerészebb reménységgel várjuk, hogy Isten közbeavatkozzon, és megszabadítson minket, mert olyannak ismerjük, akinek legalapvetőbb tulajdonsága a könyörület és a megbocsátás. Egyetlen Fiát is odaadta, hogy értésünkre adja, alig várja, hogy végre kiáltunk hozzá. Nem hagy magunkra életünk mélységes szakadékaiban. Mindig közel volt és mindig közel lesz azokhoz, akik életük mélységéből hozzá kiáltanak. Emberek és évek ezrei bizonyítják: ő hallótávolságon belül van. Nem hiába várunk az érkező segítségre.

Megosztás

Összetartoznak azok az emberek, akik a bajban nem siránkoznak, hanem Istenhez kiáltanak. Ők az Istenhez kiáltó Jézus tanítványai. Egymást biztatják és egymást erősítik. S ha fogyni látszik a reménység, egymás tapasztalatából lehet újratölteni. Ezért fejeződik be így a zsoltár: „Bízzál, Izrael az Úrban, mert [...] gazdag ő, meg tud váltani.” Ne tartsuk meg magunknak az örömet és a fellelegzést! Erősítsük egymást, ha átéltük: megszabadít az Úr!

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 402, 331

Imádságok

Taníts imádkozni! (Szák Kocsis Pál imádsága, in: SZABÓ 2022, 392–393. o.)

Őrzöm, továbbadom (Szigethyné Szenteczki Katalin imádsága, in: SZABÓ 2022, 396–397. o.).

Illusztráció

Amit a zsolttárról érdemes tudni – összefoglaló gondolatok

- *De profundisként* ismert a zsolttár a latin fordítás kezdőszavai alapján. Ezen a címen szerepel a művészi feldolgozásokban, amelyek rendkívül nagy számban találhatók meg elsősorban a zene és az irodalom világában.
- A zsolttár a temetési liturgiánk része. Mint ilyen annak az embernek az imádsága, aki megtapasztalta, hogy legyőzi őt a nála erősebb ellenség. Mégis Istenhez kiált, hogy valamit kezdeni tudjon ezzel a vert helyzettel, hogy el tudja viselni, sőt értelmet és vigasztalást találjon.
- Az egyház liturgikus életének sarkalatos eleme ez a zsolttár nemcsak a mai gyakorlatban, hanem már sokkal korábban is. Része az egyház egyik legősibb gyűjteményének, a hét bűnbánati zsolttárnak (Zsolt 6; 32; 38; 51; 102; 130; 143). Ez a csokor az 5. századtól használatos, és összeállítását a hagyomány Augustinusra vezeti vissza (McCANN 1996, 1206. o.).
- A zárandóénekek sorába tartozik (Zsolt 120–134). Egyes magyarázatok szerint a zárandóénekeket a Jeruzsálembé érkezők a templom lépcsőjén felfelé haladva énekelték (innen a Károli-bibliában használt meghatározás: grádicsek éneke).
- A két előző megjegyzés emlékeztethet arra, hogy minden keresztyén istentiszteleten elhangzik bűnvallás, mégpedig az istentisztelet kezdeti szakaszában (mintegy megérkezve a templomba). Ez messze nem a hívők vagy érdeklődők elriasztását szolgálja, hanem szembesít mindenkit saját határaival, esendőségével és azal, hogy sok minden, ami körülveszi, vagy amit maga elkövetett, illetve elmulasztott, elváltatja őt Istentől, minden jó forrásától. A bűnvallás szembesülés ezzel az egyáltalán nem felvidító tapasztalattal, ugyanakkor kérdés, hogy Isten maga győzze le ezt a távolságot, és közeledjen a templomba közeledőhöz.
- Luthernek is kedvenc zsolttárai közé tartozott a 130-as. A hagyomány szerint a neki szegezett kérdésre – melyik a legkedvesebb zsolttára? – azt válaszolta, hogy a „psalmi Paulini” (32; 51; 130; 143), mert ezek ugyanazt tanítják, amit Pál apostol: a bűnbocsánatot ingyen kegyelemből kapjuk, nem a törvény megtartása vagy jócselekedetek alapján (McCANN 1996, 1206. o.). Luther énekebe is foglalta a zsolttárt (*Mélységes mélyből kiáltunk*, EÉ 402).

Felhasznált és ajánlott irodalom

HUBER, Wolfgang 2021. *Hitkérdések protestáns szemmel*. Luther Kiadó, Budapest.

MCCANN, J. Clinton 1996. Psalms, 1204–1207. o. In: Leander E. KECK – Robert DORAN – Carol A. NEWSOM – J. Clinton MCCANN: *Maccabees–Psalms*. Abingdon Press, Nashville. (*The New Interpreter's Bible* 4.)

SZABÓ Lajos (szerk.) 2022. *Imádkozz velünk!* Luther Kiadó, Budapest.

WEISER, Artur 1966. *Die Psalmen*. 2. köt. *Psalm 61–150*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (Das Alte Testament Deutsch 15.)

■ SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

Mennybemenetel ünnepe

▶▶ 2Kir 2,1–12

Igehirdetési előkészítő

Paragliding – ég s föld között

Az ünnep páratlan jellege

Mennybemenetel ünnepének ősi magyar neve áldozócsütörtök, noha ez nincs kapcsolatban a nap üdvtényével – írja JÁNOSSY Lajos (2008, 37. o.). Krisztus Urunk mennybe szállásának ünnepe volt a katolikus egyházban a húsvéti szentáldozás határnapja – innen az ünnep megszokottá vált elnevezése. Sokan járultak ezen az ünnepen az oltárhoz, hogy az évi egyszeri áldozás előírásának eleget tegyenek. Így alakulhatott ki a 17. század után, hogy a konfirmációt követő első úrvacsoravétel alkalmá is ez lett több protestáns gyülekezetben. Királykoronázásról is beszélünk, ezért diadalünnep ez a nap, és a mennyei dicsőség ragyogásának fénye a húsvét utáni időszakban.

Rogate és Exaudi vasárnapja közé ékelődik az ünnep, azaz az imádság és annak meghallgatására történő kiáltás nem más, mint a mennyország kapuján történő belátás, bekiáltás. A király triumfálásának jelentőségét jól mutatja az evangélium (Mk 16,14–20) és az epistola (ApCsel 1,1–11), ami szintén az ünnep páratlan bibliai jellegét erősíti. Ilyen csak egyszer történik az életben, azaz a folyamat csakis egyirányú lehet. A középkori egyházban e napon megjelenítették Jézus mennybemenetelét. A falvak népe áldozócsütörtökön misét szolgáltatott a bő termésért, az ég csatornáinak megnyitásáért (MOLNÁR 1998) – amire ma is nagy szükség van. Áldozócsütörtök adta minden évben az utolsó lehetőséget az áldozásra, de aki ekkor sem vette magához a szent jegyet, az idő előtt elhunyt, és a lelke kárhozatra jutott – beszélték a régiek Molnár V. József néprajzkutató szerint. Sajnos itthon ez az ünnep a hétközi alkalmak mostoha sorára jutott, de van, ahol még ma is rangján tisztelik.

Amit a szövegkörnyezet mutat

Illés próféta Tisbében született. A kánaáni befolyástól érintetlen, Jordánon túli országrészben, Gileádban lakott. Minden előzmény, hely- és időmegjelölés nélkül azt olvassuk róla, hogy szembekerül a királlyal. Működését Aháb és Ahazjá izraeli királyok idejére teszik (Kr. e. 874–852). Életéről 1Kir 17–19-ben, valamint 2Kir 1–2-ben olvashatunk. Önálló, vándorló próféta, aki nincs kultusz helyhez vagy prófétai csoporthoz kötve. Illés a legjelentősebb olyan próféta, akitől nem maradt fenn önálló prófétai gyűjtemény. Tekintélyét és jelentőségét azonban mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a bibliai eszkatológia az utolsó ítélet, illetve a Messiás megjelenése előtt Illés visszajövetelét várja.¹ Vallási elkötelezettsége, szociális érzékenysége, valamint az üldöztetést vállaló prófétai kiállása olyan klasszikus írópróféták előfutárává teszi őt, mint Hóseás, Ámós vagy Jeremiás.

Illés a Jahve-hit tisztaságát hangsúlyozza a bálványokkal, hamis vallásgyakorlattal szemben. Ütkészítője volt a nagy magányos prófétáknak, akiknek tanításában Jahve uralma áll középen, és az ő dicsőségéért küzdenek minden erővel. Baal egy Kánaánban tisztelt pogány istenség, amelynek kultusza a bírák és a királyok korában komolyan veszélyeztette Izrael hitét. A Baal-kultusz térhódítása akkor lett a legveszedelmesebb, amikor Aháb király a föníciai királynőt, Jezábelt vette feleségül.² Jezábel százával hozta az országba a Baal-papokat, valóságos missziót folytatott Izraelben. Illés próféta vette fel a harcot a fenyegető veszéllyel szemben. Évekig tartó szárazságot jövendölt, hogy bebizonyítsa: nem Baal adja az esőt és a termést. Majd a Karmel-hegyen a próbatétellel világossá tette, hogy Baalhoz hiába imádkoznak, nem válaszol, nem tesz semmit, mert egyszerűen nincs. Ezt követően a Baal-prófétákat megölték, de a kultusszal végleg nem sikerült leszámolni. Jósias király nagy kultuszi reformja tisztította meg a jeruzsálemi templomot a Baal tiszteletére készült tárgyaktól.

Jézus és Illés történetének több kapcsolódása is van, például küldetését Illésre hivatkozva határozza meg (Lk 4,25–26), máshol Illést látják benne, a megdicsőülés hegyén Mózzessel együtt Illés is megjelenik, valamint az Olajfák hegyén Jézust is egy angyal erősíti, ugyanúgy, mint Illést a pusztában. A hívő zsidók Illést a messiás hírnökeként várják vissza, szó szerint értelmezve a Malakiás próféta tollára bízott isteni üzenetet: „*Én pedig elküldöm hozzátok Illés prófétát, mielőtt eljön az Úr nagy és félelmetes napja.*” (Mal 3,23) A messiásvárás történelmi programmá lett ugyan, eredetileg azonban a messiás is az évről évre eltávozó és visszavárt napistent jelképezte. Illés is sok messiási, napisteni vonást vitt fel. Közte és a keresztény Messiás, Jézus között sok a hasonlóság. Jézus például Illés számos csodáját „megörökölte” (csodálatos

ételszaporítás, halott feltámasztása, mennybemenetel). Mi azonban most maradjunk az utóbbinál. Ő azon két bibliai személy egyike, aki életében a mennybe jutott. Ez a világtörténelemben is egyedülálló. A másik Énok. Furcsa módon halál nélkül veszítjük el e két személyt.

Amit a textus mutat

Illés nevének jelentése: Jahve az én Istenem. Hűsége megragadó, amint élete és az abban látható szenvedés is. Nem véletlen az elvagyódása e földi testből, e földi világból. Kijelölt textusunk egyik súlypontja ez. Kétszer is leírja a szerző, hogy forgósél ragadta el (1. és 11. vers). A forgósél mint természeti jelenség akár valós is lehet, mint L. Frank Baum *Óz, a csodák csodájában*, mégis bejön egy másik kép is: a tüzes harci szekér. A Seregek Urának hatalmi jelképe a harci szekér. Nem csupán egy „véletlen” természeti jelenség ragadta el Illést, hanem az Úr volt az.

Az sem véletlen, hogy Elizeus végig jelen van, noha Illés próbálja rávenni, hogy maradjon hátra. Itt másodszor kerül elő a próféta köpenye, miután ökreivel szántott. Jelentősége a Jordánon történő átkelés kapcsán van, majd annak megszagatása a bibliai gyász jele lesz. Illés végül szeretné hallani Elizeus kérését, mert ez igen fontos. A Lélek valóságos és szimbolikus jelenléte itt is a tűz képében csúcsosodik ki. Mi a textus fő üzenete? Nem is annyira Illés, hanem inkább Elizeus áll a középpontban, mivel szemtanúként kiemelt jelentősége lesz a történetben. A tény, hogy ő mindezt látta, erről bizonyosságot tett, későbbi küldetése kapcsán is fontos lesz (NELSON 1987).

*Gondolatok az igehirdetéshez (vázlat)**Szárazság*

Idén is elmaradt a tél. Amellett, hogy nem ismerhetik meg a gyerekek a hóval járó örömeik szépségét, nagyobb baj a csapadék pótolhatatlan hiánya. Márciusban sem esett, és ha ez így maradna májusig, a valóságban is megélnénk Illés korának lesújtó katasztrófáját, a szárazságot. A probléma okát Illés az Úrtól való eltávolodásban látta. Érdemes ezen ma is elgondolkodni, amikor ki-kí maga is messiást lát egy s más halandó személyében... A termés és a megélhetés bizonytalansága mellett további tragédia a háború közelsége.

Magasba emelkedés

Pár éve egy egyszerűbb drónt találtunk a templomkertben. Lezuhant. Nem tudunk mit kezdeni vele, hiszen nem volt meg a vezérlője. Irányíthatatlanná vált. Többek között ezért is szabályozzák ezeket szigorúbban. Amint siklóernyőzni sem lehet csak úgy szabadon. Hiszen ha az ember nem tudja irányítani a folyamatokat, az könnyen tragédiába torkollhat. Nem véletlenül van repülési tilalom, amely nem játék. Nekem van

¹ <https://www.gyaliref.hu/index.php/istentiszteletek/15-2kir/85-illes-mennybe-ragadtatasa>.

² Uo.

egy paplanernyőm, és már párszor próbáltam vele felszállni. Egyedül még nem sikerült, de tandemben már repültem síléccl a lábamon. Fantasztikus volt. Amikor egy-egy termik (emelkedő légáramlás) belekap a kupolába, pár szekundum alatt tíz métereket lehet emelkedni, és talán csak a csillagos ég vagy a fizika a határ. Életveszélyes nemcsak az emelkedés, hanem az is, hogy aztán hol ér az ember földet vagy fát...

Illés is a magasba emelkedett. Vele volt a köpenye, amely aztán leesett Elizeus elé. Ezt látva az ötven bátor próféta-tanítvány kérlelte őt, hogy keressék meg Illést a dombok mögött. Nem találhatták, hiszen itt már nem az ember irányít, amint Jézus feltámadása és mennybemenetele után sem.

Kétszer annyi

Isten tenyerében vagyunk. A természeti elemek ma is erősebbek az embernél. Tűz és víz, ég és föld, élet és halál: mindegyiknek rendelt szerepe és helye van. Ne akarjunk egyikből se többet, hiszen akkor hamarabb végünk lesz. Ennek ellenére a főszereplő mindenből kétszer annyit kért. Miért? Talán azért, mert azóta annyit romlott országának helyzete, hogy erre szükség volt. Talán azért, mert Elizeus fele olyan erősnek érezte magát, mint Illés. De lehet, hogy csupán alázatból és bölcsességből kérte, amint Salamon is (1Kir 3,1). Már nincs messze pünkösöd ünnepe. Az ünnep, amikor a tűz és a szél, a Lélek és az értelem egyszerre jelenik meg. Amikor természetfeletti dolgok történnek, vagy egy tragédia kapcsán emeli az ember a magasba kezeit, akkor azért imádkozik, hogy az ég emelje fel őt is. Elvagyódunk, mint Illés.

Felemeltetés

Éjszaka, ha az égre nézek, és meglátom a Göncölszekeret, hasonlóan érzek, és elvesztett szeretteimet keresem. Tavaly, mennybemenetel ünnepén volt az első olyan istentisztelet Dunaújvárosban, amikor a Covid után végre hivatalosan is nyithattunk, és a templomajtóval szemben az udvaron ültünk le. Az oltárt a kapu előtt helyeztük el, szemben a gyülekezettel. A templom homlokzatán egy rendhagyó díszlet üzent az ünnep felől. A már említett paplanernyőmet lógattam fel a falra. A szél az istentisztelet alatt néha bele-belekapt, de fel már nem emelkedett. Ne keressük az okát, se a dombok mögött, se a holtak között! Mindnyájunknak

van egy ilyen ernyője vagy inkább palástja, ami varratlan, és saját felemeltetésünk egyetlen zálogja. Tíz nap múlva ez megtörténhetett és megtörténhet ég és föld között!

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 70; 226; 228; 240

Imádság

Uram, mindnyájan vágyunk országodba, de tenni érte oly kevesen és keveset tudunk. Küldd el Szentlelkedet, hogy már itt e földön ezt építhessük, és egy kicsit felemelkedhessünk a mindennapok bajából, betegségéből, háborús gyűlöletéből és hitetlen hűtlenségéből! Ámen.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Herbert von Karajan (1908–1989) a múlt század egyik legjelentősebb karmestere, a *maestro assoluto*, aki harmincöt évig állt a Berliini Filharmonikusok élén. Híres volt szuggesztivitásáról, s ahogy magától, úgy zenészeitől is kemény munkát követelt. Karajan magáról ezt mondta: „Nem hagyom, hogy művészeti kérdésekben befolyásoljanak, én egymagam döntök. Nem azért születtem, hogy parancsoljanak nekem.” Berlinben egy riporter a német rezsimmel kapcsolatosan kínos kérdéseket tett fel neki. Mire ő megkérdezte az erőszakoskodó riportert:

- Ön tud síelni?
- Igen – válaszolta az.
- És a csúcsra gyalog megy fel vagy lifttel?
- Lifttel – válaszolta a riporter.
- Én is – mondta Karajan.³

GONDOLATOK

„Minden repülés zuhanással kezdődik.”

George R. R. Martin amerikai író, forgatókönyvíró (1948–)

„A kalitkában született madarak azt hiszik, a repülés betegség.”

Alejandro Jodorowsky orosz zsidó származású chilei-mexikói filmrendező, producer, zeneszerző, író (1929–)

„A kiejtett szó gyakran olyan, mint az eldobott kő, többet vissza nem fogható, és a repülés irányán már változtatni nem lehet.”

Móricz Zsigmond magyar író, újságíró, szerkesztő (1879–1942)

³ <https://cultura.hu/kultura/herbert-von-karajan-a-karmester/>.

„Az öröm akkor jön, amikor elengeded magad. Amikor hagyod magad örülni. Amikor önfelelt vagy. Olyan, mint a repülés: elfelejted a gravitációt. Ennek lélektani oka van. Az ego a földhöz van horgonyozva. Fél, szorong, okoskodik, akar. Az öröm pedig a lelkednek olyan rétegében él, ahol szabadság van.”

Müller Péter Kossuth- és József Attila-díjas magyar író, dramaturg, forgatókönyvíró (1936–)

FESTMÉNY

Giovanni Battista Piazzetta: *Illés elragadtatása* (National Gallery of Art, Washington)

FILM

Luc Besson: *A nagy kékség* (*Le grand bleu*, francia–amerikai–olasz dráma, 1988)⁴

ZENE

Zorán: *Kell ott fenn egy ország*⁵

VERS

Reményik Sándor: *Illés*

Ez a villám nyoma,
E szénné égett, bús-fekete rom.
Az ember önmagának követelte,
Az Isten azt felelte: „Nem adom.
Ez itt próféta-fa.
Nem fogja látni a letarolt erdőt,
Rábocsátok egy izzó-tüzes felhőt,
Magamhoz ragadom.”
Az ember önmagának követelte,
Az Isten azt felelte: nem adom.

Felhasznált irodalom

BALDERMANN, Ingo 2003. *A Biblia, a tanulás könyve*. Kálvin Kiadó, Budapest.

JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás, Veszprém.

MOLNÁR V. József 1998. *Kalendárium. Az esztendő körének szokásrendszere*. Örökség Könyvműhely, Érd.

NELSON, Richard D. 1987. *First and Second Kings*. Westminster John Knox Press, Louisville. (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching.)

■ STERMECZKI ANDRÁS

⁴ <https://videa.hu/video/film-animacio/a-nagy-kekseg.1988-teljes-V6oPoazeON54zZz, 2:35-től>.

⁵ <https://youtu.be/MbOCpn6zLbQ>.

Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi)

► Józs 23,14–16

Igehirdetési előkészítő

Szív és lélek vizsgája

A vasárnap jellege

Exaudi vasárnapja a húsvét utáni hatodik vasárnap. Sajátos a helye mennybemenetel és pünkösdi ünnepe között – pontosabban Jézus mennybemenetele és a megígért Pártfogó „elküldése” között. A vasárnap névadója, a 27. zsolttár 7. verse – „*Halld meg, Uram, hívó hangomat!*” – kifejezi az üdvtörténeti események egymásutánjában élő keresztény ember lelkivilágát.

Elgondolkodtató

Kortörténet gyanánt a 23. fejezet korábbi versei is szolgálhatnak. A „jó föld” elfoglalva, nemzetségenként felosztva, Isten „jó szavának” (ígéreteinek) a beteljesedéssel abszolút hitele van. Az Istentől – Mózes után – kapott stafétabot viszont hamarosan Józsué kezéből is kihullik. Hogy búcsúszavait követően hamarosan meghalt-e, vagy akár még évtizedekig élt népe között százötven éves korában bekövetkezett haláláig – nem tudni. De azt igen, hogy élete végéhez közeledve (14. vers) lényegesnek tart a néphez ilyen témájú beszédet intézni.

„Rossz szó” (böse Wort): fenyegetés. Annak „beteljesítése” pedig egy folyamat: amíg kipusztít – folyamat, vagyis nem csapásként jön, nem váratlanul, kiszámíthatatlanul és elsöpör. Isten szava és annak beteljesedése *nem* választható szét.

Közelebb az ígérez

Talán – elsősre – tűnhet úgy, mintha csak „stafétabot-átadás” történe itt. Vagy még ennél is kevesebb: egyszerű búcsúzkodás. Pedig nem: ez messze több annál. Egy lelkület kivetülése. Józsué lelkületének a kivetülése: „számomra már összeállt a teljes kép”. Lehet ez az élet végének kiváltsága, talán utolsó prófécia, esetleg egy személyre szabott isteni csoda, amit nem lehet magánügyként kezelni mégsem. Ahogy Józsué szól, az nem pusztán tanítás, még kevésbé elvárás vagy követelmény. Inkább követendő szemléletmód, bölcsesség. „*Én most elmegyek*” – azaz megértettem és megéltem, amit nekem kellett; ti pedig erre mint rajtkőre állhattok, amikor a saját jövőtök alakulását és a nép jövőjét a kezetekbe veszitek. Hitvallás ez: hitvallás a cselekvő, azaz tetten érhető Istenről, a mindenkori jelenben munkálkodóról és mindenhatóról. Akire nemzedékek, sőt évezredek múlva is lelki élményforrás tekinteni, mert mindenben, amit tesz, ott a jövő záloga.

A pozitív vagy negatív jövőbeli eseményeké egyaránt. Ettől aztán valójában mégsem rajtkó Józsué búcsúja, mert az az elrajtolást feltételezné – holott Józsué szavai „útközben” érik a megszólítottakat. Vagyis nem a nulláról kezdik a testamentum átvételét vagy megértését. „Csak” a saját szerepük változik meg, ezzel együtt pedig megváltozik Isten szerepének látása. Istentől kapott vezetőjük nyomába saját maguknak kell lépniük – azaz Isten új szerepet kap az életükben. Ezért hitvallás ez az emberről is: a mindenható Istennel kapcsolatban álló emberről, sőt a kapcsolatról magáról.

Gondolatok az igehirdetéshez

A napok mind mozgalmasak. Tennivalók, feladatok, odafigyelések, észben tartások végeláthatatlan sora. A történelmi időkben se lehetett ez nagyon másként, csak más prioritások diktáltak a tempót. A cél is hasonló: megmaradni. Túlélni, mégpedig a lehető legügyesebben, a legtöbbet kihozva a helyzetből...

Aki szól

Izrael népe túlélt addig is, míg most Józsué búcsúbeszédre gyűjti őket egybe. Van idő hallgatni Mózes utódját, kizökkenni a mozgalmasságból. Van idő együtt gondolkodni, elgondolkodni a szavain. Alkalmas rá az idő, a hely, a helyzet. Józsué összegez, de az összegzés nem saját érdemeit méltatja. Nem is sajnálkozik, nem siránkozik, a szó klasszikus értelmében még csak nem is búcsúzkodik. Mégis teljes értékű ez az összegzés, mert a mindenség nagy ívében látja és láttatja az emberéletet. A kiválasztott nép életét. A mindenség íve – számukra – egyúttal Isten szavának életíve is. Ahol minden egymásra épül, egy rendet és rendszert alkot. Ahol tiszták a határok, egyértelműen rajzolódik ki ok és okozat. Isten kitüntető ajándékeként és a szövetség velejárójaként kapták. Ahogy mindezt Józsué elmondja: a személyes tapasztalat tisztánlátása. Az összefüggések – számára már feltárult – maximális, tiszta ismerete. Ezt élte meg vezetői magatartásában, ezt adja tovább.

Kairosz ez. Különleges, elérkezett idő. Valaki mindig kairosznak látja a kairoszt. Akkor tetten éri és felhasználja. Lendítő erővé formálja. Mennybemenetel és pünkösd között – ugyan ki? A felemeltetett Messiás vagy a megígért Szentlélek? Isten szól: az ember fogalmazta mondatokban is, ha ő ihlette azokat. És nem csak az ember számára is egyértelmű kairoszban. Szól a tetteivel is, az ígéreteivel is, és megannyi más-sal. Szól és szólít akkor és úgy, ahogyan kell. Ma elég megállni: meghallani és megérteni a bennük levő útmutatást. Nem Isten kér helyet az életünkben. Nekünk kellene helyet kérnünk nála: ha nem adná önként, szeretettel. A cél nem változik, míg világ a világ. Legfeljebb az eszközök. És az érintettek. „*Én most elmegyek azon az úton*” – magával is vihetné istenismeretének személyes bölcsességét. Sokan így tesznek. Józsué nem. Úgy beszél, mint aki tudja: az ő emberlete is része, szakasza Isten megtartó munkálkodásának a kiválasztott

nép életében – sem több, sem kevesebb. Következésképpen azt is tudja: az ő halálával Isten másként fog köztük munkálkodni. Olyan, mint ő, nincs számukra több, és már szükség sincs arra, hogy legyen. Több Ábrahámra, Izsákra, Jákóbra sincs szükség. Másokra van. Mások jönnek. Az Isten munkálkodását észlelő, tetten érő, arra bátran hagyatkozó lelkiületnek viszont maradnia kell. Az elődökben és utódokban egyaránt.

Akiknek szól

Józsué életében Isten szerepe – földi keretek között legalábbis – lassacskán véget ér. Szavai ezért azon a lelki ponton érintik hallgatóit, ahol eddig nem, legalábbis nem így voltak megérintve. Egyszerűen nem *kell*t maguknak így látniuk Isten szerepét az életükben, mert mindig volt valaki, aki a szükséges időkben aktuális reflektorfénybe állította az Úrral érvényben lévő szövetséget. Világossá tette az Úr szavát, akaratát, tetteit. Mostantól saját maguknak kell és – minden pillanatban, folyamatosan – szükséges tisztában lenniük Isten szerepével az életük alakulásában. Tisztában lenniük azzal, ahogyan és amiért Istenük az, akiről pontosan tudják, hogy atyáik Istene: Ábrahámé, Izsáké és Jákobé. Az életük múlik ezen, a megmaradásuk.

Józsué szavainak fényében az eddiginél is egyértelműbben kell meglátniuk: eszköz volt *minden*, amit megcselekedett velük, köztük és értük Isten. Történések, fordulatok, élmények hosszú sora. Tapasztalatok – tapasztalások. Jelek. Személyre szabott jelzések Attól, akinek a Sínai-hegynél hűséget fogadtak.

Tudod, milyen az ember. Elhatároz, fogadkozik, ígér – aztán magyarázkodik.

Tudod, milyen Isten. Elhatároz, szeret, parancsol és ígér – aztán diadalt arat, és meghív az ünnepi lakomára.

Aki ma hallgatja

Jó leülni, nyugodtan átgondolni: Milyen ígéretet kaptam én? Melyik van ott egyértelműen a múltamban, szépen beteljesedve? Melyik várat még magára? Nem kis idő a felsorolás. Még lassabb, még nehezebb azt sorolni – mert kínos –, ahol és ahányszor én fordítottam neki hátat, én kérdőjeleztem meg őt. Nehéz sorolni a többi istenek vonzását s az annak ellenállni nem tudást. Olykor fel sem ismervé, minek mi lett a következménye a „kipusztulás folyamatában”.

Az elmúlt hónapok során – az egyházi esztendő kínálta rendnek megfelelően – elkísértük Jézust a prófétai messiás-ígéretektől a betlehemi jászolbölcsön át a keresztfáig és az üres sírig. Talán Betániáig is. Begyűjtöttük az élményt. Istentől vettük-e? Változott-e közben Isten bennünk élő, tőlünk kapott „szerepe”? Vagy majd ezután? A Lélek munkálkodása nyomán nyernek új értelmet Isten nekünk címzett szavai, tettei – ígéretei vagy a fenyegetően hangzó szavak. Egyszer csak felelősek leszünk ezért az új értelemért.

Minimális anatómiai tudás is elég annak megértéséhez: „*Ismerjétek el teljes szívetekből és teljes lelketekből*” – mondja Józsué; *nem* az eszetekkel! Nem a tudás tényében van a szük-

séges bölcsesség. Nem az emlékkönyvek vagy történelm-könyvek lapjairól ellenőrizhetők az Úr cselekvéseiről szóló állítások. A „féltőn szerető ÚR” a szívek és lelkek állapotán munkálkodik az adott (kapott) igék összefüggéseiben: visszamenőleg és előretekintve. *A visszafelé bizonyossága egyúttal a jövő bizonyossága (megkérdőjelezhetetlensége) is!* Méghozzá nem az értelem, a belátás vagy a tudatosság számára, hanem a szív és a lélek számára.

További javaslatok az istentisztelethez

Ifjúsági ének

„Mélységeknek mélységéből kiáltok hozzád...” (ZÉ 45)

A készüléshöz még a 27. zsolttár 8. versét is érdemes segítségül hívni – de akár az egész zsolttárt.

Illusztráció

TÖRTÉNET

A Mester gyakran találkozott botorkáló öreg szomszédjával.

– Jó reggelt! – köszöntötte a Mester. – Hogy tetszik lenni mostanában?

– Nem jól – válaszolta az ember gyenge hangon. – Eddig minden reggel körbesétáltam a háztömböt. De most már olyan gyengének érzem magam, hogy féltőn vissza kell fordulnom.

Anthony de Mello (1931–1987) jezsuita szerzetes és pszichoterapeuta: *Abszurd egypercesek*

GONDOLAT

„Életünk múlásának azonban van egy másik törvényszerűsége is. Fiatalon úgy érezzük, hogy mind beljebb hatolunk az élet erdejébe. Az öregedő szív viszont, ha csakugyan figyelmes, nemcsak azt veszi észre, hogy útja mind kijebbet vezet az »élet sűrűjéből«, hanem egyre inkább azt is, hogy mind beljebb kerül a létezés, a »tiszta létezés« rengetegébe.

Egy, az életnél is magasabb szinten: vissza az elveszett gyerekkorba, vissza az atyai házba, az egyszeri haza után az örök hazába. Olyan »körforgás« ez, aminek leírásakor minden nyelv és szó csak dadogásra képes, de amitől ez az »emelkedő kör« nagyon is reális, ezerszerre reálisabb a kimondhatónál, a látszatra bölcsőtől koporsóig nyúló egyenesnél.”

Pilinszky János (1921–1981) Baumgarten-, József Attila- és Kossuth-díjas magyar költő: *Csönd és közelség*

Felhasznált irodalom

FABINY Tamás 2003. Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi).

In: Szabó Lajos (szerk.): *Hullámhossz*. Luther Kiadó, Budapest. 165–169. o.

ITZÉS István 2010. Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi).

Lelkipásztor, 85. évf. 5. sz. 223. o.

MELLO, Anthony de 2000. *Abszurd egypercesek*. Korda Kiadó, Kecskemét.

NAGY Ilona 2004. Mennybemenetel ünnepe. *Lelkipásztor*, 79. évf. 5. sz. 192. o.

PILINSZKY János 2013. *Csönd és közelség*. Pilinszky János füveskönyve. Lazi Könyvkiadó, Szeged.

SCHULTZ, Samuel J. 1998. *Üzen az Öszövétség*. Keresztényen Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest. 106. o.

■ FARKAS ETELKA

Pünkösdi ünnepe

▶ ApCsel 2,36–41

Igehirdetési előkészítő

Lélekszám-növekedés

A vasárnap jellege

„Ó, mi édes vigasztalónk, / Légy kegyes megoltalmazónk, / Hogy maradjunk dolgaiban, / meg ne szünjünk háborúnkban” – hangzanak pünkösdi graduáléénekeink utolsó versszakának sorai az *Új zengedező mennyei kar* (1743) változatában (ECSEDI 2017, 315. o.) szomorúan aktuális könyörgésként.¹ Amikor tombol az emberi hatalomvágy és az erőszak, a háborús feszültség valós veszéllyel fenyeget, vigasztaló hallani Jézus ígését az ő békéjéről a kötelező lekióban: „Békességet hagyok nektek, az én békességemet adom nektek, de nem úgy adom nektek, ahogyan a világ adja. Ne nyugtalankodjék a ti szívetek, ne is csüggedjen!” (Jn 14,27) Ünnepeünk központi témája szerint a Szentlélek kiáradása képes közvetíteni ezt a vigasztalást és békességet az egyes ember és a közösség felé is, ahogyan a heti igénkben Zerubbábelnek is kijelenti az Úr: „Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én lelkeimmel!” (Zak 4,6) Bárcsak mindenkit megérintene ez a lelkiület, ahogyan az kifejezésre jut Mózesnél is Eldád és Médád prófétálása kapcsán a fakultatív lekióban: „Bárcsak az Úr egész népe próféta volna, és rájuk is kiárasztaná lelkét az Úr!” A pünkösdi nem emlékűnnep, a keresztény egyház születésnapjában ma is dinamizmus van, folyamatosan ébreszti a Krisztus-hitet a Szentlélek.

Amit a textusról tudni kell

A bevezetéstől felül közelítve nem a szerzőség vagy a szöveg keletkezésének az ideje érdekes a számunkra az ünnepünk

¹ Az igehirdetési előkészítő írásakor már egy hónapja tart a háború Ukrajnában.

szempontjából, hanem a cím. A cselekedetek (Πράξεις) önmagában egy műfaj a hősök, híres emberek tetteinek a leírására az ókori görög történetírásban (Kocsis 2015, 257. o.). Azonban az Apostolok cselekedeteiben valójában a Szentlélek a cselekvő, aki életre és tanúságtételre hívja az egyházat.

Igehirdetési alapigénk a pünkösdi történet leírásának záró részlete, amikor Péter beszéde szíven találja² a hallgatóságát; hatására háromezren megkeresztelkednek, csatlakoznak a tanítványokhoz, és létrejön az első gyülekezet.

Péter pünkösdi beszéde a lukácsi szerkesztés szerint jól felépített, a Szentírásra, azon belül is több jóeli szakaszra támaszkodó megtérésre hívás, amely a textusunkban éri el a csúcspontját, az eredményét azzal, hogy a megszólított zsidó hallgatóságból kérdésben megfogalmazott választ vált ki: „Mit tegyünk [...]?” (37. vers) Ez mégsem a szerkesztés vagy a szónoklat eredménye, amely egyébként élőszóban nem tarthatott tovább három percnél (Stott 2010, 72. o.), hanem a Krisztus-kérügmáé, amely mindvégig hangsúlyosan központi eleme Péter igehirdetésének (Dillon 2003, 244. o.).

A döntéshelyzet „Izrael egész házáat” érinti (36. vers). Az új szövetségben Isten népe az, aki elfogadja Jézus Krisztust Úrnak, hiszen Isten tette Úrrá (κύριος), erőssel, csodákkal és jelekkel igazolta őt, ahogyan a 22. versben olvassuk.

A megtérésre és a keresztségre, ezáltal pedig a bűnbánatra hívásra adott választól függ a bűnbocsánat és a Szentlélek ajándéka (38. vers). A bűnbocsánatra való megkeresztelkedés Jézus Krisztus nevében történik, ezzel visszautal a 21. versre: „De megmenekül mindenki, aki segítségül hívja az Úr nevét.” A Szentlélek ajándéka ezzel a keresztséggel jár, így nemcsak Izrael fiainak a kiváltsága, hanem mindenkié, ahogyan azt a Kornéliusz házában történt lélekkiráadásnál is látjuk (ApCsel 10,44–45).

Izrael népe ígéreteket kapott Istentől az Ószövetségben. Végül Jézus Krisztusban megkapta az ígéretetek beteljesedését (39. vers). A vízvázlat az Isten igaz népe és az elfajult, azaz továbbra is hitetlen nemzedék között az, hogy miként viszonyul az ígéretetek Krisztusban való beteljesedéséhez (40. vers).

A pünkösdi misszió sikerét a szinte csodával felérő magas számú megkeresztelkedővel és a tanítványokhoz csatlakozó tömeggel illusztrálja a 41. versben Lukács.

A perikópa megértése

Péter válasza a kérdésre, hogy mit tegyenek, a megtérésre hívás. A szöveg a μετανοέω imperatívus alakját használja, aminek az egyik fordítása valóban az, hogy „Térjete meg!”, de a Krisztus evangéliumának üzenetével szíven talált so-

² A καταύσσομαι ige elsődleges jelentése 'megszúr', 'felszúr', 'kilyukaszt', átvitt értelemben azonban lelkiismeret-furdalást és megbánást, sajnálatot is kifejez.

kaság megbánást mutató lelkületére válaszul érthetjük úgy is, hogy „Tartsatok bűnbánatot!”, ahogyan több bibliaforrás is ebben a formában adja vissza ezt a verset.³

Ha az első gyülekezet első iránymutatója a megtérésre és egyben a bűnbánatra hívás volt, akkor nem véletlen, hogy Luther első tétele is erre hívja fel a figyelmet, és egyben össze is kapcsolja a megtérést a bűnbánattal. Ő ezt Máté evangéliuma alapján teszi, ezért így fogalmaz: „Mikor Urunk és Mesterünk azt mondta: »Térjete meg!« – azt akarta, hogy a hívek egész élete bűnbánatra terés legyen.”⁴ A Szentlélek képes megerősíteni a belső embert (Ef 3,16), hogy a naponkénti megtérés és bűnbánat által erősödjön a hitünk Krisztusban.

Igehirdetési vázlat

A Krisztusról szóló beszéd

Keresztényként arra kaptunk elhívást – nem csak lelkész-ként –, hogy az apostolokhoz hasonlóan Krisztust hirdessük. Ő az Isten Igéjének üzenete, benne öltött testet, benne lett hozzánk közelivé Isten szava, benne lett minket megszólítóvá, szívünket eltalálhatóvá. A Szentlélek adja a tüzet, hogy határozottan, félelem nélkül tegyünk róla bizonyosságot. Munkálkodik a Krisztusról szóló beszédben, az igehirdetéseket, a bizonyágtételeket. Péter és társai, akik részesültek a Szentlélek ajándékában, egyértelműen, hitvallásként beszéltek Jézus Krisztusról, aki az ígélet beteljesedése, aki az „új szövetség garanciája” (Gémes 2010, 26. o.).

Az ilyen beszéd megéri és szíven találja az embert, aki nyitott a Krisztusról szóló evangélium befogadására. Felkellesíti a Lélek nélküli, ezáltal az üdvösség távlatát nélkülöző életet. Az első pünkösöd eseményeit követő prédikáció azért volt nagy hatással az emberekre, akik hallgatták, mert az kendőzetlenül a megváltó Krisztus és a bűnei bocsánatára szoruló ember kapcsolatáról szólt. A Lélekkel hangzó beszéd találta szíven a Krisztus dicsőségét („Isten Úrrá és Krisztussá tette őt”) és a bűnét felismerő („akit ti keresztre feszítettetek”) embert.

Létszám vagy lélekszám?

Amikor elolvassuk a pünkösdi történetet, az lelkesítő. Menyire vágyunk arra, hogy lelkészként a mi prédikációinkra is „ezrek” térjenek meg! Menyire vágyunk arra, hogy a család, akiknél kisgyermeket kereszteltünk az egyik vasárnap, komolyan vegye a vállalást, és ott legyenek velünk a követ-

³ Pl. Káldi-Neovulgata, Simon Tamás László Újszövetség-fordítása, Békés–Dalos újszövetségi Szentírás.

⁴ Dr. Zsigmondy Árpád fordítása latinból. Érdekesség, hogy a 95 tételnek létezik egy katolikus fordítása is a *Magyar katolikus lexikonban*, amelyben az első tétel így hangzik: „Amikor a mi Urunk Jézus Krisztus azt mondta, hogy Tartsatok bűnbánatot, annak az akaratának adott kifejezést, hogy a hívők egész élete bűnbánat legyen.”

kező vasárnap is! Mennyire vágyunk arra – és ennek sokszor hangot is adunk presbiterként, gyülekezeti tagként –, hogy többen legyünk az istentiszteleteken! Aztán a lelkesedés alábbhagy, amikor végignézzük a templompadokban foghíjasan üldögélőkön, vagy amikor meddővé válik az alkalmakra való hívogatásunk. Péter pünkösdi beszéde túl magas mércét adott elénk?

Az idén előttünk álló népszámlálás adni fog egy képet evangélikus egyházunk hazai létszámáról. Tudjuk, hogy önmagában nem ez a statisztikai szám a meghatározó, de mégis hatással van ránk. Fontos a létszám?

Azt gondolom, hogy a hitünk gyakorlása szempontjából nem a létszám, hanem a közösség a fontos. A pandémia idején, amikor zárva voltak a templomaink, az istentiszteleteket az üres templomban a telefonom kamerájának tartottam. Alacsony volt a létszám? Igen, a lehető legalacsonyabb, hiszen egyedül voltam. Mégis tudtam, hogy a képernyők mögött ott van az igehallgató gyülekezeti közösség.

A megfeleléskényszer sokszor okozhatja azt, hogy pontosan saját magunk vagyunk az akadálya a Szentlélek munkájának. Ez fakadhat a kicsinyhitűségünkből vagy az önhittségünkből is. Mindegyik rossz irány, mert ezekben az esetekben nem arra tekintünk, hogy ki az, aki megbízott bennünket, és mi az üzenet, hanem csak az eredményt tartjuk szem előtt, és ennek fényében értékeljük magunkat is. A Krisztusról szóló beszédnek, ahogyan az apostoloknál, úgy a mi esetünkben is egyértelműen Krisztust kell hirdetnie, hogy a naponkénti megtéréssel és bűneink megbánásával hozzá kerülünk közelebb.

Az Úr Jézus nem egy számozott listát adott elénk akkor, amikor hozzá tértünk, és az evangélium hirdetésének a feladatával bízott meg. Nem egy mennyiségi normát kell teljesítenünk a megtérésre hívással. Azt szeretné, ha ott és akkor, ahol és amikor erre lehetőségünk és alkalmunk van, bizonyosságot tudnánk tenni megváltó szeretetéről. Ha ennek megfelelően tudjuk végezni a szolgálatunkat, akkor meg tudunk szabadulni a létszám növekedése, sőt növelése iránti kényszerérzetünktől, és a lélekszámra koncentrálni teljesíthetjük a ránk bízott feladatot. A Szentlélek pedig csodálatosan működik tovább ott, ahol az evangélium magja a jó földbe hull.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Jn 14,23–31: Az Atya által küldött Pártfogó Szentlélek Jézus ígérete szerint megtanít mindenre, és eszünkbe is juttat mindent.

4Móz 11,11–17.24–29: Mózes Józsueának adott válasza olykor a mi vágyunk is: „Bárcsak az Úr egész népe próféta volna, és rájuk is kiárasztaná lelkét az Úr!”

Énekek

EÉ 229; 239

Imádság

Szentlélek nélkül
távoli az Isten,
Krisztus a múlté,
az evangélium holt betű,
az egyház egyszerű szervezet,
a tekintély uralkodás,
a misszió propaganda,
az istentisztelet emlékek fölidézése,
a keresztyén cselekvés rabszolgamorál.
De öbenne
a kozmosz fölemelkedik,
és nyögve szüli az Országot,
a föltámadott Krisztus köztünk van,
az evangélium életerő,
az egyház szentháromságos közösség,
a tekintély szabadító szolgálat,
a misszió pünkösdi,
a liturgia emlékezés és elővételezés,
az emberi cselekvés isteni fénybe merül.
(Ignatius ortodox metropolita, 20. század)⁵

Illusztráció

Többször hallottam már a gyulai polgármesterünknek a megyeszékhellyel, Békéscsabával kapcsolatos szurkálódó történetét arról az esetről, amikor érdeklődve megkérdezték egy idősebb felmenőjét a távoli, dunántúli rokonok, hogy Békéscsabán vagy Gyulán élnek-e többen. A megkérdezett egy kis gondolkodási idő után a következőképpen válaszolt: Békéscsabán nagyobb a lakosságszám, Gyulán pedig a lélekszám.

„Ezért figyelj az *én ígém* kifejezésre, és erre a részre is: »A Szentlélek (...) eszettekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek.« (Jn 14,26) Krisztus itt hozza kapcsolatba a Szentlelket igéjével és szavával. »Amit én mondtam, azt mondja majd el ő is nektek.« Úgy fogadjuk el mi is az ígét az apostoloktól, ahogy ők is vették Krisztustól, hogy így Krisztus szava mindig velünk legyen. Krisztus szava mesze felülmúlja Mózes és a próféták szavait. Ők ezt mondták: »Eljön az az idő, amikor hirdetni fogják mindezeket, mi azonban még nem merünk tanúságot tenni róla.« Miről is van szó? Olvasd el Péter pünkösdi prédikációját: »Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten: azt a Jézust, akit ti keresztre

⁵ <https://archiv.evangelikus.hu/unnep/punkoesd/punkosdi-imak-a-nagyvilagbol>.

feszítettetek. (...) Térjete meg, és keresztelkedjete meg mindnyájan Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára, és megkapjátok a Szentlélek ajándékát.« (ApCsel 2,36.38) Ezt a bűnbánatról és bűnbocsánatról szóló ígét hirdette Jézus mindenütt.” (LVM 6: 331–332. o.)

Felhasznált irodalom

- DILLON, Richard J. 2003. Az Apostolok cselekedetei. In: R. E. Brown – J. A. Fitzmyer – R. E. Murphy (szerk.) 2003. *Jeromos Bibliakommentár*. 2. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.
- ECSEDI Zsuzsa (szerk.) 2017. *Énekkincstár. Evangélikus énekeink kézikönyve*. Luther Kiadó, Budapest.
- GÉMES István 2010. *Újszövetségi velemjáró*. Luther Kiadó, Budapest.
- KOCSIS Imre 2015. *Bevezetés az Újszövetség kortörténetébe és irodalmába*. 1. köt. Szent István Társulat, Budapest.
- LUTHER Márton 2015. *Tanítás Krisztus valódi követéséről. Prédikáció pünkösd délutánjára*. In: uő: *Prédikációk*. Szerk. Csepregi Zoltán – Horváth Orsolya. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 6.) 327–334. o.
- STOTT, John 2010. *Az apostolok cselekedetei*. Harmat – Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest.

■ PÁPAI ATTILA

Pünkösd 2. napja

► ApCsel 2,42–47

Igehirdetési előkészítő

Együtt

Az ünnepről

Pünkösd ünnepe meglehetősen mostoha szerepet kap a keresztény nagyünnepek között. Nincs semmi „megfogható”, „mesélhető”, „andalító” benne, mint karácsonykor a Jézuska vagy az angyalok, húsvétkor a nyuszi és a locsolkodás. Ugyanakkor éppen mivel sokkal kevesebb meseszerű elem kapcsolódik hozzá, tisztábban érthető az ünnep tartalma azok számára, akiknek fontos a nagyünnepek jelentése.

A harmadik nagyünnepünk, pünkösd második napja, ha lehet, még mostohább. Évtizedekig munkanap volt, sőt a katolikus egyházban 2018 óta pünkösdhétfő nem a Szentlélek eljövételének ünnepe, hanem a boldogságos Szűz Mária, az Egyház anyja ünnepe.

Pedig pünkösd mindkét napjának mély tartalma van. A perikópák egyértelműen megmutatják az ünnep jellegét. Pünkösdvasárnap a Szentlelket láthatjuk a munkája közben (gyülekezetet, egyházat teremt), pünkösdhétfőn pedig a Szentlélek munkájának következményeit tapasztaljuk

(lásd a Lélek gyümölcseit, vagy a mai textusunkban láthatjuk, miként alakítja át a Lélek az elhívottak életét, és hogyan formál belőlük/belőlünk közösséget).

A textusról

Az Apostolok cselekedeteiről szóló könyv 2. fejezetének elején magáról a pünkösd csodáról olvasunk, arról, hogy a Jézus mennybemenetelekor megígért Pártfogó miként találja meg a tanítványokat. Lukács szemléletes leírásában olvashatunk még arról, hogy miként indítja a kitöltött Lélek igehirdetésre Péter apostolt, majd az elének kerülő alapigében olvashatunk arról, hogy ez az igehirdetés megérinti az igehallgatókat, és ennek következményeként beépülnek a formálódó közösségbe.

A 42. versben olyan fogalmakat találunk, amelyek ma is, azóta is kellene, hogy jellemezzék a keresztény gyülekezet hitét és gyakorlatát.

Apostoli tanítás: Nem véletlen, hogy az őskeresztény gyülekezet életében a tanítás áll az első helyen. Nem volt ez ismeretlen a jeruzsálemi zsidók életében, hiszen az írástudók naponta tanították a rájuk bízott kisebb-nagyobb csoportokat. Az első gyülekezetben is ezt látjuk, csak a tartalom más. Az apostolok naponta gyűjtötték össze magánházaknál a hívőket, és beszéltek nekik személyes tapasztalataikból kiindulva Jézus életéről, cselekedeteiről, a próféták beteljesedett jóvendöléseiről.

Közösség: Az Istennel és az embertársakkal való, mindent átfogó életközösségről van itt szó. Az a fajta közösség, amely előrevetít egy keveset a nagy mennyei közösségből, ahol Jézus Krisztussal, a mi Urunkkal színről színre látjuk egymást.

A kenyér megtörése: Ez még itt talán a keleti ember számára annyira fontos és értékes asztalközösséget jelenti, ami azonban már legősibb formája volt az úrvacsora szentségének, amelyben a legteljesebben élhették át nap mint nap a közösséget megváltó Urukkal, Jézus Krisztussal. Hitték és tudták, hogy a Megváltó ezeken az alkalmakon láthatatlanul asztalhoz ül velük. Ilyenkor a közösség hálás örömmel részesült Krisztus testéből és véréből.

Imádkozás: Az evangéliumot és Krisztus testét és véré befogadó közösség hálaadó imádságban válaszolt a felé áradó kegyelemre. Erre a Szentlélek munkája készíti a hívőket. A közös könyörgés, hálaadás és dicséret még inkább erősíti a közösséget Krisztusban.

A perikópa megértése

Igeszakaszunk arról számol be, hogy a Szentlélek munkája nyomán hirdetett ige, az úrvacsora és az imádság kovácsolta keresztény közösséggé a gyülekezetet.

Az Isten közelsége kapcsán átélt változás a hívők közösgén kívül állókra is hatást gyakorolt, hiszen csodák és jelek is kísérték az apostolok munkáját. Az első keresztények példamutató élete vonzó volt a környezetük számára. Nem hanyagolták el a templomi istentiszteleteket sem, amíg lehetőségük volt rá, részt vettek a zsidó közösség imádságos életében.

Igeszakaszunk végén arról kapunk hírt, hogy az eleinte kicsi közösség nőttön nőtt, és az evangélium egyre szélesebb közösség számára vált ismertté és követendővé.

Az igehirdetéshez

Bizony, van mit tanulnunk az első gyülekezet életéből mindannyiunknak, de ahelyett, hogy a maitól igen eltérő formákon kezdenénk morfondírozni, fordítsuk inkább figyelmünket azokra a tartalmi dolgokra, amelyek az ősgyülekezet életét jellemezték. Jegyezzünk meg három olyan jellegzeteséget, amely segíthet megérteni ezt a jól működő közösséget.

Együtt

A Lélek munkájaként az első keresztény gyülekezet kulcsszava ez volt: együtt. Átalakult a gondolkodásmódjuk, megváltozott a világról alkotott képük, értékrendszerük.

Érdekes helyzet ez, hiszen a zsidó közösségek Jézus korában ismertek voltak zártságukról, összetartásukról. A diaszpórában élő zsidók rendkívül összetartottak, védtek egymást, mindennapi életüket és életük nagy eseményeit is a zárt közösségen belül élték meg. A Jeruzsálemben élő zsidókra is jellemző volt ez. Az évszázadokon át tartó elnyomás, a hellenista környezetüktől nagyon eltérő hitük, életvitelük kódolta ezt az életformát. De ez a dolog is gyökerezen megváltozott pünkösdkor. Az az „együtt” ugyanis, ami pünkösöd után volt, nem az az „együtt” volt, mint előtte. Ez a közösség már nem zárt, nem exkluzív, nem a félelmen alapszik, nem kirekesztő, hanem inkább integráló! Nyitott arra, hogy bárki, aki hisz, tagja legyen, és átélje az egységet a közösségben. Az egységet a szeretetben, Isten kegyelmében, az evangéliumban. Együtt attól függetlenül, hogy valaki pogány vagy zsidó, férfi vagy nő, idős vagy fiatal.

Erre a munkára egyedül a teremtő Isten Lelke képes, aki formál, alakít mindent a tetszése szerint. Ezek az Isten által megragadott emberek élő közösségben lehettek Krisztussal és így egymással is. A kettő nem élhet egymás nélkül, és nem is lehet kijátszani egyiket a másikkal szemben. Az Istennel rendezett kapcsolatban megoldódtak az emberek egymással való dolgai is. Naponta egy szívvel és egy lélekkel vettek részt a kenyér megtörésében, azaz az úrvacsorai közösségben. Örömnapp volt ez számukra: a megváltottság, a Krisztusban elnyert szabadság ünnepe. Az úrvacsorai közösség bizony sok mai ellentétes gyakorlat ellenére is örömteli közösség. Nem gyászról, szomorúságról szól, hanem az Isten kegyelme megtapasztalásából fakadó háláról. Együtt mind-

azokkal, akik hozzám hasonlóan kegyelmet nyert bűnösök: ez igazi, mély öröme, boldogságra adhat okot!

Prioritás

A Lélek munkájaként az emberek, akik a gyülekezet közösségébe tartoztak, átélhették a prioritások átalakulását is. Megváltozott bennük, mi a fontos, és mi nem az. Más került az első helyre. Azt olvastuk, hogy vagyonszűkösségekben éltek. Eladták javaikat, és szétosztották mindenkinek, ahogyan éppen szüksége volt rá. Kérdéseket vehet fel ez a leírás. Akkor érthetjük meg igazán ezt a dolgot, ha e tetteket szeretet- és vagyonszűkösségnek értelmezzük. Addigi életükben első helyet foglalt el az önmaguk szeretete, a maguk jóléte, anyagi biztonsága. Most pedig, hogy Isten Lelke betöltötte az életüket, felnyílt a szemük a másik szükségleteire is. Nem öncélú vagyonszűkösségről olvasunk az ígében, vagy egyes vezetőknek, vagy egy szervezetnek a meggazdagodásáról a beadott vagyonokból, hanem egymás szükségének enyhítéséről! Mert bizony volt mit enyhíteni az éles társadalmi különbségekből eredően.

Miért ne lehetnének ebben a dologban hasonlóak az első gyülekezetekhez? Ha egymás szükségleteinek enyhítése felől közelítjük meg a kérdést, igenis van ilyen felelősségünk egymás iránt. Arról ismerni meg Krisztus tanítványait, hogy szeretik egymást – nemcsak szavakban, hanem tettekkel és valóságosan. Sokszor anyagi dolgokra, pénzre gondolunk, amikor egymás szükségének enyhítéséről van szó, pedig olykor inkább szeretetteljes odafordulás, türelem, a másokra szánt idő, törődés az, ami szükséges. Ha teret engedünk Isten munkájának, megmutatja nekünk, mi az, amiben szolgálnunk kell egymás felé a közösségben!

Közösség

A harmadik jellemző, amelyet szeretnék kiemelni az első gyülekezet életéből, az, hogy a Lélek munkája eredményeként dinamikusan fejlődő közösség volt. Ezt a kifejezést így tudnánk egyszerűen, tömören mondani: élő közösség. Él, tehát fejlődik. Nem mindig azonos mértékben és ütemben, de gyarapszik, változik, erősödik, olykor szenvedéseken és megpróbáltatásokon át is.

Isten munkájában soha nem a számok voltak fontosak; nem az számít, mekkora a gyülekezet. Nem elsősorban a gyülekezet létszámbeli növekedése a nagy dolog. Sokkal inkább az a tendencia, amelyet éveken, évtizedeken keresztül mutatott: élő, erősödő közösség. A fejlődést nem lehet patikamérlegesen mérni – nincs olyan mérőeszköz, amellyel megállapítható, él-e egy közösség. Az viszont biztos, hogy ahol a Lélek gyümölcse terem, ott Isten Lelke munkálkodik, és növekedést ad. Ahol felismerik az emberek méltatlanságukat, saját gyengeségüket, és Isten megújító kegyelméért kiáltanak, ott növekedés, élet van.

ABLONCZY Dániel (2001, 23. o.) szavaival fejezem be: „Az első keresztények élete nem leutánozható, de szorongató példa. Lehet így is, feszesen a célra nézni, mindig úton

lenni, nem érni rá megsértődni, nem érni rá pöffeszkedni. Felettük nem unalom terpeszkedik. Élnek, hisznek, szolgálnak, szeretnek, örülnek. [...] Gyümölcsözővé tette életüket és szaporította a gyülekezetet üdvözülőkkel, élő tagokkal. Isten munkája célratörő és eredményes. Legyen buzgó imádságunk tárgya, hogy most is, közöttünk is az legyen.”

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 244; 241

Lekciók

1Móz 11,1–9; Jn 3,16–21

Illusztráció

VERS

Somogyi Imre: *Pünkösöd napja*

Aki nem tud a hit szárnyán
a magasba szállni,
nem is tud a Megváltónak
Szentlelkére várni.
Ó, emberek! Krisztus nélkül
mit ér ünneplésetek?
Nincs ott pünkösöd, nincs ott áldás,
ahol nincs Szentlélek.
Azért tehát Őt várjátok,
Őt várjátok! – eljő
Hittel égő lelketekbe,
Mint a nyári szellő...
Eljön Krisztus szeretettel,
eljön Szentlelkével,
ha várjátok s imádjátok
pünkösdi reménnyel!
Megtelik a szív és lélek
nemes indulattal,
ha bevonul oda Krisztus
teljes diadallal.
Csak úgy lehet pünkösöd napja
áldás, öröm, béke –
a győzelmes, igaz hitnek
gyönyörű pecsétje!

Mécs László: *A Szentlélek ekéi*

Hogy angyalokból bezárult az Éden
átok morajlik, forr a föld szívében,
s a kéreg tövist, bojtortjánt terem.

Az ember itt vergődött rögre esve,
tövis szurkálta lábait sebesre,
s kiszúrta lelke álmódó szemét.
S míg könnye hull a föld ugarszívére
a Szentlélek már néhány ezer éve
jár, jár a bojtortjános föld felett.
Szánt vihar-vevhes titkos paripákon,
ölében mag van, édes álom-mákony,
s amerre megy, a vak szem mennybe lát...
Így jár a földön néhányezer éve,
megtüzesült emberszív az ekéje,
s évszázados barázda jár nyomán.
Akkor van igazi ünnep, piros pünkösöd,
mikor egy vaksi, rögre görnyedt bűnöst
szántó, izzó ekéje megérint.
Az volt a pünkösöd, mikor az a hitvány
gyáván bujdosó tizenegy tanítvány
a Szentlélek tüzes ekéje lett.
Az volt a szántás! Végtelenbe vágta
barázdát minden táján e világnak,
és Föld és ember újról álmodik.

Felhasznált irodalom

- ABLONCZY Dániel 2001. *Tovább! Írásmagyarázat az Apostolok cselekedeteihez*. Open Art Kiadó, Budapest.
- BEYER, Hermann Wolfgang 1951. *Die Apostelgeschichte*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- GÁL Ferenc 1982. *Az Apostolok cselekedeteinek olvasása*. Szent István Társulat, Budapest.
- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitas, Veszprém.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára 1998. *Az Apostolok cselekedeteiről írott könyv magyarázata*. In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. 3. köt. Kálvin Kiadó, Budapest. 172–229. o.
- SAKÁCS Tamás 2016. *Kitartó részvétel. Igefalat*, február 9. <https://igefalat.lutheran.hu/ÚSZ/5%20-%20Csel/>.

■ ROSTÁNÉ PIRI MAGDA

Szentháromság ünnepe

▶▶ Ef 3,8–12

Igehirdetési előkészítő

Krisztus titka

A Szentháromság titka

Pünkösöd utáni első vasárnap a Szentháromság vasárnapja. Miután az üdvösség történetének eseményeit megünnepeltük, mintegy összefoglalóul a Szentháromság misztériumát ünnepezzük.

Ezen a napon a teremtő, megváltó és megszentelő Szentháromság Istent dicsőíti az egyház. A *Szentháromság* – Trinitas – kifejezésre már a 2. században vannak nyomok. A tan először az egyházatyák körében fogalmazódott meg, majd a dogma fokozatosan, több évszázad alatt és sok vita során alakult ki, amikor a korai keresztények megpróbálták meghatározni Jézus és Isten kapcsolatát. Az ünnepet legelőször Lüttichben tartották meg a 10. század elején, majd XXII. János pápa elrendelte megtartását a római katolikus egyházban. Az ortodox egyházakban nem ünneplik, de a protestáns egyházakban igen.

Luther Márton szerint: „Tartsuk magunkat Istenhez ott, ahol engedi; az emberré lett Krisztusban, a Megfeszítettben, akiben van Pál apostol szerint a bölcsességnek és ismeretnek minden kincse elrejtve. Benne megmutatja Isten, hogy mit kell tudnunk róla, és mit nem.”

A történelem folyamán sok vita oka éppen a Szentháromságnak a problémája. Hiszen a gondolkodó ember már rögtön azon is fennakad, hogy ha az Isten egy, akkor hogyan lehet mégis három. Ha pedig három, akkor meg miért egy? Sokféle módon, képekkel, hasonlatokkal próbálták már ezt megmagyarázni, érthetőbbé tenni. Sokan azt mondták, gondoljunk a vízre. Akár folyadék, akár gőz, akár jég alakjában vizsgáljuk, tehát három egymástól nagyon különböző megnyilatkozási formájában, a lényegen ez semmit sem változtat, mindenképpen H₂O marad. Én is szoktam mondani például a konfirmandusoknak: Mi vagyok én a gyermekeim számára? Édesapa. A feleségem számára? Férfj. És a ti számotokra? Csaba bácsi. Tehát megint háromféleképpen, sőt talán még többféleképpen is ugyanaz az egy: én vagyok. Valahogy ilyenformán van az egy Istenben is ez a hármasság; ugyanarról az egy Istenről beszélünk, akár Atyáról, akár Jézusról, akár a Szentlélekről van szó. Tehát Atya, Fiú, Szentlélek azt jelenti, hogy háromszor is ugyanaz az egy Isten!

A perikópa megértése

Több kommentárt megnézve leginkább STOTT (1994, 97–108. o.) hatott rám, az ő magyarázatát foglalom össze, illetve idézem.

Az isteni küldetés, avagy a Pálra bízott szolgálat (7–13. vers)

A „titok” és az „evangélium” közötti egyenlőség igen fontos, mert a titok tulajdonképpen a Pálnak kinyilatkoztatott igazság, míg az evangélium a Pál által hirdetett igazság. Amit Pál apostol kegyelemnek nevez, és amit mi „Isten megkülönböztető adományának” nevezhetnénk, azt annak ellenére kapta, hogy ő volt minden szent között a legkisebb (8. vers), vagyis „a szent nép leghitványabb tagja”. Igen meglepő kifejezés ez. Veszi a felsőfokú melléknevet (ἐλάχιστος: 'legkevesebb', 'legkisebb'), és

olyan műveletet hajt végre, amely nyelvileg lehetetlen, teológiailag viszont lehetséges: ezt még középfokba teszi (ἐλάχιστοτέρω: 'legkisebbebb' vagy 'a legkisebbebbnél is kisebb'). Valószínűleg szándékosan játszott neve jelentésével. Római neve, Paulus latinul azt jelenti: 'kicsi', és a hagyomány szerint Pál alacsony ember volt. „Kicsi vagyok – mondhatta –, kicsi név szerint, kicsi termetre, erkölcsileg és lelkileg kisebb, mint a legkisebb keresztény.” Nem képmutatásból mondja ezt, vagy azért, mert örömet leli önmaga ostorozásában. Valóban így gondolja. Pontosan tudatában van méltatlan mivoltának, hiszen „előbb őt [Jézus Krisztust] káromló, az övéit üldöző és erőszakos ember” (1Tim 1,13) volt, és tudatában van Krisztus túláradó irgalmának is irányában. Hogy szerénysége nem volt képmutató vagy beteges, abból is látszik, hogy nem háritotta el az apostolsággal járó felelősséget. Mialatt „önmagát kisebbíti, hivatalát felmagasztalja”.

Krisztus gazdagságának megismertetése a pogányokkal (8. vers)

Mivel a Pálnak kijelentett titok Istennek arra a tervére vonatkozott, hogy Krisztus testének részévé teszi a pogányokat, logikus, hogy a rábízott szolgálat főként és elsősorban feléjük irányult. Az volt a feladata, hogy hirdessen a pogányoknak. A „hirdet” fogalmat itt az εὐαγγελίζω 'örömhírt mond' szóval fejezi ki Pál, hiszen jól tudta, hogy evangéliuma nagyszerű örömhír üzenete volt a pogányok számára.

Nem csoda, hogy Pál mérhetetlennek nevezi Krisztus gazdagságát. Az ἀνεξιχνίαστος szó szerint 'kinyomozhatatlan' jelent. Jób 5,9 és 9,10 Isten teremtésének és gondviselésének csodáira alkalmazza, amelyek felülmúlják értelmünket. A bibliafordítók és magyarázók egymással versengve próbálkoznak a legmegfelelőbb magyar kifejezést megtalálni: „kikutathatatlan”, „kinyomozhatatlan”, „fölfoghatatlan”, „végéremehetetlen” és „mérhetetlen”. Talán a „végtelen” lenne a legegyszerűbb megoldás, mert ami bizonyosan elmondható Krisztus gazdagságáról, az az, hogy sohasem fogunk a végére érni.

A titok megismertetése minden emberrel (9. vers)

Először is az evangélium hirdetésére nem az εὐαγγελίζω ('örömhírt mond'), hanem a φωτίζω ('megvilágosít') szót használja. Jézus maga is így határozta meg Pál küldetését, hiszen azt mondta neki, hogy a pogányokhoz küldi őt: „...nyisd meg a szemüket, hogy a sötétségből a viláosságra, és a Sátán hatalmából az Istenhez térjenek” (ApCsel 26,17–18). Pál ezt sohasem felejtette el. Saját megtérése a damaszkuszi úton szintén a mennyből jövő fény ragyogásának következménye volt, nemcsak külsőleg, de belsőleg is. Ahogyan később írta: „Isten ugyanis, aki ezt mondta: »Sötétségből világosság ragyogjon fel«, ő gyújtott világosságot szívünkben...” (2Kor 4,6)

A második különbség a 8. és a 9. vers között abban áll, hogy milyen szavakkal mutatja be Pál a rábízott üzenetet. A 8. versben Krisztus mérhetetlen gazdagságként nevezi meg, a rákövetkezőben pedig a titok megvalósulásának rendjeként. Ezek nem csupán különböző kifejezések egyazon dologra: ismét a hangsúly eltolódásával állunk szemben. A „titok” azonban csak az egyik megbékélésre vonatkozik. Igaz, a titok „Krisztus titka”, a középpontba Krisztust állítja. De amit róla elmond, az annyi, hogy rajta keresztül és őbenne a zsidók és a pogányok egyazon feltételekkel részesülnek ugyanannak az egységes közösségnek. Hadd világítsak rá a különbségre a következő módon: a 8. vers szerint Pál üzenete Krisztus, a 9. szerint az egyház.

A harmadik különbség a 8. és a 9. vers között az, hogy míg az előbbiben Pál szolgálatával a pogányok felé fordul, az utóbbiban mindenki felé. Ez szükségszerű, mert a titok a zsidókra és a pogányokra is vonatkozott. Így tehát a 9. versben Pál gondolatban egymás mellé helyezi a teremtést és a megváltást. Isten, aki megteremtett mindent a kezdet kezdetén, újjá fog teremteni mindent a világ végén.

Isten bölcsességének megismertetése a kozmikus hatalmakkal (10. vers)

Az apostol látóköre tovább szélesedik. Elmondja, hogy noha az evangélium elsődlegesen és közvetlenül az embereknek szól, közvetetten üzenetet hordoz az angyalok, a mennyei fejedelemségek és hatalmasságok számára is. Mit ért ezen?

„Krisztus mérhetetlen gazdagságának” és a „titoknak” a hirdetésétől várt első eredmény az egyház megszületése és növekedése.

A szellemi lényekről való tudásunk korlátozott, és óvatosságnak kell lennünk, nehogy a Szentírás tanításán túlhaladva haszontalan képzelgésekbe bonyolódjunk. Az azonban világos, hogy ők sem mindentudók. A 10. versből arra következtethetünk, hogy Isten nem jelentette ki nekik közvetlenül az egyházzal kapcsolatos tervét, hanem azt akarta, hogy magán az egyházon keresztül ismerjék meg, ahogyan az létrejön és növekszik. Isten a régi teremtésen (a világ-mindenségen) keresztül nyilvánítja ki dicsőségét az emberek számára, és az új teremtésen (az egyházon) keresztül nyilvánítja ki bölcsességét az angyalok számára. Jogosnak tűnik azt állítani, hogy bár mi nem látjuk őket, ők látnak minket. Elbűvölve nézik, amint a pogányok és a zsidók mint egyenlők egyesülnek az új társadalomban. Az egyház megalakulásából nemcsak Isten sokféle bölcsességét (10. vers) ismerik meg, hanem örök végzését (11. vers) is. Mert benne (Krisztusban) és a benne való hit által van nekünk – legyünk akár zsidók, akár pogányok – bátorságunk és szabad utunk bizodalommal (12. vers). Ezt az Istenhez vezető egyetemes szabad utat nevezték a 16. századi reformátorok egyetemes papságnak; ez a Krisztusban levőknek, valójában az egyháznak, annak a zsidó-pogány közösségnek az alapvető kiváltsága, amelyről Pál éppen most írt.

Igehirdetési vázlat

Az ember titka

A világ tele van titkokkal. A legfontosabb titkok mégsem ezek az életünkben. A legfontosabb titkok, amelyek valóban érintenek minket, az életünk titkai. A saját életünk tele van titkokkal: mások számára és saját magunk számára is.

Vannak titkaink, amelyeket senkinek nem mondtunk el, vagy amelyekről csak néhány ember tud rajtunk kívül. Vannak titkaink, amelyeknek a kiderülése megváltoztatná az életünket.

Isten titka

Az egyik ilyen életváltoztató titok az Isten. Ha teljesen biztosan tudnánk, hogy Isten milyen is pontosan, akkor őhozzá igazítanánk az életünket.

Pál apostol úgy ír a felolvasott igében, mintha számára ezek a kérdések már nem is léteznének. Mintha ő már mindegyikre választ kapott volna. Mintha eszébe se jutna, hogy szégyellje a hitét, mert ő már tudja, hogy mi az igazság! A mondataiból kihallatszik, hogy belülről hajtja őt a titok nyitja, hogy másokkal is megossza a megoldást. Érződik, sőt sugárzik a szavaiból, a szenvedélyes körmondatokból, hogy végtelenül hálás azért, hogy ő ezt megteheti, hogy ezt a szolgálatot végezheti.

Az Isten-ember titka

Az a titok, amely Pál apostolt megváltoztatta, amely az ő ereje és boldogsága volt, az a titok, amely „*el volt rejtve öröktől fogva Istenben*”, az a titok arról szól, hogy Istennek van egy terve, méghozzá az, hogy megmentse a világot. Isten meg akar szabadítani bennünket az elveszettségéből, az értelmetlen vegetálástól, az örök haláltól. És ezt a nagy tervet Isten Jézus Krisztusban valósította meg. Ő a titok nyitja! Isten úgy mentett meg bennünket a pokoltól és a földi pokoltól, úgy tette lehetővé számunkra a bűnbocsánatot és az újrakezdést, hogy emberré lett Jézusban. És Jézus önként vállalta értünk és helyettünk a szenvedést és a kereszthalált.

És tudjuk, hogy a történet itt nem ért véget! Mert Isten feltámasztotta Jézust a halálból, és ezzel megmutatta, hogy nemcsak képes, hanem hajlandó is arra, sőt akarja azt, hogy mi is feltámadjunk, és örök életünk legyen.

A Szentháromság titka

Szentháromság ünnepe abból az örömből született meg, hogy a keresztény gyülekezetek húsvét és pünkösd után, a feltámadás és a Szentlélek ajándékának ünneplése után egyszerűen csak dicsérni és imádni akarták Istent.

A mai vasárnap arra hív bennünket, hogy szeressük, dicsérjük és csodáljuk az Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy igaz Istent, amiért annyi jót tett és tesz értünk.

A világ tele van titkokkal és az életünk is tele van titkokkal. Pál apostol Krisztus titkáról beszél. De Isten azt szeret-

né, ha nemcsak az eszünkkel tudnánk, hanem a szívünkkel is megéreznénk annak a titoknak a csodálatos voltát, hogy ő elkészítette és Jézusban megvalósította számunkra a bártorság és a szabadság útját.

További javaslatok az istentisztelethez

Szentháromság-áldás

Nyugodjon meg rajtad az Atya áldása,
aki Teremtőnk, Gondviselőnk és életünk forrása.
Nyugodjon meg rajtad a Fiú áldása,
aki Megváltónk, testvérünk és békességünk forrása.
Nyugodjék meg rajtad a Szentlélek áldása,
aki Vigasztalónk, Pártfogónk és minden örömünk forrása.
Ámen.

Illusztráció

TÖRTÉNET

Történt egyszer, mikor a tudós Ágoston Észak-Afrikában tartózkodott, a tengerparton sétálva azon töprengett, hogyan tudná megragadni a Szentháromság lényegét. Séta közben meglátott egy kisgyermeket, aki kagylóhéjjal merte a tenger vizét egy gödörbe, amelyet a tengerpart homokjába ásott.

– Hát te mit csinálsz? – kérdezte Ágoston a gyermeket.

– Áttöltöm a tengert a gödrömbe – válaszolta teljes komolysággal a gyermek, és folytatta tovább a meregetést.

– Gondolod, sikerülni fog? – kérdezte nevetve a szent.

– Nézd meg, milyen óriási a tenger, a kagylóhéj és a gödör pedig milyen kicsi.

– Előbb kész leszek, mint hogy te megfejtéd, amin gondolkodsz – felelte a gyermek, majd eltűnt.

Ez a kedves történet a Szentháromság titkának felfoghatatlanságára mutat rá.

Szent Ágoston: *A Szentháromság titka*

Egy történet szerint volt egy apa, akinek hét gyermeke volt. Nagyon szerette őket, és sokat dolgozott értük, hogy legyen mit enniük és inniük, legyen mivel ruházkodniuk, legyen hol lakniuk, tanulhassanak, és boldog felnőttekké válhassanak.

Egyszer, amikor nagyon fáradtan hazaért a munkahelyéről, bement a dolgozószobájába, hogy legyen néhány perc nyugalma. De amint leült a foteljába, máris hallotta, hogy valaki kopogtat, és nyílt is az ajtó. A legidősebb gyermeke lépett a szobába, el akart kéredezni, hogy az estét a bárátaival tölthesse. Miután megbeszélték a dolgot, jött is a

második gyermeke: írja alá az ellenőrzőjét, amelybe jó és rossz jegyek is kerültek. Még ki sem ment a második, már jött is a harmadik gyermek: költőpénzt kért az apától. Aztán már érkezett a negyedik és az ötödik, akik nagy vitájuk eldöntését kérték tőle. A hatodik vérző kézzel szaladt hozzá: lássa gyorsan el a sebét.

Az édesapa kimerülten rogyott le székére, amikor újra csikordult az ajtó: a hetedik gyermek érkezésére elgyötörtten felkiáltott:

– Mit szeretnél már te is, gyermekem? Mit vársz tőlem? Mit kérsz tőlem? Mit segítek még neked is?

– Semmit, apa – válaszolt a hetedik –, csak szeretnék itt lenni veled, és nézni téged.

Mahatma Gandhi megragadóan beszélt Jézusról. Csodálta őt, mert hősiiesen próbálta megvalósítani életében a Hegyi beszéd elveit. Gandhi mégsem lett kereszténnyé, mert nem tudta elfogadni, hogy Jézus Isten Fia, a Megváltó.

Ezért egyszer egy protestáns prédikátor, Stanley Jones, aki nagyon tisztelte Gandhit, a következőket írta Gandhinak:

„Tudja, mennyire tisztellem és szeretem Önt és erőszakmentes mozgalmát. Egy kérdést tekintve azonban nagyon csalódott vagyok. Azt gondoltam, hogy megértette a keresztény hit lényegét, de attól félek, hogy csalódtam. Úgy érzem, hogy megértette a kereszténység néhány elvét, amelyek nagyon átalakították Önt, és hozzájárultak az Ön nagyságához – szóval megértette az elveket, de elvétette a Személyt.

Kalkuttában egy misszionáriusnak azt mondta, hogy vigasztalásért nem a Hegyi beszédhez fordul, hanem a *Bhagavad-gítához*. Vigasztalásért én sem a Hegyi beszédhez fordulok, hanem ahhoz a Személyhez, aki megtestesíti és nagyszerűen példázza a Hegyi beszédet; de Ő még ennél is több. Szerintem az Ön értelmezése ebben a pontban a leggyengébb. Ha megengedi, javasolom, hogy hatoljon keresztül az elveken, és jusson el a Személyhez, majd térjen vissza, és mondja el nekünk, hogy mit talált. Azért írom ezt, mert szükségünk van Önre és arra a magyarázatra, amelyet Ön tud adni, ha valóban megérti a lényegét, a Személyt.”

Gandhi azonnal válaszolt: „Nagyra értékelem a levelét átható szeretetet és a jólétemért való aggodását, de a kereszténységgel való nehézségem már régi keletű. Erre már mások is rámutattak korábban. A lényegét értelemmel lehetetlen megragadni, ahhoz a szívet kell megérinteni. Saul sem értelmi erőfeszítések által lett Pál, hanem valami más által, ami a szívet érintette meg.”

Felhasznált irodalom

STOTT, John 1994. *Az Efezusi levél*. Harmat Kiadó, Budapest.

■ SZAKOS CSABA

TARTALOM Mécses a te igéd

ZSARNAI KRISZTIÁN: *Harci helyzet kontra vendégszeretet* 161

Tanulmányok

BÁCSKAI KÁROLY: *Péter első levele és Luther* 162

L. SUSAN BOND: *Igehirdetés és közteológia. Az egyházi szolgálat visszakövetelése* 168

Figyelő

BERND LOHSE: *Imádkozás lábbal. A zarándoklat értéktöbblete a kiránduláshoz képest* 176

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

FINTA GERGELY: *In memoriam Trajtler Gábor (1929–2022)* 179

GÁNC S PÉTER: *Igehirdetés Trajtler Gábor temetésén (Jn 10,28; Róm 8,28)* 181

B. PINTÉR MÁRTA: *Szubjektív nekrológ Pintér Károlyné Nagy Erzsébetről (1931–2022)* 182

GRENDORF PÉTER: *„Aranyszájú Erzsike” egyháztörténete Krisztus világosságában. Igehirdetés Pintér Károlyné Nagy Erzsébet temetésén (Zsolt 139,11–12)* 183

Az igehirdető műhelye

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA: *Húsvét ünnepe után 5. vasárnap (Rogate) (Zsolt 130,1–8)* 185

STERMECZKI ANDRÁS: *Mennybemenetel ünnepe (2Kir 2,1–12)* 187

FARKAS ETELKA: *Húsvét ünnepe után 6. vasárnap (Exaudi) (Józs 23,14–16)* 190

PÁPAI ATTILA: *Pünkösöd ünnepe (ApCsel 2,36–41)* 192

ROSTÁNÉ PIRI MAGDA: *Pünkösöd 2. napja (ApCsel 2,42–47)* 195

SZAKOS CSABA: *Szenháromság ünnepe (Ef 3,8–12)* 197